

Martin Kabátník

† únor 1503 *Litomyšl*

Autor cestopisu do Malé Asie a Egypta.

Tkadlec a krejčí (odtud jméno Kabátník), který z Prahy natrvalo přesídlil do Litomyšle a stal se členem tamější Jednoty bratrské. Byl jedním ze čtyř českých bratrů, které Jednota vypravila v březnu 1491 do východních zemí (náklady nesl ochránce Jednoty Bohuš Kostka z Postupic), aby tam prozkoumali „způsob a řád první církve svatě“. Do Cařihradu cestovali společně, odtud se K. sám ubíral cestou nejobtížnější, po souši přes Malou Asii do Egypta. Zpět do Litomyšle se vrátil v listopadu 1492, délku cesty odhadl asi na 900 českých mil. Své zážitky nadořoval po návratu litomyšlskému písaři Adamu Bakalářovi, podle jehož charakteristiky byl K. „člověk v školním učení neumělý, však jinakě v opatrnosti dosti umělý“. Byl i poměrně zámožný, 1501 zakoupil za hotové peníze dům v Litomyšli.

Knižně vyšlo poprvé K. vyprávění v Litomyšli 1539 s tit. *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Ejipta* a bylo do 18. stol. několikrát reeditováno. Ač byl K. vyslán na cestu z náboženských důvodů, není jeho cestopis zaměřen jen na jednostranné pozorování náboženského života zemí, jimiž prošel, ale přináší i četné věcně určité popisy vzhledu a rozlohy měst, životních zvyklostí, zaměstnání obyvatelů, přírody s její květinou a zvěří. Zvláštní pozornost věnuje Káhiře (takřka polovinu textu) a Jeruzalému. Nevelký cestopis, v němž K. své osobní zážitky co nejvíce potlačuje, se sice odlišuje prostotou vyprávění od soudobých rozsáhlých cestopisů vzdělanců a šlechticů, ale tato prostota je dílu spíše na prospěch: v spisku je hutnou formou zachycena řada cenných faktů, jejichž výběr svědčí o bystrosti a střízlivé praktičnosti pozorovatele. Studium K. cestopisu bylo součástí přípravy Prefáta z Vlkanova před jeho cestou do Svaté země.

KNIŽNĚ: *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Ejipta* (Litomyšl 1539). ■ EDICE: Martina Kabátníka *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Kaira r. 1491–2* (1894, ed. J. V. Prášek; b. d., 1900, in *Svět. knih. č. 187*, překl. do nové češtiny, ed. J. V. Prášek; 1948 M. K., in sb. *Cesty*

do Svaté země, ed. J. Dostál). – *Ukázka*: in J. Kinský: *Čeští cestovatelé 1* (1961). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 3 642 – 3 647. ■ LITERATURA: J. Jireček: *Rukověť 1* (1875); J. V. Prášek in Martina K. *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Kaira r. 1491–2* (1894); sb. Káhira za pobytu M. Kabátníka (1928, red. M. Weingart, J. Dobiáš, M. Paulová); F. M. Bartoš: *Za královstvím kněze Jana, ČNM, odd. duchovědný*, 1947; J. Dostál in *Cesty do Svaté země* (1948); O. Nahodil: *Místo a význam cestopisu M. K. v Dějinách české etnografie*, ČL 1952; J. Kinský: *Qui aquam Nili bibit – Kdo vodu Nilu pil*, in *Čeští cestovatelé 1* (1961); E. J. Havlíček: *Ještě dvě kapitoly z bratrské poetiky 5. Bratr M. K., měšťan litomyšlský, Jednota bratrská 1972, č. 9.*

zdt

Jan Kabelík

* 6. 5. 1864 *Přerov*† 17. 10. 1928 *Praha*

Literární historik a editor, přední dějepisec literární Moravy, kriticky revidující její tradice; autor školních čítanek a učebnic.

V rodišti vystudoval 1873–81 gymnázium, kde na něho působil F. Bílý. Filoz. fakultu v Praze (čeština, němčina) absolvoval 1885, 1886 složil státní zkoušky. 1885–87 učil na čes. reálce v Brně a 1887–88 v Telči, v první polovině škol. roku 1888/89 na měšťan. škole, poté na gymnáziu v Přerově (od 1892 jako definitivní profesor), od 1899 na české průmyslové škole v Plzni; 1902–23 působil na státní průmyslové škole v Praze na Smíchově, kde také žil až do smrti. Po válce se stal odborným inspektorem humanitních předmětů na průmyslových školách v Praze, pak na těchže československých i německých školách v celé republice; službu vykonával do prázdnin 1928. Už během studií v Praze byl aktivně činný v Moravské besedě (člen výboru), již zastupoval na slavnosti věnované Jeronýmovi Pražskému v Kostnici a jejíž almanach Zora, vydaný k desetiletému výročí trvání Moravské besedy v Praze 1885, spoluredigoval; t. r. se aktivně účastnil brněnského sjezdu moravského studentstva. Spoluprací se studentským slovenským spolkem Detvan přispěl i k česko-slovenské vzájemnosti. V Brně byl 1886 zvolen jednatelem Kruhu přátel literatury české, v Telči, kde se sblížil s L. Čechem a mladým knihkupcem E. Šolcem, organizoval osvě-

tové přednášky a podílel se na místním kulturním životě i jako režisér ochotnického divadla, během působení v Přerově pracoval v literárním odboru Čtenářského spolku (psal o něm do Hlídky literární). V Praze se až do smrti účastnil činnosti Moravskoslezské besedy a spolku Radhošť. Dlouhá léta byl členem Ústřední matice školské (1917–26 člen výboru), staral se o společenský styk česko-moravský i o hmotnou podporu moravských krajanů, zvláště studentů. – K. literární pozůstalost je uložena v muzeu v Přerově. K. syn, zakladatel čes. preventivního lékařství MUDr. Jan K. (1891–1979), byl profesorem lékařské fakulty v Olomouci.

Vedle rozsáhlé lidovýchovné a spolkové činnosti psal K. odborné práce pro školní účely; vlastní literární historii se plně věnoval až po příchodu do Prahy 1902. Názorově vycházel z F. Bartoše a F. Bílého, po jejichž vzoru cenil národní svéráz a lidové tradice; jeho zájem o národopis se projevil v několika pracích (těž debut v Ruchu 1884), edicemi pohádek B. Němcové i vydáním Národopisných zlomků z pozůstalosti A. V. Šembery (ČMM 1926). Pod vlivem J. Gebauera zdůrazňoval K. vědeckou přesnost, příklad J. Vlčka ho vedl k pohledu na literaturu jako důležitou složku života a podnítil i jeho studium literatury slovenské. K. práce charakterizuje pozornost k detailu, zdůraznění kulturní historie a smysl pro spisovatelovu biografii. Zaměření K. k literárněhistorické práci dal jeho moravský původ; odchodem do Prahy se však vymkl klerikálně konzervativnímu ovzduší tehdejší Moravy a důkladné pramenné studium jej dovedlo ke kritické revizi tradičních názorů na moravskou literaturu. Středem K. pozornosti se stal podíl moravských spisovatelů na českém písemnictví. O jejich produkci psal zejména v Časopise Matice moravské, kde shromáždil řadu dosud neznámých nebo rozptýlených údajů, a zvláště v přehledně koncipovaných a na materiálech založených kapitolách kolektivního díla *Literatura česká 19. století* *Rozvoj literatury české na Moravě do roku 1848* a *Rozvoj literatury české na Moravě a ve Slezsku 1848–1870*. Vycházeje z Vlčkova názoru o českém obrození jakožto výsledku evropských osvícenských snah, popisoval kulturní život Moravy s jeho souvislostmi vlastivědnými, myšlenkovými a jazykovými. V protikladu k tradičně náboženskému hledisku Sušilovu vyzdvihl pro předbřeznovou dobu a 50. léta osvícené představitele Moravské národní jednoty jakožto do-

sud podceněné ideové nositele obrozenské Moravy, usilující o jednotu s Čechami (K. pojetí je hodnoceno jako první pragmatické vyličení moravské literatury). Soustavně své stanovisko objasnil v kritické recenzi monografie P. Vychodila o F. Sušilovi (ČČM 1905), kde dokazoval, že práce moravského kněžstva a především činnost Sušilova je přeceňována. Poté se soustředil na podrobné studium literárního odkazu vůdčích osobností pokrokové Moravy jako jejich životopisec, kritický vykladatel a vydavatel jejich děl a korespondencí. Objevil tak literární historii umělecký odkaz moravských spisovatelů, vrstevníků a spolupracovníků B. Němcové, mj. v pracích o F. M. Klácelovi, L. J. Hansmannovi (A. Dohnal), J. Helceletovi, A. V. Šemberovi, F. E. Vaňkovi, F. Bílém, F. Tábořském, o Moravské národní jednotě a o jejím kalendáři Koleda. Z mimomoravské literatury jej zaujala díla B. Němcové, A. Jiráska, J. Kollára. Z vědeckého a kulturního zřetele je K. nejzásadnějším edičním činem vydání *Korespondence a zápisků Jana Helceleta*, redaktora Koledy; přípravu korespondence A. V. Šembery a korespondence K. J. Erbena z pozůstalosti J. Karáska nedokončil. Pro školní potřebu napsal řadu metodických článků, uspořádal několik edic z české i cizí literatury (B. Němcová, J. Neruda, J. W. Goethe, W. Shakespeare aj.), nově vydal Bartošovy čítanky a pro odborné školy sestavil nové.

ŠIFRA: Kb. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach ČAVU (1913–20); sb. Alois Jirásek (1921, A. J. a Morava); Besedy Času (1909, O bratrstvu Klácelově); sb. Božena Němcová 1820–1862 (1912, Klácelova Jednota bratrská a B. N.); Bratislava (1928); Čas (1908); ČČM (1905–20); Časopis Matice moravské (1897–1927; 1897 S. Hurban Vajanský; 1907 L. Hansmann, i sep., a Literární pozůstalost F. M. Klácela, i sep.; 1909 Moravská národní jednota; 1919–20 L. Hansmann. Doplnky; 1922 Oslava J. Blahoslava v knižní literatuře); Časopis pro moderní filologii (1913); Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci (1913–28); Čes. lid (1907, Národopisná mapa Hané z počátku stol. 19.); Čes. svět (1917); sb. František Tábořský (1929); Hlídky literární (1889–95; 1889 Rozbor Slavie, básně S. Čecha); Lid. čítanka moravská (b. d., 1907, Z doby národního probuzení na Moravě); Lid. noviny (1920, Posmrtná vzpomínka na F. Bílého, i sep.); Listy filologické (1913); Lit. listy (1887–89); sb. Literatura česká 19. století (díl 3, sv. 1, 1905; Rozvoj literatury české na Moravě do roku 1848, sv. 2, 1907; Rozvoj literatury české na Moravě a ve Slezsku 1848–1870); Mladé Slovensko (1920);

Mor. orlice (1914–16); Moravskoslez. revue (1913–20; 1916 F. Bílý, 1920 Morava a Slovensko v životě a díle B. Němcové); Nár. osvobození (1926); Národopisný věstník československý (1926); Nové Slovensko; Právo lidu (1905); Obzor (Přerov, 1923); Ruch (1884); Sborník filologický (1926, 1930 Juraj Rohonyi a jeho obrany Slovanů, zvláště Slováků); Střední škola (1922); Union (1914); Věstník čes. profesorů (1902–22; 1904 První časopis středoškolský v Rakousku a jeho původce); Výr. zpráva gymnázia v Přerově (1894–99); sb. Z dějin české literatury (1920, Moravské národní poměry a Besedník; alm. Zora (1885, O Shakespearových dramatech v Čechách, i sep.); Zrání (1920); Zvon (1921–27; 1921 Literární pramen Bozděchova Barona Goertze). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: František Matouš Klácel (1908); *Rodina pěvce Slávy dcery* (1928). – *Ostatní práce*: Ruský vojenský pomník náhrobní z roku 1813 v Praze (1906, též německy). ■ REDIGOVAL *sborník*: Zora (1885, s J. Herbenem, F. Roháčkem); *edici*: Milé knihy (1913–20, nakl. E. Šolc). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: *Povídky ze Shakespeara* (b. d., 1899); *Drei Expeditionen in ferne Länder* (1900); B. Němcová: *Babička* (b. d., 1901) + *Národní báchorky a pověsti české a slovenské* (b. d., 1917) + *Národní pohádky české* (b. d., 1928) + *Vybrané pohádky slovenské* (b. d., 1928) + *Vybrané spisy* 1, 2 (1929); *Výbor z prózy J. Nerudy* (1902); J. W. Goethe: *Hermann und Dorothea* (b. d., 1903); F. M. Klácel: *Ferina lišák* (1906); A. Dohnal: *První povídky hanácké* (b. d., 1907); *Lidová moravská čítanka* (b. d., 1907); *Korespondence a zápisky Jana Helcelety* (1910); K. Immermann: *Tulipánek* (1910, překl. F. M. Klácela); I. Herrmann: *Tři povídky kratochvílné* (1913); T. Nováková: *Z lidu a pro lid* (1913); E. Bozděch: *Baron Goertz* (1921); *Slovenská čítanka* (1925, 2. přeprac. vyd., pův. vyd. 1911 usp. F. Bílý); M. de Cervantes Saavedra: *Don Quijote de la Mancha* (1926); *dále učebnice*: *Čes. čítanka průmyslová* (1904); F. Bartoše *Čes. čítanka pro 4. třídu škol středních* (1906); *Čes. čítanka pro 1. třídu škol středních* (1908); F. Bartoše *Čes. čítanka pro 2. třídu škol středních* (1910, 2. vyd.); *Čes. čítanka pro ženské školy odborné (průmyslové, kuchařské a hospodyňské i pokračovací)* (b. d., 1910; další 4 přeprac. vyd. s obměnami titulu do 1923); *Čítanka pro dvouleté a tříleté školy rodinné a ústavy příbuzné* 1, 2 (1923, s J. Fričem); *Seznam knih vhodných pro žákovské knihovny živnostenských škol* 1, 2 (1925, s A. Cejnarem); *Čítanka pro nižší školy zemědělské* (1924); *Čítanka pro zemědělce* (1928). ■ LITERATURA: F. Bílý: J. K. (1914). ■ M. Hýsek: *ref. Rozvoj literatury české na Moravě do roku 1848, Lid. revue moravskoslezská* 1905, s. 283 + *ref. Rozvoj literatury české na Moravě a ve Slezsku 1848–1870*, MSiR 4, 1907/08, s. 160; J. Pešek: *ref. Literární pozůstalost F. M. Klácela*, *Čes. mysl* 1907, s. 502; ● *ref. Korespondence a zápisky J. Helcelety*: Č. Zibrt, ČČM 1911, s. 396; Č. (F. Čáda), *Čes. mysl* 1911, s. 197; P. Váša, *LidN* 13. a 16. 6. 1911; M. Gebauerová, ČMF

1912, s. 262 ●; ● k padesátinám: F. Bílý, *Mor. orlice* 5. a 6. 5. 1914; M. Hýsek, MSiR 10, 1913/14, s. 298 ●; S. S. (Souček): *ref. František Bílý*, ČMM 1916, s. 309; F. Votruba: *K česko-slovenské vzájemnosti v literatuře*, *Čes. revue* 1914/15, s. 543; ● *ref. Leopold Hansmann. Doplnky*: A. Gregor, *LidN* 2. 7. 1920; J. V. Sedlák, *Naše věda* 1921, s. 159 ●; ● *ref. Slovenská čítanka*: an. (J. O. Novotný), *Cesta* 8, 1925/26, s. 620; Č. Zibrt, ČL 26, 1925/26, s. 321, 353; O. Š. M. (Štorch-Marien), *RA* 1, 1925/26, s. 96; -och- (F. S. Procházka), *Zvon* 26, 1925/26, s. 390; A. H. (Hartl), *NO* 8. 4. 1926; A. G. (Gregor), *LidN* 17. a 20. 4. 1926; P. Kompiš, *Venkov* 21. 5. 1926; K. Jehlička, *Tribuna* 6. 6. 1926; F. Loubal, *Naše doba* 34, 1926/27, s. 378; J. Vodehnal, *Střední škola* 7, 1926/27, s. 253 ●; Č. Zibrt: *Písně*, ČL 28, 1927/28, s. 44; an.: *Útěk z národní demokracie*, *NO* 12. 6. 1927; ● *ref. Rodina pěvce Slávy dcery*: A. Pražák, *Naše věda* 9, 1927/28, s. 174; A. N. (Novák), *LidN* 16. 6. 1928; A. Grund, ČMF 15, 1928/29, s. 83; -och- (F. S. Procházka), *Zvon* 29, 1928/29, s. 97 ●; ● *nekrology*: A. N. (Novák), *LidN* 18. 10. 1928; J. Herben, *LidN* 18. 10. 1928; -k., *NO* 19. 10. 1928; A. Grund, ČMF 15, 1928/29, s. 82 a *RA* 4, 1928/29, s. 65; F. Ch. (Chudoba), ČMM 1928, s. 465; Sk. (F. Skácelík), *Lumír* 55, 1928/29, s. 240; S. Souček, *Naše věda* 10, 1928/29, s. 136; J. Frič, *Čes. svět* 25, 1928/29, s. 112; H. Hrubý, *Střední škola* 9, 1928/29, s. 154; an., *Zvon* 29, 1928/29, s. 99; M. Hýsek, *Almanach ČAVU* 1929, s. 191 a *LF* 1929, s. 62 ●; J. Hamaliar: *Poměr J. K. k Slovákům a Slovensku*, *Bratislava* 1929, s. 857; A. Pražák: *Nová bádání o našem obrození (ref. Juraj Rohonyi...)*, *Naše věda* 1937, s. 78; H. H.: *Památce J. K.*, *LidN* 16. 10. 1938; F. Skácelík in *Krásná setkání* (1970, s. 11 a 292); M. Vingrálek: *Bezručovo první přiznání*, *LD* 23. 2. 1979.

bs

Jaroslav Kabeš

* 18. 5. 1896 *Tábor*

† 15. 8. 1964 *Praha*

Básník ovlivněný tvorbou O. Březiny, editor díla L. Klímy, překladatel filozofické literatury; marxistický filozof, ekonom a politik.

Pocházel z rodiny tkalce, který se později věnoval řezbářství. Po absolvování reál. gymnázia v Táboře (mat. 1913) a abiturientského kursu v Chrudimi, kterým se připravoval na bankovní dráhu, byl odveden na fronty první svět. války (Rusko a Itálie, 1914–19). Po návratu pracoval jako účetní v Agrární bance československé (1919–45). Od 1921 byl členem KSČ, t. r. zapů-

sobil na politické vyhranění stávky bankovních úředníků. 1945–48 byl ředitelem Agrární banky, 1949–53 ministrem financí, 1953–57 ředitelem Státní banky. Od 1946 byl členem ÚV KSČ. Od 1957 žil na odpočinku.

K. zájem o literaturu a filozofii podnítil E. Chalupný, jehož literární kroužek v Táboře jako student navštěvoval. Po návratu z války se zajímal o marxistickou filozofii, o které v polovině 20. let psal. Upozorňoval zejména na filozofický aspekt tohoto učení, analyzoval Masarykovu interpretaci marxismu a nastínil marxistické pojetí demokracie. V rozbořech literárního a výtvarného díla několika tvůrčích osobností (Březina, Klíma, Bílek) se pokoušel dobrat jejich myslitelského jádra. K. vlastní tvorba usilovala o vyslovení nehlubších podstat lidského bytí a připomínala jak svým vývojem od úzkostných pocitů individua k pochopení všech projevů života, tak svou formou (užití volného verše) básně Březinovy. Od básní, které tvořily jednotný celek (*Samomluvy*), dospěl K. analýzou myšlení a jednání lidí za druhé světové války k přesvědčení, že nastává období přerodu a vytvoření nové, humánnější společnosti (*Budova časů*). Ve svých básnických skladbách navazoval na tradice starých orientálních myslitelů, což se přímo projevilo v parafrázi poezie staročínského filozofa Lao-c'. K. též překládal z filozofické literatury (G. W. Hegel, K. Marx, F. Nietzsche), byl vydavatelem pozůstalosti L. Klímy, psal úvody k výstavním katalogům.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jaroslav Tábor, J. Jizba; J. T., -or, -r. ■ **PŘÍSPĚVKY** in Avantgarda (1927); Komunistická revue (1925–26, pod pseud. J. Tábor Filozofický vývoj mladého Marxe); Lit. noviny (1938, stať Klímova filozofie pro věčnost); Rozhledy po literatuře a umění (1934, stať K. profilu L. Klímy); Rudé právo; sb. Stavitel chrámu (1941, březinovská studie Filozof vůle a jeho myslitelské dílo); sb. 60 let E. Chalupného (1940); Venkov. ■ **KNIŽNĚ**. *Beletrie a práce o filozofii*: Bílek myslitel (1942); Samomluvy (BB 1943); Promluvy k nikomu (Samomluvy 2) (BB 1943); Noc na hoře Oliv (Samomluvy 3) (BB 1943); Hlas hořícího keře (Samomluvy 4) (BB 1943); Samomluvy (BB 1944, souhrn předchozích knih); Moudrost a Tajemství. Setkání s Lao-c' 1,2 (1944, 1945); Budova časů (BB 1945); Ladislava Klímy filozofie češství (1945); Ladislav Klíma filozof-básek (1948). – *Překlady*: K. Marx, V. I. Lenin: K židovské otázce (1932, pseud. J. Jizba); Karla Marxe korespondence s rodiči (výbor, 1934, pseud. J. Jizba) + Inaugurální adresa (a Všeobecné stanovky Mezinárodního dělnického sdružení) (1934, pseud. J. Jizba) + O kapitálu a jeho krizích (výbor, 1935, pseud. J. Jizba); F. Nietzsche:

O životě a umění (výbor, 1943). – *Ostatní práce*: Budovatelský rozpočet (1950); Národohospodářská evidence – nástroj kontroly plánu a státního rozpočtu (1952) aj. ■ **REDIGOVAL** časopis: Stavitel (1920–21, odp. red. 1922–23, 1926); knižnici: Edice Přátelství (1940–44). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: Filozofické listy L. Klímy (1939); Duchovní přátelství (korespondence L. Klímy s E. Chalupným a O. Březinou, 1940); L. Klíma: Boj o Vše. Deníky a korespondence s přáteli z let 1909–17 (1942); F. Nietzsche: O životě a umění (1943, též překl.); Hledání a jistota (vzáj. korespondence O. Březiny a O. Theera, 1946). ■

LITERATURA: ● ref. Promluvy k nikomu: J. Kopecný, LidN 14. 9. 1943; V. T. M. (Miškovská), Naše doba 51, 1943/44, s. 45 ●; jp. (J. Poch): ref. Samomluvy, LidN 3. 5. 1943; ● ref. Noc na hoře Oliv: jč. (J. Černý), LidN 26. 6. 1944; V. T. M. (Miškovská), Naše doba 51, 1943/44, s. 232 ●; J. Průšek: ref. Moudrost a Tajemství, Nový orient 1, 1945/46, č. 5–6; J. Popelová: ref. L. Klímy filozofie češství, Práce 12. 1. 1946; J. Zmr: Za J. Kabešem, LitN 1964, č. 34; S. Strohs: J. K. a česká marxistická filozofie, LitN 1965, č. 33; J. Hroch: J. K. a meziválečný český marxistický ateismus, Filoz. časopis 1980, s. 680 + Místo J. K. v dějinách české marxistické teorie literatury, ČLit 1980, s. 264.

dh

Josef Kačer

* 30. 3. 1802 Černilov u Smiřic
† 25. 1. 1871 Syców, osada Velký Tábor (Polsko)

Básek a překladatel poezie, autor a upravovatel duchovních písní. Osobitě navazoval na dílo J. Kollára jednak politickou poezií, jednak lyricko-epickou skladbou o smyslu a osudu husitství.

Syn truhláře. Gymnázium vystudoval v Hradci Králové (učitel V. K. Klicpera), evangelickou teologii 1823–27 v tehdejších Uhrách (Pápa, Debrecín, Šarišský Potok, Bratislava); seznámil se přitom mj. s J. Kollárem a K. Kuzmánym. (Studium v Uhrách dalo podnět k tomu, že je v starší odborné literatuře uváděn jako rodilý Slovák.) Za studií a krátce i po nich byl vychovatelem. Po návratu do Čech působil jako pomocník superintendenta v Kšelicích u Čes. Brodu, potom jako administrátor ve Vysoké. 1830 odešel do Velkého (Bedřichova) Tábora u Sycowa v tehdejším pruském Slezsku, do osady založené v polovině 18. stol. českými emigranty; brzy po příchodu se oženil. Osobní a písemné styky: F. L. Čelakovský, V. K. Klicpera, J. Kollár,

J. E. Purkyně (kmoťr některých dětí K., vydavatel jeho překladu z E. Schulze), katolický kněz J. Regner (Havlovický), evangelický kněz J. Tardy. Slezské působení K., který byl hodnocen jako vynikající kazatel, spadalo do doby, kdy byli čeští emigranti ohroženi jak národnostně, tak konfesijně, mimoto stíhala K. neštěstí v rodinném životě (manželka zemřela 1863 v ústavu choromyslných). 1836 vykonal K. cestu do Čech, později do Lešna, 1868 do Kostnice; jeho pokusy (v 60. letech) nalézt nově existenční zajištění v Čechách byly bezúspěšné.

Poezií Kollárovou nebyly poznamenány jen K. básnické začátky, tento příklad podněcuje veškerou jeho tvorbu, která má linii vzestupnou co do autorových záměrů a sestupnou co do jeho básnické techniky a jazykově vyjadřovacích schopností (dlouhodobý pobyt v cizině). Vstoupil do literatury znělkami v Muzejníku 1827 a 1836 a zvláště ukázky z cyklu *Toužení po vlasti* vzbudily značnou pozornost. Představa ztracené vlasti, která se u následovatelů Kollárových proměnila v sentimentální poetické klišé, byla tu znovu vyjádřena v své věčné podobě, jako prožitek člověka žijícího v odloučení od rodné země. Překlad dobově populární romantické básnické povídky E. Schulze *Die bezauberte Rose* (Okouzlená růže), kde K. nahradil původní jambický verš trochejským, poskytl svou formou (stance s pětistopým trochejem) základ největší básnické skladbě K. *Kalich, meč a kříž* (dokončeno 1851, ukázky tiskem 1864). Název je odvozen ze tří emblémů, které byly v reformační době umístěny na štítě Týnského chrámu v Praze. Jednotlivými slovy titulu jsou pojmenovány tři oddíly skladby a jak samotná tato pojmenování, tak především jejich návaznost mají symbolický význam. Postupem od „kalicha“ k „meči“ a ke „kříži“ je vyznačen osud českého husitství v svém historickém vývoji i v svém náboženském a národním smyslu. Prolínání historického zřetel s mytizovaným obrazem husitství je také základem příznačným rysem K. básnického pojetí dané látky. V době svého vzniku (od druhé pol. 40. let) bylo dílo ojedinělým pokusem o nové poetické využití lyricko-epického tvaru Slávy dcery; jeho knižní vydání 1870 v Opavě zastihlo však českou literaturu již ve zcela odlišné vývojové fázi a prošlo bez ohlasu. Zhruba na počátku 50. let dokončil K. překlad Meissnerova *Žižky* (časopisecky posmrtně 1871), překládal také Klopstockova *Mesiáše*. Početnou složku jeho básnického díla tvoří překlady, úpravy a vlastní

texty církevních písní, které i později vycházely v různých zpěvnících a kancionálech. K. z nich sestavil rukopisný soubor 240 skladeb *Písně k harfě*, uspořádaný podle náboženského kalendária a církevní potřeby. Mylně je mu připisován překlad K. H. Bogatzkého *Písně misijní*; je dílem jeho syna Prokopa.

PSEUDONYMY: Bratr Calixtus de Ense, Calixtus de Ense. ■ PŘÍSPĚVKY in: ČČM (1827 BB Na P. Jána Kollára, 1836 BB Toužení po vlasti); Československý hlasatel; Hlasy ze Siona (1863–72; 1863 báseň na smrt manželky, 1871 překl. A. Meissner: *Žižka*, 1872 *Píseň pašijní*); alm. Památka slavnostního roku 1863 na tisíciletou památku obrácení českého národu... na víru křesťanskou (1864 BB Toužení po vlasti a ukázka z Kalich, meč a kříž); – posmrtně: Malý kancionál (5. vyd. 1900, ed. Heřman z Tardy); Zpěvník žalmů a písní duchovních (1877, ed. L. B. Kašpar). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Vděční citové při loučení žáků s drahými učiteli na cis. král. gymnázium královéhradeckém, ku konci roku školního 1822 (B 1822); Kalich, meč a kříž. Báseň epická (Opava 1870, pseud. Bratr Calixtus de Ense). – *Překlad*: A. Šulc (E. Schulze): Okouzlená růže (Vratislav 1840). – *Ostatní práce*: Katechismus (Syców 1847). ■ KORESPONDENCE: J. Volf: Z osudů českého emigranta (výňatky z dopisů J. E. Purkyně z 1834–36), Osvěta 1908. ■

LITERATURA: J. Kollár in Výklad čili Přímětky k Slávy dceři (1832, s. 323); J. K. Tyl: Pohled na literaturu nejnovější (ref. Toužení po vlasti), Květy 1836 → Národní zábavník (1981, s. 539); ● ref. překl. Okouzlená růže: J. Michl, Květy 1840, s. 80; an. (J. Malý), Denice 1840, d. 2, sv. 4, s. 253; B. P. (J. B. Pichl), Vlastimil 1840, sv. 4, s. 93; K. S. (Sabina), Ost und West 1841, s. 58 ●; an.: J. K., Květy 1868, s. 86; an.: ref. Kalich, meč a kříž, alm. Orloj 3 (1870); ● nekrology (an.): Hlasy ze Siona 1871, s. 22, 32; alm. Orloj 4 (1871) ●; F. A. Slavík: Česká emigrace roku 1741–1742, Osvěta 1877; J. Volf: Z osudů českého emigranta, Osvěta 1908 + Kalich, meč a kříž, Zvon 19, 1918/19; A. Kraus in Husitství v české literatuře 19. stol. (1924); J. B. Čapek: J. K., básník potolerančního exilu, Kostnické jiskry 1931, s. 91 + in Československá literatura toleranční 1781–1861, 2 (1933); J. Výborný: Kazatel a básník, Kostnické jiskry 1977, č. 12.

mo

Josef Mnohoslav Kadlčák

* 15. 11. 1856 Březnice u Napajedel
† 27. 4. 1924 Praha

Povídkář, národohospodářský, politický a pedagogický publicista katolického zaměření.

Pův. jm. Josef Stuhl; po smrti otce, rolníka, přijal ještě v mládí příjmení nevlastního otce. Studoval v Olomouci nejprve na německé vyšší reálce, pak na německém učitelském ústavu a poslední dva roky v Příboře na české učitelské průpravné škole; od 1875 přitom pracoval v redakci a administraci čas. Našinec. Po maturitě 1877 učil na severovýchodní Moravě (Brušperk, Palkovice, od 1883 Chlebovice), 4 roky přitom i na rolnické škole v Místku. 1886 byl jmenován ředitelem pokračovací školy ve Frýdlantu n. Ostravicí. 1906 se stal zemským poslancem za Valašsko, 1907–18 byl říšským poslancem, po válce poslancem v revolučním Národním shromáždění a od 1920 senátorem a místopředsdou senátu Nár. shromáždění. Byl jednatelem a místopředsdou Učitelského spolku (do 1894), čestným předsdou Spolku katolic. učitelů, spoluzaložil moravskou národní katolickou stranu, byl aktivním a často zakládajícím členem různých hospodářských spolků, katolických organizací (zvl. tělovýchovného Orla), hasičských organizací, pěveckých a ochotnických spolků, zakládal lidové knihovny a rozvíjel rozsáhlou činnost přednáškovou. Osvětově působil též na Slovensku. Cestoval po střední a východní Evropě. – K. se stal předobrazem „redaktora Selského obzoru, klerikálního poslance, ředitele J. M. Kadlčáka,“ jenž v 3. kap. 2. dílu Haškových Osudů dobrého vojáka Švejka polemizuje s redaktorem Světa zvířat Markem.

K. povídky jsou nesené duchem bojovného konzervatismu. Proti vlastenectví a katolické víře kladných hrdinů intrikují záporné postavy Němců a poněmčilých odrodilců, židů, pokrokařů i sokolů. Tuto tendenci zčásti přerůstá knižka *Tři obrázky z moravských luhů* reálnějšími motivy ze života beskydských horalů; ostré sociální protiklady zůstávají však i zde vnějším projevem mravoličné problematiky.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Karel Stuchlý, K. B. Slovák, K. B. Stuchla, M. K. Březnický; ák, Čák, čk, dl, K-, K. B., Kč. ■ PŘÍSPĚVKY in: Anděl strážný (Brno); Hlas (Brno); kal. Hlas (St. Louis, USA); Hlídka (Brno); Hospodář (Chrudim); Hospodářské listy; Chrudimské hospodářské listy; Katolický učitel; Komenský; kal. Král Ječmínek; Ludmila (Čes. Budějovice, povídky); Matice místecká; Milotický hospodář (Milotice n. Bečvou); kal. Moravan; Našinec (Olomouc); Noviny zpod Radhoště (Val. Meziříčí); Nový věk; Obzor našeho venkova; Opavský týdeník; Ostravsko-příborské noviny; sb. Památník Matice místecké (1905); Pozor (Olomouc); Radhošť (Frenštát p. R.); Rolnický kalendář; Rolník; Sborník hospodář-

ský; Selská obrana; Selské hlasy; Selský obzor (Brno); Serafínské květy; Slovenské listy (Žilina); Škola a život; Školské rozhledy; Včelařský kalendář; Věstník (Olomouc); Vychovatelské listy (Ivančice). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Černé obrázky (PP 1898, pseud. Karel Stuchlý); Tři obrázky z moravských luhů (PP 1899); Z haličských potulek (cestopis a PP, 1899); Z tajů života (PP 1901); Bez lásky a víry, Lásky bez víry (PP 1902). – *Ostatní práce*: Římská pouť Moravanů (1900); Jak zabezpečíme budoucnost svých dětí (1917); dále odborné publikace věnované převážně včelařství a zahradnictví. ■ REDIGOVAL *periodika*: Ostravské noviny, Selský obzor (Brno, od 1911), Věstník (Olomouc); *sborníky*: Památník Matice místecké (1905, s J. Schückerem, J. Práškem), Sborník hospodářský (b. d.). ■

LITERATURA: sb. J. M. K. (1934, red. A. Kudělka, O. V. Bednář). ■ an.: J. M. K., Naš domov 1911, s. 1; J. Procházka: Počátky české literární tradice na Frýdecku-Místecku před příchodem P. Bezruče 2, Těšínsko 1971.

pb

Josef Kadlec

* 3. 2. 1912 *Mokrovraty* (Mokrá Vrata)
u Dobříše

Básník domova a rodinného života, autor literatury pro mládež a rozhlasových fejetonů.

Otec byl slevač, matka zemědělská dělnice. K. studoval na gymnáziu v Příbrami a na klasickém gymnáziu v Praze-Bubenči (mat. 1931). 1931–32 byl novicem ryt. řádu křižovníků s červenou hvězdou, pak vystudoval na UK práva (doktorát 1936). 1937–42 působil v soudní službě (soudcovské zkoušky 1940), zároveň až do uzavření vysokých škol 1939 studoval na filoz. fakultě; od 1942 byl zaměstnán na min. veřejných prací, od 1945 na min. stavebnictví, naposledy jako vrchní ministerský komisař. Od 1951 pracoval jako dělník na železniční stavbě, 1954–58 ve Výzkumném ústavu technologie a mechanizace stavebnictví, 1958–59 jako soustružník v komunálním podniku, pak jako skladník, později právník v n. p. Stavby silnic a železnic a na Ředitelství dálnic Praha, kde působil do 1977. – 1932 byl spoluzakladatelem básnické skupiny Havran, od 1936 členem skupiny Aktivisté.

K. lyrické sbírky vyjadřují radostný a nekomplikovaný vztah k domovu, přírodě a ženě.

Za války psal pro rozhlas pravidelné nedělní fejetony („živá slova“), úvahy a postřehy o vztazích mezi lidmi, o kultuře, přírodě, morálce (*Daleké obzory*, *Tváří k člověku*). Po básnické elegii za Lidice a Ležáky *Zdi nářků* se K. věnoval tvorbě pro mládež. Ojediněle překládal ze srbocharvátštiny.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Jiří Pilecký (podle rodného jména matky); J. K., J. P. ■ PŘÍSPĚVKY in: Aktivisté (od 1936); Almanach literárního uměleckého kruhu Aktivisté (1936); alm. Havran (1932); Lit. noviny (1934–38, kritiky); Nár. střed; Telegraf (1937–38, básně); Uboj (od 1937). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Rudé růže (BB 1930, pseud. Jiří Pilecký); Mládi (BB 1932, pseud. Jiří Pilecký); Písně větrných nocí (BB 1938); Tiché slavnosti (BB 1941); Plameny (BB 1943); Daleké obzory (rozhlasové úvahy, 1943); Tváří k člověku (rozhlasové úvahy, 1944); Andělské milování (P pro ml., 1945); Krajina pod mrazy (BB 1945); Zdi nářků (B 1946, psáno 1943); Rytíři z Modré (P pro ml., 1946); Báječný pták Fung (P 1948); Usměvavý drak (R pro ml., 1948). ■

LITERATURA: -pa- (F. S. Procházka): ref. Rudé růže. Zvon 31, 1930/31, s. 558; ● ref. Písně větrných nocí: V. H. (Z. Kalista), Lumír 64, 1937/38, s. 219; J. V. Sedlák, Venkov 23. 4. 1938; sl. (J. Strnadel), Ranní noviny 17. 6. 1938 ●; ● ref. Tiché slavnosti: Rfš., Zvon 41, 1940/41, s. 669; J. Heyduk, LidN 3. 3. 1941 ●; ● ref. Plameny: J. Červinka, Akord 11, 1943/44, s. 277; V. Kolář, LidN 14. 2. 1944; K. P. (Polák), Nár. práce 9. 3. 1944 ●; P. Buzková in J. K.: Daleké obzory (1943); J. Popelová: ref. Daleké obzory, Nár. práce 11. 3. 1944; fbd (F. Bulánek-Dlouhán): ref. Andělské milování, Zeměd. noviny 25. 11. 1945; ● ref. Zdi nářků: J. Janů, KM 1946; E. Petiška, Doba 1, 1945/47, s. 215; J. P. (Pilař), Zeměd. noviny 5. 5. 1946; AMP (A. M. Piša), Práce 14. 6. 1946; lk (L. Kundera), Rovnost 5. 7. 1946 ●; M. N. (Novotný): ref. Krajina pod mrazy, Marginálie 1946, s. 41.

šv

nici n. L. odešel na vyšší průmyslovou školu v Praze (válečná mat. 1916). Před dokončením studia byl 1916 odveden a pobyl nejprve na východní a pak na jižní frontě v Albánii až do 1919. Po dvou semestrech strojího inženýrství na Vysoké škole technické v Praze odešel k divadlu a jako kočovný herec projedl celé Československo. 1927 hrál nejprve v Nár. divadle v Praze, pak v žižkovském divadle Akropolis, od 1928 se věnoval již jen literatuře, především překladatelství. 1929–30 žil v Paříži a Marseille za příspěvků zasílaných zvláště do časopisu Trn. Byl členem brněnské Literární skupiny.

Sled K. básnických sbírek odráží vývojové proměny meziválečné poezie. Opožděně vydaná *Svatá rodina* spojuje apollinairovskou uvolněnou metaforičnost s dětsky důvěřivým primitivismem a sociální ladění s křesťanskou pokorou. *Sketch-Book* střídá hravě duchaplné verše poetického zaměření s ironizujícími gellnerovskými popěvky. V protikladu k tomu pozdější spirituálnější laděnou poezií, která se vrací k pravidelnému metrickému půdorysu, charakterizuje vážné, až tragické pojetí života. To platí především o *Krocích na vodě* s tematikou rodného kraje a domova, jež vystřídalá milostnou tematiku sbírky předchozí. Formální vytříbenost verše a schopnost vciťovat se do různých básnických poloh učinily K. jedním z předních překladatelů poezie. Zvláště při obnovovaných návratech k Baudelairovi (první úplný překlad Květů zla do češtiny) usiloval K. o adekvátnost překladu nejen v celkovém smyslu básně, ale také v charakteru její významové výstavby a veršové intonace. Jazykovou virtuozitu prokázal i ve veršovaných hrách (původní komedie o Mikuláši Dačickém *Žena nejsou housle* a dvě adaptace starších her).

PSEUDONYMY: A. Dur (hl. v čas. Trn), S. Mašek. ■ PŘÍSPĚVKY in: Bodláky (1935); Cesta (1920–26); Červen (1921); Čes. dělník (1941); Čes. svět (1918); Čin (1936); Host (1922–29); sb. V. Hugo: Francii a světu (1953); Kmen (1920); Kritický měsíčník (1938–47); Kultura doby (1938); Kvart (1931–37); Lid. noviny (1925–41); Listy pro umění a kritiku (1934–35); Lit. noviny (1931–39); Lumír (1932); Most (1922–23); Nár. osvobození (1924–36, mj. FF); Nár. práce (1941); Orfeus (1921); Plán (1929–31); Poezie (1931); Právo lidu (1935–37); Přerod (1923); Ranní noviny (1934–38); Rozhledy (1934–36); Rozpravy Aventina (1934); Rudé právo (1922–38, zde většina K. povídek); Sever a východ (1925–27); Trn; Tvar (od 1931); Tvorba (1935); U (1937). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Svata rodina (BB 1927, podp. Svata Kadlec); Sketch-

Svatopluk Kadlec

* 19. 10. 1898 *Libochovice*

† 18. 5. 1971 *Dobříš*

Lyrický básník wolkrovsko-nezvalovské generace, překladatel z francouzštiny, autor her a próz.

Své práce podpisoval zpočátku Svata Kadlec. – Otec byl městským tajemníkem a redaktorem lidového čtrnáctideníku Český sever. Dětství strávil K. ve svém rodišti. Po vystudování nižšího reálného gymnázia v Praze a Roud-

-Book (BB 1930, pseud. A. Dur); Černá hodinka (B 1932); Příliv (BB 1934); Objeti (BB 1934); Kroky na vodě (BB 1941); Žena nejsou housle (D 1943, i prem.); Torquemada (D podle V. Huga, 1954); Ode všeho trochu (BB pro ml., 1962). – *Překlady*: Ch. Baudelaire: Básně odsouzené (1930) + Kurtizáně (1932) + Poezie (1932) + Květy zla (1933, přeprac. 1948 a 1957) + Dodatky k Baudelaireovým Květům zla (1934); A. Maurois: Maršál Lyautey (1931) + Vážič duší (1936) + Rodinný kruh (1937) + Historie Anglie (1937) + Bernard Quesnay (1937) + Stroj na čtení myšlenek (1938) + Chateaubriand (1947); M. Jacob: Výbor z poezie (1932); P. Verlaine: Bibliosony (1932); F. Porché: Bolestný život Baudelaireův (1934); A. Rimbaud: Poezie (1935) + Výbor (1959); F. Jammes: Okna do nebe (1936) + Čtyřverší (1936) + Od rána do večera (1966); M. Maeterlinck: Před velkým mlčením (1938); Sully Prudhomme: Marné laskání (1937); R. Martin du Gard: Jan Barois (1938, s M. Jirdou); F. Mistral: Zlaté ostrovy (1937); G. de Pourtalès: Franz Liszt (1938); G. Duhamel: Půlnoční zpověď (1938, 1. díl cyklu Sága o Salavinovi); Nizami: Sedm princezen (1943, přel. J. Rypka, přebásnil s V. Holanem, J. Seifertem); Molière: Tartuffe (1944, i prem.) + Lakomec (1949) + Zdravý nemocný (1952) + Hry 1–4 (1953–56); R. Verce: Na rajském pobřeží (1946); A. Camus: Cizinec (1947); G. Navel: A vyjdu pod širé nebe (1947); V. Hugo: Satyr (1947); G. de Maupassant: Historie jednoho života (1950, in Výbor z díla 1) + Mont-Oriol (1950, in Výbor z díla 2); Lók-Git. Poezie indických polí (1951, básn. spolupráce na překl. L. Hájka); Stendhal: O lásce (1951) + Lucián Leuwen (1951, in Výbor z díla 2); P. Corneille: Cid (1956). – *Výbor*: Cestou (1958). ■ **SCÉNICKY**. *Hra*: Milovat není jen mít rád (1942, podle T. de Molina: La villana de Vallecas). – *Překlad*: F. Grillparzer: Běda lhářům (1941). ■

LITERATURA: V. Nezval in S. K.: Svatá rodina (1927); ● ref. Svatá rodina: A. M. Piša: J. Wolker postaven mimo zákon (polemika s V. Nezvaem o závislosti Svaté rodiny na W.), Host 6, 1926/27, s. 215 (s. 262 Kadlecova odpověď, s. 263 Pišovo shrnutí); J. H. (Hora), RP 6. 3. 1927; F. Götz, NO 10. 4. 1927; A. N. (Novák), LidN 17. 4. 1927 ●; V. Stupka: Nový výbor z Květů zla, LidN 21. 5. 1931; ● ref. Příliv: G. (F. Götz), NO 7. 10. 1934; AMP (A. M. Piša), PL 20. 10. 1934; A. N. (Novák), LidN 22. 10. 1934; J. B. Č. (Čapek), Čin 1934, s. 1 098; V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 61, 1934/35, s. 40; J. Hora, Almanach Kmene 1934/35, s. 73 + LUK 1934, Informace s. 99; ●● ref. překl. Ch. Baudelaire: Květy zla: V. Stupka, LidN 27. 2. 1934; O. Levý, LUK 1934, Informace s. 22; V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 60, 1933/34, s. 386 ●; J. Zahradníček: ref. překl. Okna do nebe, LUK 1936, s. 103; B. Fučík: Nad Čapkovými překlady (též srovnání s překl. metodou K.), LUK 1936, s. 312; ● ref. Kroky na vodě: J. Heyduk, LidN 22. 6. 1941; AMP (A. M. Piša), Nár. práce 7. 9. 1941; J. Kopecký, KM 1941, s. 306; jšr. (J. Šnobl), Čes. osvěta 38, 1941/

42, s. 129 ●● ref. Žena nejsou housle: os. (O. Srbová), Nár. práce 23. 10. 1943; J. Černý, LidN 16. 11. 1943; C. J. (John), Naše doba 51, 1943/44, s. 424; J. Zach, Rád 1944, s. 79 ●; V. Pekárek in S. K.: Cestou (1958); ● ref. Cestou: M. P. (Petříček), LD 17. 9. 1958; M. Blahynka, RP 19. 10. 1958; Z. Vavřík, LitN 1958, č. 42; J. Opelik, HD 1958, s. 519 ●; O. Kryštofek: ref. Ode všeho trochu, Práce 12. 7. 1963; Z. Pešat: Apollinairovo Pásmo a dvě fáze české polytematické poezie, sb. Struktura a smysl literárního díla (1966) → Dialogy s poezií (1985); K. Misař: nekrolog, Tvorba 1971, č. 21; ● 75. výr. nar.: M. B. (Blahynka), ČLit 1973, s. 302; J. Heyduk, LD 19. 10. 1973; J. Rybák, Lit. měsíčník 1973, s. 85 ●.

pb

Felix Kadlinský

* 18. 10. 1613 *Horšovský Týn*

† 13. 11. 1675 *Uherské Hradiště*

Autor a překladatel duchovní lyriky a prózy hagiografické, nábožensky úvahové a vzdělávací. Jeho přebásnění Speeova Zdoroslavička patří k předním dílům české barokní poezie.

Psal se též Kadlinský. – Záhy byl dán na studia do jičínské koleje (nejstarší známý záznam z 1627), 1635 se stal členem jezuitského řádu. Pět let učil humanitním disciplínám (hl. v Jičíně), jedenáct let zastával prokurátorství provincie a deset let byl duchovním prefektem (spirituálem), ojediněle měl funkci v duchovní správě (1650 administrátor fary v Lilči). Poslední desíletí života působil v koleji v Uherském Hradišti a většinu té doby byl těžce postižen chorobou pohybového ústrojí.

K. je výlučně autorem náboženské literatury a ve zveřejněné části jeho tvorby početně nad pracemi původními nebo relativně původními vysoce převažují překlady (poezie a věčná literatura z latiny a němčiny, též od spisovatelů působících v Čechách). Knižně vyšly jeho překlady z autorů: P. de Barry, M. Łęczycki, F. Spee von Langenfeld, J. Tanner; netištěny zůstaly a jsou nedochovány překlady z autorů: Ph. de Alegambe, R. F. Bellarmino, V. Caraffa, J. E. Nieremberg, G. Stengelius. Jako básník proslul K. zejména úplným překladem (52 básní) sbírky německého jezuita, barokního mystika F. Spee Trutz Nachtigall oder Geistlichs-poetisch Lust-Wäldlein... (1639). Ústředním tématem této duchovní poezie, jež se v svém

poetickém tvaru inspiruje jednak biblickou Velepísni Šalamounovou, jednak dobovou lyrikou idylicky bukolickou, je touha lidské duše po splynutí s Bohem. K. překlad, vzniklý 1661 a vydaný 1665 s tit. *Zdoroslaviček v kratochvilném hájičku postavený...*, se vyznačuje značnou tvůrčí samostatností. Projevuje se to jak v jednotlivostech (metaforičnost, epiteta, anafory, zvukosled, amplifikace), tak zejména v celkově zvýrazňujícím provedení určujícího principu této poezie. Daný princip spočívá v tom, že vychází obrazy přírodního dění a milostných pocitů, stavů či výjevů jsou různým způsobem (např. paralelním nebo závěrečným explikujícím pojmenováním přímým) dodatečně uváděny do funkce metafor vyjadřujících náboženské citění, tužby a představy. Skladby v K. převodu pak většinou mají básnickou vlastnost významového překlánění z jedné tematické roviny do druhé, mají schopnost zároveň být čteny i jako písně zanícené náboženské mystiky, i jako přírodní a erotická lyrika. Poezie Zdoroslavička, která vnášela do české literatury dobově módní poetiku pastýřské idylky, měla bezprostřední napodobitele (J. I. Dlouhoveský) nebo adaptátory (Victorin a Santa Cruce v rukopisné hře Epibateron z 1712) a vůbec patřila k vývojově inspirujícím dílům (spojitost s pololidovou Rakovnickou vánoční hrou z 80. let 17. stol.) až do počátků obrození. Thámův přetisk 6 básní ze Zdoroslavička v jeho Básních v řeči vázané (1785) neprovádí, jak je řečeno v předmluvě almanachu, jenom drobné slovní retuše pro odstranění duchovního obsahu skladeb, nýbrž je výsledkem značných textových manipulací s cílem uvést tuto poezii do blízkosti tzv. bardské lyriky, jež byla právě oblíbeným žánrem v rakouské kulturní sféře. – Z původní tvorby K. byly vydány (většinou posmrtně) skladby hagiografické (*Zrcadlo bolestné Matky boží...*, *Život sv. Lidmily...*) a dílo úvahové (*Pokladnice duchovní...*); další nevydané, snad původní české práce jsou známy jen podle latinského překladu jejich titulů (v elogiu napsaném po smrti K.).

KNIŽNĚ: *Zrcadlo bolestné Matky boží Panny Marie...* (Olomouc, 1666); – posmrtně: *Pokladnice duchovní*. To jest Pravých a spasitelných pokladův schránka... (1698); *Život svaté Lidmily...* (1702). – Překlad: F. Spee von Langenfeld: *Zlatá ctnosti kniha*. To jest Skůtkove a cvičení třech božských ctností, víry, naděje a lásky (1662) + *Zdoroslaviček v kratochvilném hájičku postavený...* (1665); M. Łęczycki:

Usus. To jest nábožné rozjímání na každý den přes celý rok (1667); J. Tanner: *Život a sláva svatého Václava*, knížete, krále a patrona českého (1669); P. de Barry: *Poušť Svatomila*, to jest Pravidlo, jak by bohabojný a křesťanské dokonalosti žádostivý člověk... v duchovním cvičení se zaměstnávat... mohl (1674). ■ EDICE: *Život a sláva sv. Václava...* (1941, ed. Z. Kalista); *Zdoroslaviček* (1971, ed. M. Kopecský). – *Ukázky* (ze Zdoroslavička): in J. Jireček: *Idylická skládání ze 17. věku*, Osvěta 1881; J. Durych: *Ze Zdoroslavička*, Akord 1931; V. Bitnar: *Zrození barokového básníka* (1940); Z. Kalista: *České baroko* (1941); M. Kopecský, J. Novák: *Kapka rosy tekoucí* (1968); Z. Tichá: *Růže, kterouž smrt zavřela* (1970). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 960, 3 649–51, 4 764–65, 15 593–95, 16 062–64; A. Podlaha: F. K., *Dodatky a opravy k biografii...* (lat. překlad titulů čes. rukopis. prací z pozůstalosti), ČČM 1895, s. 320. ■ LITERATURA: Z. Tichá: F. K. a jeho Zdoroslaviček (1973). ■ J. Jireček in *Rukověť 1* (1875) + *Idylická skládání ze 17. věku*, Osvěta 1881; F. Menčík: *Spisovatelé starší z okolí jičínského*, Krakonoš 1883, s. 204; an. (A. Truhlář): F. K. (*Dodatky a opravy k biografii...*), ČČM 1913, s. 177; S. Souček: *Rakovnická hra vánoční* (1929); J. Durych: *Ze Zdoroslavička*, Akord 1931; V. Bitnar: *Boží Tělo v poezii F. K.*, in *O českém baroku slovesném* (1932); F. X. Šalda: *O literárním baroku cizím i domácím*, ŠZáp 8, 1935/36 → *Studie literární historické a kritické* (1937) a *Z období Zápisníku 1* (1987); J. Vašíčka: *Bridel a K.*, Řád 1936 → *České literární baroko* (1938); J. Bitnar in *Postavy a problémy českého baroku literárního* (1939); Z. Kalista in *České baroko* (1941); J. Levý in *České teorie překladu* (1957); J. Beneš in *Ač zemřeli, ještě mluví* (1965); A. Škarka: *Novost básnického umění Adama Michny z Otradovic*, AUC Praha, *Slavica Pragensia* 9, 1967 → *Půl tisíciletí českého písemnictví* (1986) + *Erós v duchovní písni českého baroka*, Čs. rusistika 1968; Z. Tichá: *Zdoroslaviček F. K.*, LF 1968 + in sb. *O barokní kultuře* (1968); M. Kopecský: *K básnické tvorbě J. A. Komenského a F. K.*, VVM 1969 + in F. K.: *Zdoroslaviček...* (1971); M. Otruba: *První mystifikace v novočeské poezii* (textové manipulace s básněmi ze Zdoroslavička v Thámových Básních v řeči vázané, 1785), *Sborník NM v Praze*, 16, ř. C – lit. hist., 1971; Z. Tichá: *Světské prvky v české duchovní poezii 17. a 18. století*, jejich význam a funkce, LF 1972 + *Česká poezie 17. a 18. století* (1974); J. Sehnal: F. K., *Zdoroslaviček*, Hud. věda 1973, s. 161.

mo

Karel Kádner

* 4. 11. 1859 Hřivice u Loun

† 6. 2. 1923 Praha

Novinář a beletrista, autor příležitostných veršů, romantických balad a didaktické poezie pro mládež, povídkář a libretista; překladatel z francouzštiny.

Pocházel z rolnické rodiny. Studoval na reálce v Rakovníku a po maturitě (1879) čtyři roky chemii na technice v Praze. Studia neukončil a od 1884 byl zaměstnán jako redaktor lokální části Nár. politiky, krátce byl též členem redakce Pražských úředních novin. Po celý život vyvíjel veřejnou činnost, působil v akademickém spolku západních Čech Krakovec, přednášel při různých kulturních příležitostech; jako člen Spolku čes. žurnalistů navázal na tradici tzv. svatojanských akademií (založena J. Barákem, J. Nerudou aj.) a od 1899 organizoval koncerty, na nichž uváděl významné umělce (např. E. Destinová, J. Kubelík). Byl činný i jako hudební skladatel. 1919 odešel do důchodu.

K. často využíval prostředkované literární inspirace, což se projevilo i adaptacemi děl jiných autorů, stejně jako rozsáhlou překladatelskou aktivitou. Ve vlastní poezii navázal na romantismus skladbou obměňující máchovský syžet (*Za dnův utrpení*) a baladami hlásícími se k erbenovské tradici (*Violy z Podlesí*); oproti klasickým vzorům se však v obou dílech uchýlil k romantice hrůzy a děsu a k naturalistickému popisu. Tento typ baladiky prostupuje i další práce (např. *Fantazie*) včetně sbírek pro mládež (opakovaný sirotčí motiv), k níž se K. obracel hlavně didaktickou poezií. Zprvu prostou písňovou formou (*Za jitra*), později už složitější poetikou lumírovskou (*V poledne*) nabádala ke křesťanským ctnostem a k vlastenectví. Praktický účel vycházející z podnětů K. veřejného působení sledují *Proslovy*, patetická veršování k slavnostním příležitostem. Několik drobných epizodických próz (*Z perspektivy života*), vesměs anekdotického charakteru, ukazuje ke K. lokálkářské praxi. Vytvořil také četná operní libreta, většinou podle známých literárních předloh (Klicpera: Hadrián z Římsů; Vrchlický: Sateňela; Čech: Evropa, Dagmar; Heyduk: Dědův odkaz aj.), z nichž však jen některá byla zhudebněna (zvl. J. R. Rozkošný, J. Malát) a provedena. V překladatelské činnosti se K. zaměřil na francouzskou prózu, vedle hodnotných titulů volil i nenáročnou konzumní četbu.

ŠIFRA: K. K. ■ PŘÍSPĚVKY in: Dalibor (1908); Divadelní kalendář (1893); Hlas národa (1886–90); Květy mládeže (1896); Máj (1908); Nár. politika (od 1884); Niva (1895); Pokrok (1885–86); Studentské listy (1883–84); Zábavné listy (1893). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Za jitra* (BB pro ml., 1883, přeprac. a rozšíř. vyd. 1903); *Za dnův utrpení* (B 1884); *Violy z Podlesí* (BB 1884); *Z perspektivy života* (PP 1887); *V poledne* (BB pro ml., 1889); *Fantazie* (BB 1892); *Proslovy* (BB 1897, rozšíř. vyd. 1906). – *Libretistické úpravy*: *Sateňela* (b. d., 1898, i prem., podle J. Vrchlického, hudba J. R. Rozkošný); *Stáňa* (1900, prem. 1899, podle humoresky J. Štolby Čiperná hlava nade vše, hudba J. Malát); *Černé jezero* (b. d., prem. 1906, podle básně A. Heyduka Dědův odkaz, hudba J. R. Rozkošný); *Veselé námluvy* (1907, prem. 1908, podle humoresky J. Štolby Staří blázni, hudba J. Malát). – *Překlady*: A. Arnould–Matthey: *Zoé šelma* (1884, šifra K. K.); H. H. Malot: *V osídlech ženy* (1884); H. Gréville: *Krásná otrokyně* (1885); *Monology* (1885; obs.: G. Moynet: *V rodně*, E. Guiard: *Moucha*, J. Berr de Turique: *Volba*, J. F. Regnard: *Muž zásad*; poslední dva tituly scénicky upr. Coquelin ml.); G. Ohnet: *Cikánská krev* (1885); L. Desnoyers: *Žena z ulice* (1886); F. Du Boisgobey: *Babiola* (1887) + *Modrý závoj* (1888); J. de Gastyne: *Sám a sám* (1887); A. Belot: *Černá Venuše* (1888) + *Černý květ* (1895) + *Zmije* (1898); L. Halévy: *Drama čarovných očí* (1888); X. A. comte de Montépin: *Baronka Leona* (1889) + *Maskovaná milénka* (1891) + *Velký los* (1892) + *Za čest otcevu!* (1892, an.); O. Barot: *Báskův román* (1890); V. E. Cadol: *Lea* (1893); R. de Pont-Jest: *Slepý důstojník* (1894); P. d'Aigremont: *Bez matky* (1897). ■ REDIGOVAL: *Divadelní kalendář* (1893, beletr. část). ■

LITERATURA: F. Pražský (F. Dlouhý): ref. *Za jitra*, Lit. listy 1883; ● ref. *Za dnův utrpení*: F. Zákrejs, *Osvěta* 1884, s. 571; Č., Lit. listy 1884 ●; ● ref. *Violy z Podlesí*: Č., Lit. listy 1884; M. A. Š. (Šimáček), *Světobzor* 1884, s. 592; E. Miřiovský, *Zlatá Praha* 1884, s. 199; -rez., *Lumír* 1885, s. 48 ●; Š-k.: ref. překl. J. de Gastyne: *Sám a sám*, Lit. listy 1887; ● ref. *Z perspektivy života*: V. Vitězný, Lit. listy 1888, s. 168; F. V. Výkoukal, *Osvěta* 1888, s. 479 ●; š. (J. Kuffner): ref. *V poledne*, NL 16. 8. 1889; b: ref. úpr. *Stáňa*, *Zlatá Praha* 1899, s. 419; Z. Nejedlý: ref. úpr. *Černé jezero*, *Osvěta* 1906, s. 178; K. (R. J. Kronbauer): *Jubileum čes. redaktora a spisovatele*, *Máj* 1910 + *Redaktor a spisovatel K. K.*, *Máj* 1914; M. Hynek: ref. *Za jitra*, *V poledne* (nové vyd.), *Uhör* 1915, s. 60; ● nekrology: -vb- (V. Brtník), *Topičův sborník* 10, 1922/23; an., *Zvon* 23, 1922/23 ●.

et

Bohuš Kafka

* 17. 9. 1901 *Náměšť nad Oslavou*† 14. 11. 1978 *Brno*

Lyrický básník ovlivněný poetismem a poezií J. Hory, výtvarný publicista a kritik.

Vl. jm. Bohumír Kafka (tak podepisoval své práce o výtvarném umění). Vystudoval střední obchodní školu v Brně, pak byl zaměstnán jako peněžní úředník spořitelny v Moravském Krumlově (do 1927) a v Brně, 1952 odešel do invalidního důchodu, příležitostně působil jako sekretář uměleckoprůmyslové školy v Brně. 1935 a 1937 podnikl prázdninové cesty do Jugoslávie, po druhé svět. válce krátkodobé cesty do Polska a NDR. Jako aktivní účastník brněnského kulturního života se přátelil s V. Nezvalem, F. Halasem, J. V. Plevou, J. Seifertem, J. Čarkem, Z. Spilkou, Z. Krieblem a s četnými výtvarníky. Od 1938 byl členem Moravského kola spisovatelů, později členem SČVU. Shromáždil velkou sbírku uměleckého plakátu, z níž byly vytvořeny dvě kolekce, a to v Měravské galerii v Brně a v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze. Byl pohřben v Brně.

K. tiskl od 20. let poezii, články a glosy zejm. v moravských novinách a časopisech, později též překlady poezie a prózy a množství výtvarných referátů a kritik. Charakteristickými rysy jeho poezie se stalo přejímání a slučování několika dobových básnických konceptů (poetismus, J. Wolker, J. Hora, ozvěny symbolismu), pohotovost a lehkost inspirace, jakož i kritikou oceňovaná melodičnost. V prvotině *Květiny a svět* se K. představil jako typický autor tzv. mezigerace; spojoval v ní poetistickou asociativnost a artistní hravost s apriorní melancholií, poplatnou francouzským básníkům konce 19. století a ozřejmovanou i v ideových explicitech básní. Kniha *Zrcadlo* se přiblížila poezii J. Hory básněmi na pomezí písňe a obrazu a dilematem společenské perspektivy revoluční a křesťanské, cyklem *Měsíce* však podala logičností modifikovanou ozvěnu cyklů poetistických básníků. Jako pozdní reminiscence na Apollinaira a poetisty vznikla též skladba *Pásmo*, složená z pravidelných čtyřverší. Ve sbírce *Obzory* vynikají básně inspirované Jugoslávií (snad i Mahenovou sbírkou *Rozloučení s jihem*) a glosátorské portréty výtvarníků (stojí na počátku K. činnosti výtvarně kritické). Nejvyrovnanější

K. sbírka *Řeka zpívá* zpracovala odbojářskou tematiku českomoravskou a jihoslovanskou, přinesla další portréty výtvarníků a vyvrcholila v několika hymnických básních (krajinářských a *Za Jiřím Mahenem*). V posledním období života se věnoval hlavně výtvarnému referentství, psal studie do katalogů výtvarníků a zahajoval jejich výstavy, překládal z němčiny prózu a drama.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: B. K. Březina, Jan Březina, Jaroslav Malý, Jiří Želivec, J. Malý; B. K., bkb, J. B., jb, jbk, jmb, k, kb. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Brněnský večerník; Dělnická rovnost; Hlas revoluce; Jiskra (Třebíč); Lid. noviny; Pochodeň; Pravda (Bratislava); Právo lidu; Rovnost; Rudé právo; Rybářský věstník (1944); Stan; Středisko; Tvorba (od 1969); Venkov. ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie a práce o umění:* Květiny a svět (BB 1929); Zrcadlo (BB 1929); Pásmo (B 1930); Obzory (BB 1936); Řeka zpívá (BB 1947); Josef Jambor (monografie, 1956, podp. Bohumír Kafka). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** Řeky a rybáři v české poezii (antologie básní, 1939, s V. Pazourkem, dopln. vyd. 1946). ■

LITERATURA: ● ref. Květiny a svět: K. Š. (Štorch), RA 5, 1929/30, s. 179; J. Knap, Venkov 8. 12. 1929 (též o kn. Zrcadlo); B. V. (Václavěk), Index 1930, s. 24 (též o kn. Zrcadlo) ●● ref. Zrcadlo: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 30, 1929/30, s. 15; K. Š. (Štorch), RA 5, 1929/30, s. 216; J. B. Č. (Čapek), Čin 1, 1929/30, s. 354; J. Staněk, LidN 22. 2. 1930 ●● ref. Pásmo: O. Z. (Zemek), NO 27. 5. 1930; Kp. (J. Knap), Venkov 12. 6. 1930 ●● ref. Obzory: V. Hrbeček (Z. Kalista), Lumír 63, 1936/37, s. 171; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 37, 1936/37, s. 351 ●● nekrology: (več), Brněnský večerník 16. 11. 1978; (zs), Rovnost 22. 11. 1978 ●; an.: K. B., Brněnský večerník 21. 8. 1979.

jku

Isidor Kahlig viz
in František Kahlík

František Kahlík

* 29. 1. 1854 *Poličná* u Valašského Meziříčí
† 8. 2. 1908 *Zábřeh*

Překladatel, pořadatel antologie evropské literatury; slezský buditel, autor zeměpisných a dějepisných prací.

Pocházel ze staré učitelské rodiny. Otec hudebního skladatele Václava Kálíka, bratr pedagoga a ředitele českého dívčího ústavu vzdělávání v Olomouci Isidora Kahlíga (1858–1924), popularizátora moravských historických památek (K dějinám hradu Helštýna u města Lipníka, 1886; Hrad Helštýn na Moravě, 1897; Bankrot města Lipníka, 1897; Katalog veškerého českého časopisectva, 1907). Po absolvování něm. gymnázia v Kroměříži (1866–73) studoval F. K. dějepis a zeměpis na pražské filoz. fakultě (žák J. Golla), vzdělání prohluboval na studijních cestách v Polsku, Rusku, Německu, Rakousku, Bulharsku, Srbsku, Černé Hoře a Uhrách (doktorát 1886 prací *Objevení a prozkoumání pevniny australské*). 1876–83 působil na českém učitelském ústavu v Praze (1878 se jako aktivovaný poručík v záloze účastnil okupace Bosny). Přípravoval se na vědeckou dráhu, ale patrně z podnětu historika a pedagoga J. Lepaře (1827–1902), svého ředitele na učitelském ústavu, vstoupil 1883 do služeb Ústřední matice školské jako profesor na nově založeném matičním gymnáziu v Opavě. Jako funkcionář Matice opavské a Čtenářského spolku rozvinul obsáhlou buditelskou činnost; pro své působení byl podroben disciplinárnímu řízení a při postátnění opavského gymnázia nebyl přejet do profesorského sboru. Od 1896 vedl nově zřízené gymnázium v Zábřehu, kde usiloval o vybudování moderního typu střední školy s výraznější kulturní aktivitou. Patřil k spolupracovníkům Ottova slovníku naučného.

K. literární činnost byla motivována především jeho odborným zájmem zeměpisným, historickým a pedagogickým (vedle knižních titulů publikoval četná odborná pojednání a práce výchovného zaměření též časopisecky a ve Zprávách obou gymnázií, na nichž působil). Zabýval se dějinami zeměpisných výzkumů, jež popularizoval v statích zveřejňovaných zvl. v Květech (1888 *Vesmír*), Osvětě (1889 *Stanleyovy cesty a výzkumy africké*) a Zlaté Praze. Zevrubnou odbornou pozornost věnoval zejm. Austrálii a východní Asii. V knize *Dějzpyt a dějepis český* podal kritický rozbor spisů o českých dějinách. V 90. letech založil a redigoval v Opavě edici Kytice (celkem 3 sv.). První dva svazky, soubor Kytice z luhů slovanských i cizích, přináší vedle K. adaptací cizích předloh (zejm. próz T. Simonse v 2. sv., vydaných též samostatně) antologii překladů ze světové literatury. Prózou a ojedinele též verši jsou zde

zastoupeni spisovatelé ruští, polští, charvátští, francouzští, dánští a po jednom i autoři literatury německé, španělské, maďarské a ukrajinské. Spolu s K. se na antologii podílela řada dalších překladatelů. Cennou součástí souboru jsou biografické a bibliografické informace, vážící se k jednotlivým uváděným autorům (V. G. Korolenko, V. S. Garšin, N. S. Leskov, L. N. Tolstoj, M. J. Saltykov-Ščedrin, M. Kopnicka, H. Sienkiewicz, J. Lemaître, J. P. Jacobsen, G. Keller, K. Mikszáth aj.). Třetí svazek Kytice obsahuje lidové legendy o Matce boží s názvem Královna nebeská, které zpracovali M. Gawalewicz a P. Stachiewicz; z polštiny je K. přeložil s R. Parmou.

PSEUDONYM: Julius Calvus Felix. ■ PŘÍSPĚVKY in: Beseda učitelská; Historický sborník; Jarý věk (1883); Květy (1887–88); Osvěta (1889); Paedagogium; Sborník Ústř. spolku učitelských jednot na Moravě; Škola a život; Zeměpisný sborník; Zlatá Praha; Zpráva čes. gymnázia v Opavě (1884–97); Zprávy gymnázia v Zábřehu na Moravě (1898–1905). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: Kytice z luhů slovanských i cizích 1, 2 (1891, 1893, s jinými); M. Gawalewicz, P. Stachiewicz: Královna nebeská (1895, s R. Parmou); Panem et circens (adaptace předlohy T. Simonse, 1906, pseud. Julis Calvus Felix). – *Ostatní práce*: Dějzpyt a dějepis český (1883); Austrálie ve světě výzkumů (1888). ■ REDIGOVAL edici: Kytice (1891–95). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Kytice z luhů slovanských i cizích 1, 2 (1891, 1893). ■

LITERATURA: F. Vohnout: ref. Kytice z luhů..., Vlast' 1893, s. 680; J. Flekáček: ref. Královna nebeská, Vlast' 1895, s. 855; ● nekrology: V. Hauer, Věstník Matice opavské 1908; R. Schenk, 12. roční zpráva gymnázia v Zábřehu (1908); F. V. V. (Vykoukal), Osvěta 1908, s. 284; -n-, Zvon 8, 1907/08, s. 336; Fr. H-ý, Zlatá Praha 15, 1907/08, s. 262 ●; J. Kapusta: Národní buditel dr. F. K., Severní Morava 1958; V. Fícek: PhDr. F. K., SISb 1958.

zk

Michael Kácha

* 6. 1. 1874 *Hlubočepy* (Praha-H.)

† 12. 5. 1940 *Praha*

Dělnický novinář, vydavatel a průkopník krásné knihy.

Podepisoval se též Michal K. – Narodil se v Zličově, osadě obce Hlubočepy. Základní školní vzdělání doplnil houževnatým studiem a byl

respektován jako vzdělanec-samouk, i když povoláním byl švec; teprve později se cele věnoval novinářství. Od 90. let 19. stol. působil v různých dělnických spolcích a organizacích (stíhán a trestán rakouskými úřady); v anarchokomunistickém hnutí spolupracoval úzce s S. K. Neumannem a připravil s ním založení České anarchistické federace (září 1904). 1905–14, už přestěhován na Žižkov, byl vydavatelem, redaktorem i expedientem anarchokomunistických časopisů (i jejich zvláštních čísel každoročně vycházejících s názvem První máj revolucionářů) a kalendářů, a to v úzké spolupráci zejm. s příslušníky revoluční bohémy (F. Šrámek, F. Gellner, K. Toman, J. Mahen, R. Těsnohlídek, V. Borek, A. Bouček aj.); v knižnicích vycházejících při těchto časopisech vydal mj. Šrámkovu sbírku Života bído, přec tě mám rád a knihu P. Suly Dolánka. Po vypuknutí první svět. války byl s MUDr. B. Vrbenským a dalšími internován v dolnorakouském Göllersdorfu a z internace poslán na frontu; domů se vrátil s roztržštěnou nohou jako invalida. Po válce, jako redaktor i vydavatel časopisu Červen, organizoval ještě s Neumannem komunistické skupiny a byl pokladníkem Ústřední rady Svazu komunistických skupin. Po obdržení knihupecké licence věnoval se 1922–27 znovu vydavatelské činnosti, a to pod hlavičkou vydavatelského družstva Kniha (zde vyšel např. Neumannův Elbasan, Vančurův povídkový svazek Dlouhý, Široký a Bystrozraký a dvě knihy V. Hlaváčka).

K. význam pro českou literaturu tkvěl jednak v bezprostředním ideovém vlivu jeho osobnosti na spisovatele tzv. generace buřičů začátkem 20. stol. i na autory mladého pokolení poválečného, jednak v jeho iniciativní a zanícené práci literárně organizační. Jako redaktor a vydavatel spolupracoval tvářnost anarchokomunistických časopisů před první světovou válkou i poválečného Června a Edice Června, podpořil socialisticky orientovanou knižní kulturu svazky původní i překladové, beletristické i naukové literatury a zasloužil se o vybranou výtvarnou a grafickou úroveň i prostých tiskovin určených dělníkům a dělnickým dětem (ke spolupráci získal umělce, jako byli V. H. Brunner, F. Gellner, J. Konůpek, J. Lada, S. Marvan, O. Mrkvička, S. Tusar aj.).

PSEUDONYM, ŠIFRY: Míša; M. K., M. M. ■ PŘÍSPĚVKY in: Červen; Chudaš; Kličení; Komuna; Mahenovi. Sborník k padesátinám (1933); Mladý prů-

kopník; Omladina; Panoráma; Práce; Zádruha. ■ REDIGOVAL časopisy: Omladina (1900), Práce (1905–08), Kličení (1907–08), Zádruha (1909–14), Mladý průkopník (1912–14), Červen (1919–21); kalendář: Kalendář anarchistických socialistů 1914 (1913); knižnice: Knihovna Zádruhy (1912–14), Maják – knižnice Mladého průkopníka (1913), Edice Června (1919–22), Knihovna socialistické kultury (od 1922; zpočátku ji řídil Junius, tj. A. A. Hoch), Socialistické epistol (od 1922), Knihovna socialistických epistol (1923–27). ■

LITERATURA: K. Resler: M. K., průkopník krásné české knihy (1941). ■ F. J. Havelka in Zápisky z vyhnanství (1919); F. Halas: Za M. K., KM 1940 → Imagen (1971); J. Dvořák in Čtení o Mahenovi a Těsnohlídkovi (1941); M. Hrdličková-Šrámková in F. Šrámek: V boj (1953); F. Buriánek in Národní umělec F. Šrámek (1959); E. Vachek: K., Hašek a ti ostatní, Plamen 1961, č. 7; F. Buriánek in Generace buřičů (1968); P. Koukal: Podivuhodný švec K., Revue Teplice 1977, č. 5; F. Buriánek in Fráňa Šrámek (1981); J. Hrabák in Rudolf Těsnohlídek (1982); J. Seifert in Všecky krásy světa (1982); J. Žáček, D. Moldanová in F. Šrámek: Curriculum vitae (1983).

pk

Josef Kainar

* 29. 6. 1917 Přerov

† 16. 11. 1971 Dobříš

Básník a dramatik píšící i pro děti, publicista, textař; především autor epizující a polemické lyriky groteskního nazírání, evokující soudobého člověka v napětí mezi jeho osobním chtěním a přesilou nadosobních (biologických, dějinných, civilizačních, sociálních) determinant.

Otec, ale i děd z otcovy strany a strýc byli zaměstnanci státních drah, matka pocházela z hanácké rolnické rodiny; po rozvodu rodičů (1927) žil K. s otcem v jeho novém manželství. Stejně jako jeho sestra byl i K. muzikální; hudební nadání rozvíjel od mládí v tanečních (resp. jazzových) kapelách, zprvu amatérských, posléze i profesionálních. Studoval na gymnázium v Přerově (1928–34), Olomouci (1934–35) a Hlučíně (mat. 1938); kvintu a sextu opakoval, 1934 se v sebevražděném pokusu postřelil. Rodina bydlela od 1935 v Ostravě, on sám v Hlučíně. V té době se jako přispěvatel Studentského časopisu seznámil s jeho redaktorem H. Bonnem a jeho prostřednictvím s F. Halasem i s řadou začínajících básníků své generace. 1938

začal na UK studovat obor čeština a francouzština. Po uzavření vysokých škol pracoval 1939–40 a znovu 1942–45 na nádraží Ostrava-Prívóz: zprvu jako pochůzkář a kancelářská síla, pak jako instruktor železniční protiletectvé ochrany; od 1939 bydlel u penzionovaného otce v Řepišti u Ostravy. 1941 pracoval na pile v Ostravici; v sezóně 1940–41 (Ostrava) a 1942–43 (Zlín) působil jako kytarista a houslista Doležalova profesionálního tanečního orchestru. V téže době se sblížil s literáty a výtvarníky Skupiny 42, za nimiž jezdil do Prahy a do Brna, zejména s I. Blatným, F. Hudečkem a J. Chalupským; úzké přátelství ho poutalo též k malíři F. Janouškovi a k básníkovi O. Mikuláškovici. Po válce už ve studiích nepokračoval. Usadil se v Brně (zpočátku bydlel u I. Blatného), stal se redaktorem komunistického deníku *Rovnost* a kmenovým spolupracovníkem pražského Divadla satiry (1945–49). Od 1947 působil jako spisovatel z povolání; 1947 se poprvé oženil. Na sklonku 1956 odešel do Prahy, bydlel však se svou druhou ženou především ve spisovatelských domovech v Dobříši a Ždání na Slapském jezeře. 1959 podnikl cestu do Vietnamu. 1970 byl jmenován předsedou přípravného výboru Svazu českých spisovatelů. Zemřel na infarkt.

K. múzičnost se od začátku uplatňovala souběžně i souznačně na poli slovesném (poezie, divadelní hry, publicistika), hudebním (reprodukční i skladatelská činnost, jazzová inspirace textů) a výtvarném (kresba, zvláště satirická, fotografie), jednoznačně však dominovala jeho aktivita literární a v jejím rámci poezie. Zde se K. dotvořil originálního projevu ostře se odlišujícího od modelů české poezie avantgardní i postavantgardní; z různých vlivů (Rilke, Holan, Hughes, Masters, Eliot, texty Voskovce a Wericha, Majakovskij, lidová poezie aj.) zasáhla ho trvaleji poetika F. Halase a civilismus generační Skupiny 42. Hlavními znaky K. básnické osobitosti se staly deziluzivní evokace postavení současného člověka v životě i ve světě, a to zvláště výrazně prostřednictvím groteskního nazírání, a objektivace lyriky především cestou epizace nebo příklonem k blues; základní tendencí jeho poezie tedy bylo přiřazování jednotlivého k obecnému, napětí mezi osobním chtěním a nadosobními determinantami (tj. pudy, atavismy, civilizačními a sociálními mechanismy apod.). Už názvy tří sbírek prvního období *Příběhy a menší básně*, *Osudy*, *Nové mýty* zřetel-

ně signalizují jejich souvislost s mocným oživením epického živlu v dobové české poezii a zároveň postupnou proměnu K. epičnosti, která základně vyplynula z představy demiurga, nadosobní síly rozhodující o jednotlivých lidských údělech (tou jsou „vyprávěny“). Autorovo vyjevování lidí a věcí formou náznakového dešifrování v nich utajených baladických příběhů mělo ještě v prvotině demonstrovat magičnost básnického tvoření. V následujících *Osudech* se příběhovost osamostatnila a spolu s ní se prosadila monografická orientace, takže ke vzájemnému prolnutí dočasného a trvajících nyní docházelo jednak aktualizací kodifikovaných (dějinami, legendou, mýtem) osobních příběhů, jednak podkládáním naléhavé situace lyrického hrdiny analogickým příběhem cizím a tradicí stvrzeným – účelem těchto podobenství bylo ozřejmit tragickou nadčasovou jednotu lidstva. Už nikoli integrace starých mýtů jako v *Osudech*, ale tvorba „nových mýtů“, tj. konkrétních výjevů a příběhů značících obecnou situaci člověka, postiženého brutalitou svého všednodenního i dějinného kontextu a pokoušejícího se jí různými způsoby čelit, stala se obsahem stejnojmenné sbírky, v níž zcivilnění námětu provázela prozaizace verše. Některé výrazné schopnosti K. poezie, jako grotesknost vidění, sarkastické deklasování vznešeného a metafyzického, skeptická filozofie lásky a černý humor, uplatnily se utilitárněji v K. poválečné dramatické politické satíře, účtující jak s nacismem a přežitky okupační demoralizace (*Cirkus plechový*), tak s apokalyptickými náladami plynoucími z existence atomové pumy (*Akce Aibiš*) a s odpůrci politiky komunistů. Z několika divadelních kusů (do kolektivní hry *Cirkus plechový* přispěl K. dvěma výstupy a šesti písňovými texty) je nejvýznamnější jedna z prvních českých absurdních her *Ubu se vrací...*, používající zejména ustálených postav a jazykových postupů Jarryho ubuovských scénických grotesek k satíře na amorálnost lačnosti po moci a na občanskou konformitu a zbabělost (až 1988 provozovaná hra *Ubu pokračuje...* aplikovala prvky jarryovské dramatiky na domácí politické poměry 1947–48). Na grotesknosti situací a absurdní komice založil K. také svou první sbírku veršů pro děti *Řikadla*. Trojicí dalších sbírek *Veliká láska*, *Český sen*, *Člověka hořce mám rád* se stal K. básníkem poúnorového společenského uspořádání. Předchozí skepsi z bolestného poznání a sebepoznání v nich překonal patosem

vítězného uchopení moci a optimismem prvních kroků, napětí vznikající z jedincových nároků vůči životu a světu zrušil jeho splnutím s lidem nebo spočinutím v revoluční historické tradici, niternou dramatickostí danou vypjatostí lidských situací nahradil monumentalizací dovršeného třídního boje s buržoazií a vizemi právě nastoupené a bezproblémové budoucnosti, místo tvoření „nových mýtů“ potvrzoval teď mýty hotové. Rozdíly mezi jednotlivými sbírkami tohoto období byly spoleuročovány proměnami estetického kánonu dobové socialistické poezie. Básně Veliké lásky použily ve svém obrazoboreckém zápalu k polemickému, resp. pamfletickému potírání politické stejně jako básnické „dekadence“ úderné rétoriky školené na Majakovském a užívající jednoduché agitační symboliky a frazeologie. Poetika Českého snu, s jeho sklonem k idylickým žánrovým obrázkům, došla svého zklidnění příklonem k tradiční veršové faktuře tzv. klasické poezie 2. poloviny 19. století a k lidové písni moravskoslovenské provenience. Řadou básní sbírky Člověka hořce mám rád vytvořil K. svéráznou, optimistickou variantu tzv. poezie všedního dne. Tutéž filozofii hořké lásky k lidem vyslovil K. paralelně i veršovanou komedií *Nebožtík Nasredin* s titulní postavou tureckého taškáře a mudrce, jenž je přes své zásluhy o obecné blaho ubit vrtkavým a chtivým davem. Hojně využití pohádkových postupů i sama pohádková látka spojuje hru o Nasredinovi s jiným projevem K. dobové orientace na folklór a klasiky, s adaptacemi Erbenovy pohádky *Zlatovláska* jednak na veršovanou loutkovou hru, jednak na veršovanou pohádku. Poslední etapu K. předčasně uzavřeného básnického díla (*Lazar a píseň, Moje blues*, posmrtně sebrané verše z časopisů 1966–71 *Včela na sněhu*) charakterizuje rozvíjení tendencí obsažených v poezii jeho prvního období. V knize *Lazar a píseň* vytvářel básně znovu jako monografické a epizující samoznaky životních příběhů lidí, kteří jsou přepadeni imanentní mocí vymykající se jejich vůli a zároveň prohlédají svou pravou situaci. Zaměřen už ne na člověka ve společnosti, ale na člověka mezi lidmi, ukončoval K. tyto deziluzivní básně mravním naučením, vyzvedajícím jako etickou hodnotu zejména statečné setrvání člověka v těžkém údělu a absolvování života jako služby bližním. Básněmi z 60. let dovršil K. především linii blues, započatou už v nevydané prvotině *Tulák spí na louce* a související původ-

ně s jeho textařskou prací inspirovanou jazzem (K. písňové texty shromáždila v největší úplnosti edice *Stará a nová blues*). Zralá K. blues upustila vzhledem ke svým náročným záměrům od formálních znaků blues jako písňové formy, k názvu blues je však vedle užití některých tradičních motivů opravňovala základní nálada smutku a hořkosti z lásky a ze života. Blues se nyní stalo tóninou jak zpovědní lyriky sebeironického životního bilancování, tak nových K. „nových mýtů“, vyprávějících své nelitostné pravdy o současném člověku básněmi uvolněné stavby, prozaizovaného volného verše a provokativní metaforiky (některé texty si sám zhudebňoval). Na veršovou fakturu a absurdní komiku raných Řikadel navázal K. v tomto období cyklem Řikanky pro dospěláky (ve sb. *Včela na sněhu*) a vrátil se také k praxi veršované publicistické satiry pěstované po válce v brněnských novinách: své komentáře z 1968–71, kritizující konkrétní nešvary i podstatnější negativa přítomnosti, shrnul do knihy *Rozhlásky*.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Abel, Kain; air, ar, -ar, j. k., nar. ■ PŘÍSPĚVKY in: Blok (1946); Českosl. loutkář (1954); Českosl. rozhlas a televize (1961); Českosl. sport (1956, 1960); Českosl. voják (1953–55, 1959–60, 1968–71); Čtenář (1971); Dětská kniha (1955); Dikobraz (1959–71); Divadlo (1958); Hlas revoluce (1956, 1965); Host do domu (1954–67); Impuls (1966); Jarní almanach básnický 1940 (1940); Kalendář Rudého práva (1962); Kritický měsíčník (1938–40); Kultura (1959–62); Kult. tvorba (1965); Květy (1961); Kytice (1947); Lid. noviny (1938–50); List sdružení mor. spisovatelů (1946); Listy (1969); Lit. listy (1968); Lit. noviny (1953–67); Lumír (1939); Mateřídouška (1959–65, 1972); Mladá fronta (1953–61, 1972); Mladý svět (1959); Moravskoslez. deník (Ostrava, 1936, 1939–40); Nár. divadlo (1954); Nástup (Ostrava, 1945); Naše pravda (1947); Nová svoboda (Ostrava, 1958, 1970); Nový život (1949–58); Obrana lidu (1956–57); Orientace (1966); Pionýr (1962, 1965); Pionýrské noviny (1958, 1962–66); Plamen (1960–67); sb. Podání ruky (1943); Práce (1957); Práce mladých (1960–62); Praha–Moskva (1961); Repertoár malé scény (1968–70); Rovnost (Brno, 1945–62); Rudé právo (1955–71); Sluníčko (1968); Studentské listy (1969); Studentský časopis (1932 dopis, 1936–38); Svět v obrazech (1971); Svět práce (1968–71); Svět sovětů (1955); Svob. noviny (1945); Tvorba (1947, 1970–71); Večerní Praha (1955–61); Vedoucí pionýrů (1958, 1965); Vlasta (1955, 1958); Zeměd. noviny (1955, 1959); Zlatý máj (1961); Život (1941); – posmrtně: Divadelní revue (1990 hra Ubu se vrací, prem. 1949 s tit. Ubu se vrací anebo Dršťky nebudou); Lit. měsíčník (1972); Svobodné slovo (1972). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Příběhy a menší básně

(BB 1940); Cirkus plechový (D 1946, s jinými, prem. 1945); Nové mýty (BB 1946, změn. vyd. 1967); Osudy (BB 1947, z 1940–43); Řikadla (BB pro ml., 1948, přeprac. a rozšíř. vyd. 1961); Veliká láska (BB 1950); Zlatovláska (D pro ml., 1953, prem. 1952); Český sen (BB 1953, rozšíř. vyd. 1957); Zlatovláska (B pro ml., 1958); Jižní Morava (BB 1958, k fotografiím K. O. Hrubého); Nebožtík Nasredin (D 1959, i prem. s tit. Nasredin); Člověka hořce mám rád (BB 1959); Lazar a píseň (BB 1960); Nevidáno – neslycháno (BB pro ml., 1964); Moje blues (BB 1966); Miss Otis lituje... (písňové texty, 1969); Rozhlásky (veršované komentáře ke dni, 1971); – posmrtné: Včela na sněhu (BB 1982, čas. publikované verše 1966–71, ed. M. Pohorský); Stará blues (písňové texty, 1982, ed. M. Pohorský, pak in Stará a nová blues); Stará a nová blues (BB, písňové texty, 1984, ed. M. Pohorský). – *Výbory* (z poezie): Poezie (1960, ed. autor); Třináct kytar (1967, ed. autor); Bláznův kabát (1972, ed. J. Opelík); Královský večer (z milostné poezie, 1974); Básně a blues (1978, ed. M. Pohorský); Básně (1981, ed. M. Pohorský); Nikdy nejsem sám (1982, ed. V. Kún); Čas nečas (pro ml., 1984, ed. K. Suda). – *Souborné vydání poezie*: Vybrané spisy (Čs. spisovatel, 1987–90, 3 sv., ed. M. Pohorský; v 1. sv. poprvé rkp. prvotina Tulák spí na louce z 1935 a oddíl knižně nepublikovaných básní z 1934–47). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Akce Aibiš (1946); Ubu pokračuje (1988). ■ KORESPONDENCE: J. Pilař: O Studentském časopisu a J. K. aneb O ztracené generaci (J. Pilařovi z 1941), Lit. měsíčník 1981, č. 3. ■

LITERATURA: J. K. (Knihovna J. Mahena, Brno, 1977); M. Blahynka: Člověk K. (1983). ■● ref. Příběhy a menší básně: J. Pilař, Venkov 28. 12. 1940; AMP (A. M. Piša), Nár. práce 19. 1. 1941 → K vývoji české lyriky (1982); J. Heyduk, LidN 27. 1. 1941; V. Martinek, Moravskoslez. deník 9. 3. 1941; V. Běhounek, Děln. osvěta 1941, s. 40; J. Kopecký, KM 1941, s. 371; jšr (J. Šnobl), Čes. osvěta 38, 1941/42, s. 129; J. Červinka, Řád 1942, s. 99 ●● ref. Cirkus plechový: J. R. (Rey), Práce 21. 9. 1945; J. H. (Hájek), RP 22. 9. 1945; jk (J. Kopecký), KM 1946, s. 460 ●● ref. Akce Aibiš: AB (A. Bernášková), Svob. noviny 19. 11. 1946; Břz (B. Březovský), NO 19. 11. 1946; ej (E. Janský), Zeměd. noviny 19. 11. 1946; kp (K. Polák), PL 19. 11. 1946; J. R. (Rey), Práce 19. 11. 1946; J. H. (Hájek), RP 20. 11. 1946 ●● ref. Nové mýty: G. (F. Götz), NO 16. 5. 1946; A. M. Piša, Práce 1. 8. 1946 → K vývoji české lyriky (1982); L. Kundera, List Sdružení mor. spisovatelů 1946, s. 240; K. Bodlák, Listy 1. 1946/47, s. 629; B. Pavlok, Akord 13, 1946/47, s. 115; V. Černý, KM 1947, s. 308 ●● ref. Osudy: M. D. (Dvořák), Akord 14, 1947/48, s. 191; R. Konečný, List Sdružení mor. spisovatelů 2, 1947/48, s. 209; lk (L. Kundera), Rovnost 1. 4. 1948; G. (F. Götz), NO 4. 4. 1948 ●● ref. Veliká láska: V. Pekárek, LidN 25. 3. 1951 → Díla a osobnosti (1977); V. Dostál, Tvorba 1951, s. 191; V. Závada, Květy 1951, č. 4; A. Závodský, SISb 1951, s. 112 ●; J. Malík in J. K.:

Zlatovláska (1953); ● ref. Zlatovláska: J. Skácel, Rovnost 31. 1. 1953; E. Kolár, Čs. loutkář 1953, s. 113, 127 ●● ref. Český sen: V. Závada, RP 23. 3. 1954; M. Červenka, Mladá fronta 13. 5. 1954; F. Buriánek, NŽ 1954, 1. pololetí, s. 204; J. Studený, HD 1954, s. 17; A. Závodský, SISb 1954, s. 545 ●; J. Trefulka: Básnické dílo J. K., NŽ 1958, s. 217; M. Jariš in J. K.: Nebožtík Nasredin (1959); ● ref. Nebožtík Nasredin: J. Hájek, Divad. noviny 2, 1958/59, č. 17–18; J. Opavský, RP 6. 3. 1959; S. Machonin, LitN 1959, č. 9; Z. Heřman, HD 1959, s. 186 ●● ref. Člověka hořce mám rád: M. Vacík, RP 21. 10. 1959; V. Pekárek, LitN 1959, č. 48 → Díla a osobnosti (1977); J. Petrmichl, Tvorba 1959, s. 1083; A. Jelínek, Plamen 1960, č. 1; D. Šajtar, Červený květ 1960, s. 23 ●● ref. Lazar a píseň: M. Vacík, RP 11. 12. 1960; V. Dostál, Kultura 1960, č. 48; F. Vrbou, LitN 1960, č. 47 + 1961, č. 4; dále polemika s F. Vrbou: J. Hájek, LitN 1961, č. 2, 3 → Osudy a cíle (1961) + LitN 1961, č. 5; J. Trefulka, LitN 1961, č. 5; M. Hájková, Plamen 1961, č. 1; J. Opelík, Plamen 1961, č. 2 → Nenáviděné řemeslo (1969) ●● ref. Řikadla: F. Tenčík, Rovnost 9. 6. 1962; B. Polan, ZM 1962, s. 248 ●; J. Dewetter: Jak děti rozveselily smutného básníka (o K. poezii pro děti), ZM 1962, s. 492; A. Hájková: ref. Zlatovláska (báseň), Komenský 87, 1962/63, s. 366 + ref. Nevidáno – neslycháno, Komenský 89, 1964/65, s. 317 ●● ref. Moje blues: M. Vacík, RP 25. 11. 1966; O. Sus, Rovnost 26. 2. 1967; M. Blahynka, Kult. tvorba 1967, č. 2; J. Trefulka, HD 1967, č. 3 ●; V. Karfík in J. K.: Třináct kytar (1967); Z. Pešat: ref. Třináct kytar a Nové mýty, Lit. listy 1968, č. 8; J. Hrabák: Verš K. Zlatovlásky, Bulletin Ústavu ruského jazyka a literatury 1968 → O charakter českého verše (1970); J. Opelík in sb. Jak čist poezii (1969); O. Sus: ref. Miss Otis lituje..., HD 1970, č. 7●● ref. Rozhlásky: MB (M. Borský), Svět práce 1971, č. 24; M. Blahynka, Tvorba 1971, č. 43●; V. Dostál: K. humor, Tvorba 1971, č. 47; H. Žalčík: Černý sen za tebou ze sklepů ruku vztáhne, Melodie 1972, č. 2 + Chvilě lásky básníka J. K., Gramorevue 72, č. 8 (oboje o K. textech k nahrávkám rockové hudby); J. Opelík in J. K.: Bláznův kabát (1972); M. Mravcová: Člověka hořce mám rád, Čtenář 1976, s. 335; M. Zeman: J. K., Čes. jazyk a literatura 27, 1976/77, s. 464; M. Blahynka in Pozemská poezie (1977); J. Rumler: J. K. a divadlo, Scéna 1977, č. 11 + Skica k portrétu J. K., Lit. měsíčník 1978, č. 3; M. Pohorský in J. K.: Básně a blues (1978); Z. Bár: J. K. a Ostravsko, Ostravský večerník 22. 8. 1978; P. Zajac: Hudba a lyrika, Romboid 1980, č. 6; L. Zajícová: K. typ poezie pro děti, ZM 1980, s. 540; L. Tomek in Za slova tiše nahlédni (1980); M. Pohorský in J. K.: Básně (1981); F. Všetická: K. absolutně skutečná báseň (o básni Stříhali dohola malého chlapce), ZM 1981, s. 480; V. Kún in J. K.: Nikdy nejsem sám (1982); J. Pelc: O Kainara a dnešek, Tvorba 1983, č. 35, příl. Kmen; S. Havlíček: Můj spolužák J. K., Tvorba 1983, č. 48, příl. Kmen; M. Pohorský in J. K.: Stará a nová blues (1984);

K. Suda in J. K.: Čas nečas (1984); B. Svozil: Poznámky k dnešnímu kainarování, *Tvorba* 1985, č. 6, příl. Kmen; J. Someš: Vzpomínání, *Scéna* 1987, č. 17; J. Holý: Poéma – příběh – zpráva, sb. *Poetika české meziválečné literatury* (1987); M. Pohorský in J. K.: Příběhy, osudy a mýty (1987); J. Pavelka: J. K. a formování mladé básnické generace 1938–1940, *ČLit* 1988, s. 495; M. Pohorský in J. K.: Veliké lásky a sny (1989); M. Uhde: Hořký plod zlého (ref. *Vybrané spisy* 1), *Most atd.* 1989, č. 1; Z. Pešat: *Literatura Skupiny 42*, *Lit. měsíčník* 1990, č. 2.

jo

Alois L. Kaiser

* 6. 3. 1897 *Praha*

† 4. 6. 1961 *Praha*

Autor autobiograficky založených próz z první světové války, publicista.

Celým jménem Alois Ladislav K. – Otec, protiklerikální pokrokář, byl strojním zámečníkem. Obecnou a měšťanskou školu vychodil K. v Praze, pak se vyučil chemigrafem a pracoval krátce jako reprodukční technik. Za války prošel jako voják Uhry, Kraňsko a Přímoří a zúčastnil se bojů na sočské frontě, na Krasu a na Píavě. 1918 se přihlásil k vojenské službě v Čs. republice a zúčastnil se 1919 polního tažení na Slovensku, až do demobilizace působil v Praze u vojenských úřadů. Vystudoval dvouletou živnostensko-obchodní školu a od 1924 byl zaměstnán ve vydavatelství *Volné myšlenky* nejprve v administraci, od 1927 postupně přešel na práci redakční a krátce poté se stal literárním redaktorem nově zřízeného nakladatelství *Volné myšlenky*. 1929–35 zde byl redaktorem časopisů *Volná myšlenka* a *Havlíček*. Od 1939 byl redaktorem nakl. *Život a práce* až do jeho zrušení 1950 (1945–50 redaktorem jeho stejnojmenného časopisu). Za války byl redaktorem ilegálního časopisu *V boj!* Od 1951 pracoval v nakl. *Osvěta*, po jeho zrušení v nakl. *Orbis* jako vedoucí redaktor populárně vědeckého oddělení, 1959 odešel do důchodu.

K. prózy jsou věnovány posledním létům první světové války hlavně na sočské a píavské frontě. Strízlivým líčením zážitků řadových vojáků se snažily rozbít romantické chápání války. Svým prózám vtiskoval K. zčásti dokumentární, zčásti úvahový charakter. V poslední z nich

(*Od Píavy ke Komárnu*), zachycující konec války a boje na Slovensku, postavil K. proti slovnímu vlastnění v zázemí anonymní obětavost českých dobrovolníků; svůj deziluzivní záměr vtělil do osobních příběhů a názorového střetávání dobře odpozorovaných postav.

PŘÍSPĚVKY in: *Cesta* (od 1930); *Havlíček* (od 1929); *Horník*; *Naše hory a hutě*; *Naše záloha*; *Nová skutečnost* (od 1945); *Sobota*; *Úřednické listy*; *Vojenský svět*; *Volná myšlenka* (od 1929); *Život a práce*. ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie*: O demarkační čaru (P 1930); *Voják statečný* (P 1930); *Železný bič* (P 1931); *Od Píavy ke Komárnu* (P 1931). – *Ostatní práce*: *Praha očima pokrokového člověka* (1935; 1947 rozšíř. s tit. *Průvodce starou Prahou*); *Boj o Habeš* (1935); *Budeme dále vyrábět!* (1939). ■ **REDIGOVANÉ časopisy**: *Havlíček* (1933), *Nová skutečnost* (1947–52). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: *Sto českých písniček* (1939); *Druhá stovka českých písniček* (1939). ■

LITERATURA: ● ref. *Voják statečný*: M. M. (Majerová), *Čin* 2, 1930/31, s. 278; J. V. P. (Pleva), *Index* 1930, s. 90; J. Popelová, *Nové Čechy* 1931, s. 53; vz (V. Zelinka), *Zvon* 32, 1931/32, s. 658 ●; ● ref. *Železný bič*: Aa (A. Brtníková-Petříková), *Zvon* 31, 1930/31, s. 642; J. F. (Folprecht), *Čes. osvěta* 28, 1931/32, s. 195; T. V., *Čin* 2, 1930/31, s. 497 ●; Z. Hájek: ref. *Od Píavy ke Komárnu*, *Nové Čechy* 1931, s. 263; ● ref. *Sto českých písniček*: de (J. Strnadel), *Večerník Nár. práce* 3. 11. 1939; kp (K. Polák), *Nár. práce* 13. 11. 1939 ●.

pb

Edmund Břetislav Kaizl

* 20. 2. 1836 *Citoliby* u Loun

† 14. 4. 1900 *Karlín* (Praha-K.)

Romantický básník, znalec a překladatel hlavně angloamerické poezie, autor cestopisných črt.

Studoval na Akad. gymnáziu v Praze (1844–51), poté práva na pražské univerzitě (1851–56, doktorát 1860). Od 1868 vykonával advokátskou praxi v Karlíně. Spolupracoval na *Riegrově Slovníku naučném*, byl místopředsdou *Právnícké jednoty*. Podílel se i na politickém životě: od 1871 působil v městském zastupitelství v Karlíně, od 1875 v zemském sněmu za Příbramsko a Dobříšsko, od 1879 v říšské radě za Litomyšlsko. Byl stoupencem staročeské strany a přivřezencem radikálního státoprávního programu. Přátelil se s V. Náprstkem, často navštěvoval společnost v domě U Halánků,

kam rovněž uvedl svého synovce, budoucího národohospodáře a politika Josefa K. (1854–1901). Podporoval Náprstkovu kulturní a osvětovou činnost a sám 1865–66 pořádal přednášky pro Americký klub dam.

Již za právnických studií otiskoval K. básně a překlady v Lumíru. Jeho verše byly ovlivněny romantickou tradicí, a to jak v epice obracející se k historickým látkám, tak v lyrice přinášející reflexivní verše i intimní písňovou poezii ohlasovou (*České nápěvy*). Jediná knižně zveřejněná poema *Křivoklát* byla básnickým zpracováním statí F. B. Mikovce o historii hradu z Lumíra 1852. K. v ní formou Spencerových stancí evokuje děje na hradě za posledních Přemyslovců a Lucemburků. Jeho časopisecké cestopisné črty čerpají látku z domácího prostředí (Boubín) i sousedních zemí (Horní Lužice). K. byl znalcem angloamerické literatury, zejména anglického romantismu, k jehož poznávání přispěl řadou časopisecky zveřejněných překladů (R. Burns, G. G. Byron, T. Moore, T. Campbell), tlumočil i Shakespearovy znělky a verše A. Tennysona, z americké poezie pak E. A. Poea, H. W. Longfellowa, Ch. F. Hoffmana aj., z francouzské V. Huga. Psal také informativní statí o anglické a americké poezii, jež někdy doprovázel i obsáhlými ukázkami ve vlastním překladu.

ŠIFRY: E. B. K., Ed. Bř. K., Edm. Bř. K., Edmund Bř. K. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Lumír (1853–60, 1865); Obrazy života (1859–60); Právník; Rodinná kronika (1863); alm. Růže (1860); Světozor (1869, 1877). ■ **KNIZNĚ.** *Beletrie:* Křivoklát (B 1858). – *Překlady:* Život Benjamína Franklina (1867); Aforismy anglických a amerických spisovatelů o knihách, o čtení a o knihovnách (1867). – *Ostatní práce:* Slova, kteráž pronesl Dr. E. K. k volitelům okresu příbramského a dobříšského... (1875); Statistický výkaz o československých jednotách sokolských počátkem roku 1888 (1888). ■

LITERATURA: F. Pánek in Křivoklátsko ve vzpomínkách a krásné literatuře (1928).

je

Jiří Kajer

* 20. 10. 1904 *Spálené Poříčí* u Plzně

† 10. 7. 1969 *Plzeň*

Autor pohádek, pověstí a prózy pro mládež spjatých s Chodskem.

Matka byla Polka; syn učitele. Základní školu vychodil v Německé Bříze (Česká B.), v Plzni gymnázium (mat. 1923) a 1923–24 učitelský ústav. Učil většinou na Plzeňsku, od 1923 postupně v místech: Radnice, Kynžvart, Lom u Stříbra, Poběžovice u Domažlic, Trutnov, Všeruby, Město Touškov, Přeštice, Chlumčany, od 1939 v Plzni (od 1951 jako ředitel základní školy). 1962–68 pracoval jako vedoucí oddělení v Krajském domě pionýrů a mládeže v Plzni. Před válkou založil v rodišti své ženy Postřekově u Domažlic chodský krojový kroužek a chodskou muziku, v níž hrál na dudy.

Pohádky a pověsti chodských lidových vypravěčů K. – podle vzoru J. Š. Baara – literárně zpracovával, tj. především rozšiřoval. V knize *Jírka dudák* došel až k samostatnému pohádkovému cyklu, který využívá jen několika tradičních motivů, z nichž na ústřední téma povyšuje boj proti pánům. K. se nevyhýbal ani odvážným politickým aktualizacím, avšak hodnota jeho prací spočívá v uchování mizející ústní tradice, převyprávěné v chodském nářečí (pouze *Horské kvítí* je z větší části psáno spisovným jazykem). Reprezentativní soubor *Vo kouzelných dudách* přináší kromě nových příspěvků i nejlepší pohádky a pověsti ze starších K. knih. Z chodského prostředí též také povídka pro mládež z konce války *Byli čtyři*. – V rukopise zůstal mj. cyklus pověstí o Koziňovi.

PŘÍSPĚVKY in: Naše zprávy (od 1939); Panoráma (od 1941); Venkov (od 1933). ■ **KNIZNĚ.** *Beletrie:* Chodské pohádky (1932); Hanče (D b. d., 1934, podle povídky J. Š. Baara); Vod hu nás (pohádky, pověsti, 1941); Byli čtyři (P pro ml., b. d., 1946); Horské kvítí (pohádky, 1948); Jírka dudák (pohádka, 1955); Vo kouzelných dudách (pohádky, pověsti, 1960). – *Ostatní práce:* Památníček ze slavné chodské pouti „Hu svatého Vavřenečka“ na Veselé hoře u Domažlic (1945); Naše Klenčí (1947). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** Deset chodských písní (1951). ■

LITERATURA: R. Kap. (Kapounová): ref. Byli čtyři, Rovnost 17. 12. 1946; J. Kramář: ref. Deset chodských písní, ČL 1952, s. 144 + ref. Jírka dudák, ČL 1956, s. 137 + ref. Vo kouzelných dudách, ČL 1961, s. 84; R. Lužík in J. K.: Vo kouzelných dudách (1960).

pb

Josef Kálal (1)

* 25. 10. 1849 *Smoleč* (Písecká Smoleč) u Písku
† 17. 6. 1881 *Netolice*

Básník a organizátor ruchovské generace, redaktor básnických almanachů, překladatel z francouzské literatury.

Otec básníka Josefa K. – Pocházel ze selské rodiny. Absolvoval gymnázium v Písku a 1870–74 byl posluchačem právnické fakulty v Praze, studium ukončil 1876 pouze třetím rigorózem. Soudní praxi zahájil 1874 jako úředník krajského soudu v Písku, poté pracoval u vrchního soudu v Praze a jako soudní adjunkt ve Skutči a v Netolicích. Již od středoškolských studií byl literárně a společensky činný. Podle vzpomínek K. blízkého přítele F. Heritesa byl hlavním iniciátorem literárního družstva utvořeného ze studentských klubů měst Písku, Jindř. Hradce a Čes. Budějovic, jež se scházelo o prázdninách ve Vodňanech a 1871 připravilo k tisku almanach jihočeské omladiny *Anemónky*; plánovaný 2. ročník tohoto almanachu již nevyšel, neboť někteří jeho přispěvatelé, mezi nimi i K., vstoupili do společného podniku české básnické mládeže, jímž byl 3. ročník almanachu *Ruch* (K. byl vyslán Jihočechy do redakce). Mimoto K. působil jako starosta nově založeného akademického spolku *Štítný* (1872), přednášel a pracoval ve funkci jednatele (1871) a předsedy (od 1872) v Literárním a řečnickém spolku *Slavia* a byl též zvolen za náhradníka do výboru *Umělecké besedy*. Tuto činnost přerušil vstupem do zaměstnání a odchodem z Prahy.

K. význam mezi mladší generací vrstvou ruchovců spočíval především v jeho organizátorské činnosti. Jeho vlastní básnická tvorba zůstala u počátečního rozběhu, i tak však projevila kromě dobově typických rysů jistou osobitost. Charakterizuje ji jednak vlastenecký entuziasmus historizujícího rázu (např. v úvodní básni alm. *Anemónky Památce Petra Chelčického*), jednak zájem o slovenskou tematiku (zvl. v básni *V Tatrách* z alm. *Ruch*, alegorizující osud Slovenska baladickým příběhem zbojníka a cikánky), a konečně i citový patos intimní lyriky. Literatuře se K. věnoval i jako přednášející, uvádějící zejména mladé autory a básnické novinky (např. Hálovu sbírku *V přírodě*), a jako překladatel francouzské poezie (P. J. Béranger) i prózy. Později se zabýval odbornou

právnickou problematikou (rukopisná studie z dějin slovanského práva).

PSEUDONYM: Josef Dolina (Otavan). ■ **PŘÍSPĚVKY** in: alm. *Anemónky* (b. d., 1872); Otavan (Písek, 1879); alm. *Ruch* (1873); *Světlozor* (1871); *Svoboda* (1873). ■ **REDIGOVAL** *almanachy*: *Anemónky* (1872, s J. Dunovským, F. Heritesem), *Ruch* 3 (1873, s J. Dürichem, J. R. Nejedlým). ■

LITERATURA: E. (E. Špindler): ref. alm. *Anemónky*, Podřipan 1872, č. 17; ● ref. alm. *Ruch*: x (V. Hálek), NL 5., 19. (zde o K. básni V Tatrách), 26., 29. 8. 1873; F. Zákrevs, *Osvěta* 1873, s. 705 ●; ● nekrology: an., NL 26. 6. 1881; F. Herites, Otavan 1881, s. 228; V. V. Zelený, *Osvěta* 1881, s. 763 ●; L. Quis in České manifestační almanachy v letech padesátých až sedmdesátých, Květy 1898.

et

Josef Kálal (2)

* 15. 2. 1879 *Písek*
† 28. 3. 1952 *Praha*

Básník hřbitovní poezie a sonetů s milostnou a přírodní tematikou.

V matrice zapsán jako Josef Václav K. – Syn ruchovského básníka a redaktora Josefa K. 1890–97 studoval na gymnáziu v Písku. Byl zaměstnán na pražském magistrátě, nejprve jako koncipientní praktikant (definitiva 1912), od 1914 jako magistrátní komisař, později jako magistrátní rada.

Obě K. sbírky veršů jsou monotónními variacemi na zvolený motiv a klasický básnický útvar. Zatímco prvotina (*Hřbitovní cestou*), psaná formou sapfické strofy, má pochmurně ladění a v meditacích nad osudy zemřelých dává průchod krajní skepsi k veškerému lidskému snažení, následující soubor sonetů (*Rolničky*) vyjadřuje pocity protichůdné a pokouší se o humoristické ztvárnění milostných a přírodních prožitků.

PŘÍSPĚVKY in: *Máj* (1910). ■ **KNIŽNĚ**. *Beletrie*: *Hřbitovní cestou* (BB 1909); *Rolničky* (BB 1911). ■

LITERATURA: ● ref. *Hřbitovní cestou*: K. Hlil, *Přehled* 8, 1909/10; F. V. Vykoukal, *Osvěta* 1910, s. 256; -ejč- (J. Krejčí), *Naše doba* 18, 1910/11 ●; ● ref. *Rolničky*: -a-, *Máj* 10, 1911/12; -ejč- (J. Krejčí), *Naše doba* 19, 1911/12; K. Fiala, *MR* 1911/12, sv. 24, s. 89; F. V. Vykoukal, *Osvěta* 1912, s. 391 ●.

et

Karel Kálal

* 6. 1. 1860 Rakov u Milevska

† 4. 8. 1930 Praha

Prozaik a publicista, propagátor česko-slovenské vzájemnosti a organizátor kulturní spolupráce, autor fejetonů, povídek a popularizačních prací o současnosti i minulosti Slovenska, beletrie pro mládež a eticko-pedagogických spisů.

Syn rolníka. Po ukončení obecné školy v Bernarticích studoval na nižší reálce v Písku a od 1876 na učitelském ústavu v Soběslavi (mat. 1880). Učil na obecných školách v Trojovicích u Chrudimi a od 1881 v Počátkách. 1884 získal aprobaci pro měšťan. školy (čeština, dějepis, zeměpis) a v březnu 1885 odešel na východní Moravu, krátce učil ve Staré Bělé u M. Ostravy a od září 1885 na měšťan. škole ve Frenštátě p. Radh. Odtud podnikal pravidelné cesty na Slovensko (poprvé 1885), nejčastěji na Kysucko, Oravu a Podtatransko, postupně však poznal všechny slovenské kraje. Zahájil rozsáhlou publicistickou, popularizační a organizátorskou práci ve prospěch česko-slovenské spolupráce (propagační přednášky, prostředkování studia a učebních poměrů slovenské mládeži v Čechách, kontakty učitelů z moravsko-slovenského pomezí ap.). Při této činnosti se sblížil s K. Salvou, nakladatelem a redaktorem v Ružomberku, jemuž pomáhal redigovat časopis *Dom a škola* a jemuž dal podnět k vydávání časopisu *Priateľ dietok*, s tolstojovcem a lékařem D. Makovickým, s I. Hálkem a jeho rodinou, s T. Vansovou (kterou inspiroval k vydávání ženského časopisu *Dennica*), s J. Čajakem, P. Kompíšem aj. Ke K. přátelům v Čechách patřil učitel a spisovatel J. Kalus a zvl. A. Heyduk; seznámil se též s T. G. Masarykem a v létě 1900 s ním dojednal společnou protestní akci proti útlaču Slováků; brožura v německém překladu z 1902 (*Die Unterdrückung der Slovaken durch die Magyaren*; K. text doprovázen Masarykovou statí) vzbudila zájem zahraniční veřejnosti, např. přítele Slováků R. W. Setona-Watsona (pseud. Scotus Viator) a E. Denise (na podkladě brožury napsal otevřený list Maďarům, publikovaný v zahranič. časopisech). Mnohostranně se K. uplatňoval ve veřejném životě Frenštátu (funkcionář Sokola, iniciátor různých akcí Národní jednoty ap.); pro tuto činnost i pokrokové pedagogické zásady se setkával s nepřítizní nadřazených školských orgánů i místního kléru, proto

1904 frenštátskou školu opustil a přijal místo ředitele na soukromé dívčí škole ve Velkém Meziříčí. Od 1906 působil osm let v Písku jako ředitel dívčí průmyslové, obchodní a pokračovací školy, v důchodu žil v Praze. I za svého píseckého působení se nepřestával angažovat ve slovenských záležitostech, 1906–07 (i později, zvl. 1917–18) vystupoval proti perzekuci Slováků v četných přednáškách; ve společném provolání s A. Heydukem protestoval proti krveprolití ve slovenské vesnici Černové (Lid. noviny 1907). Po vzniku ČSR byl povolán na min. školství a nár. osvěty do slovenského oddělení (vedoucí J. Vlček) a stal se tajemníkem pro resort odborného školství. V srpnu 1920 odešel do Banské Bystrice organizovat lidovévychovnou činnost, v říjnu 1922 byl jmenován ředitelem místní obch. akademie, pro srdeční a nervové onemocnění se však již v srpnu 1923 vrátil do Prahy; i za zhoršené zdravotní situace se věnoval publicistické a literární činnosti. Na K. slovakistickou práci navazoval syn Miroslav K. (1893–1962), filolog a středoškolský profesor, který se soustředil na lexikografii a mluvnici (*Slovenský slovník z literatury aj nářečí*, 1924; *Praktická srovnávací mluvnice česko-slovenská*, 1926).

Osobní zkušenosti K. umožnily, aby své práce o Slovensku založil faktograficky a dokumentárně; jejich naléhavý tón a propagační ráz plynul z přesvědčení, že českou veřejnost je třeba co nejdůkladněji seznamovat se slovenskou situací a vstěpovat jí vědomí společných kulturních a politických cílů. K řešení vnitřních problémů přistupoval jako nadšený filantrop a idealista, usilující přispět ke společenské nápravě trpělivou osvětově výchovnou a přesvědčovací prací (např. protialkoholní kampaň), i jako propagátor československé jednoty; tváří v tvář tuhé maďarizaci se dovolával tradičních kulturních spojení (zejm. evangelické lit. tradice) a přikláněl se k mesianistickému názoru na význam české kultury pro slovenskou budoucnost i ke stanovisku opětného jazykového sjednocení (teorie jednoho národního jazyka a dvou „spisovných nářečí“, jež se budou intenzivnějším prolnutím obou kultur navzájem asimilovat). Současné Slovensko posuzoval očima citlivého pozorovatele, jenž se nejčastěji vracel do odlehlých severozápadních oblastí a podával odtud chmurná svědectví; do sledu faktů o bezohledném odnárodňování, o hmotném strádání lidu, smutném údělu drotarů, zhoubě alkoholis-

mu atd. jen místy pronikají světlejší skutečnosti, příklady národní uvědomělosti a lidového odporu (*Obrázky zpod Tater, Z hor i plání, Z posledních let jařma*, slov. *Národné poviedky* aj.). Beletrizaci autentického materiálu, tendenčně zaměřenou k propagaci praktických cest česko-slovenské vzájemnosti, se vyznačovaly K. větší prózy (*Nevěsta z Tater, Hranice, Za ideou*, povídka pro mládež *Co si dva chlápci dopisovali*). Propagační a vzdělávací cíle sledovaly četné vlastivědné práce, vesměs opatřené radami pro české turisty a doporučujícím soupisem literatury (*Slovensko a Slováci, Slovenské pohledy*, publikace pro mládež *Na krásném Slovensku*, učebnicové kompendium *Slovensko v české škole* aj.), a popularizační práce dějepisné (*Přehled slovenských dějin* aj.), k nimž se řadí literárně ztvárněné kapitoly o české účasti ve slovenské historii (*Češi na Slovensku*), a dále i praktická slovníková příručka. Dětem určil K. výbor slovenských pohádek, jež pořídil ze sbírek P. Dobšinského a A. H. Škultétyho. – I tam, kde se zabýval pedagogickou problematikou, myslel na širší veřejnost, chtěje ji získat pro ideály demokratického a svobodného školství; odtud vypravěčsky živý způsob jeho přednášek a úvah (např. *Životní program*, koncipovaný v duchu pedagogických zásad L. N. Tolstého), metoda „povídkové pedagogiky“ (uplatněná např. v próze o výchově dívek *Jiný duch*), apelativní naléhavost spisků z oboru zdravotnické osvěty (*Účinky lihových nápojů* aj.) i důvěrný tón jeho rádců dospívající mládeži (*Věno českých dívek* aj.). Mezi beletrii a populárně naučnou literaturou oscilují práce věnované Palackému, převážně životopisná vyprávění aktualizující odkaz „otce národa“ jako velký mravní příklad (*Palackého mladá léta* aj.); na sklonku života K. též redigoval edici Palackého Dějin v nakladatelství L. Mazáče (několik dalších vydání u téhož nakladatele ve 30. letech obsahovalo K. studii *Ze života F. Palackého*).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: K. Neklan, Neklan, (Neklan), R. Targo; A. M., K. K., K. K-I, -I., -n. ■ PŘÍSPĚVKY in: Beseda učitelská (1894); Besedy Času (1905); Besedy lidu (1915–18); Čes. dívka (1912); Čes. osvěta (od 1921); Čes. revue (1917); Čes. škola; Čes. slovo; Dětské květy (1902–03); Dom a škola (Ružomberok); Evangelický kalendář (1902); Hronské noviny (B. Bystrica); Husův odkaz (Velim); Jiskra (Tábor); sb. Jan Karník–Dr. Josef Svítal (1930); Kalendář českožidovský; Komenský; Kostnické jiskry (1926); Kritika (1926); Květy (1904–05); Lid. deník; Lid. noviny (od 1901); Lit. rozhledy (1926); Ludovýchvny vest-

ník (Košice); Malý čtenář (1894, 1910); sb. T. G. Masaryk (1930); Mor. orlice (Brno, 1886); Moravsko-slez. deník (Ostrava); Nár. listy; Národné noviny (Martin); Nár. osvobození; Nár. politika; Naše doba (od 1903); Naše Orava (D. Kubín); Niva (1930–36); Nová žena (1926); Novina (1915); Noviny malých (od 1927); Nový lid; Opavský týdeník; Osvěta (1897–1917); Pedagogické rozhledy; Posel z Budče; Právo lidu (1912); Rozpravy Aventina (1929); Ruch (Brno); Sborník československý (1898); Sborník sokolské župy Palackého (1926); Slovenská škola (Skalica); Slovenské listy (Žilina); Slovenský denník (Bratislava, od 1920); Slovenský domový kalendář (1889); Slovenský východ (Košice); Sokolský věstník; Světozor (1914–18); Topičův sborník (1918); Tribuna (1919); Učitelské listy; Učitelské noviny; Večer; Venkov (od 1917); Vestník Detvana (B. Bystrica); Zlatá Praha (1909–21); Zvon (1917–26); Ženský obzor (1917); Ženský svět (od 1902). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a popularizační práce*: Zpod Tater (agit. brožura, 1896, pseud. K. Neklan); Slovník slovensko-český a česko-slovenský (1896, s K. Salvou); F. Palacký (1898); O kouření (1900, slov. O fajčení, 1901, čes. upr. vyd. 1922 in Omamování, první sociální otázka v době přítomné); Účinky lihových nápojů (1900, slov. Účinky lihových nápojov, čes. upr. vyd. 1922 in Omamování...); Die Unterdrückung der Slovaken durch die Magyaren (1902, s doprovodným článkem T. G. Masaryka, čes. vyd. 1907 s tit. Vyhubit. Obraz slovenského utrpení, pseud. R. Targo, 1930 in Slovensko předválečné); Na krásném Slovensku (P pro ml. s ukázkami z poezie S. Chalupky, S. Hurbana Vajanského, P. O. Hviezdoslava a I. Kraska, b. d., 1903, upr. vyd. 1929); Jděte na Slovensko! (1904, upr. vyd. 1908); Slovensko a Slováci (1905, upr. vyd. 1930 in Slovensko předválečné); Proč se o Slováky staráme? (1906); Obrázky zpod Tater (PP 1907, 1930 in Slovenské obrázky); Co si dva chlápci dopisovali (P 1909); Životní program (1909, 1931 in Životní program a jiné práce pedagogické); Slováci (1910); Nevěsta z Tater (P b. d., 1912); Vychovatelství pro dívčí školy odborné (1912); Z hor i plání (PP 1912, 1930 in Slovenské obrázky); Dívka dospívající (1913, upr. a rozšíř. vyd. 1931 s tit. Jak vychovávat sebe a jiné, ed. M. Kálal); Hranice (P b. d., 1914); Nové rozprávky (PP 1914, čes. vyd. 1919 s tit. Jiný svět, 1930 in Dvě povídky); Slovenská revolúcia (1914, 1930 in Přehled slovenských dějin); Slovensko v české škole (1914; kap. Přehled dějepisný 1920 slovensky s tit. Dejiny Slovenska, přel. S. Klíma; čes. upr. a rozšíř. vyd. 1930 s tit. Přehled slovenských dějin); Věno českých dívek (1915, upr. vyd. 1925, další 1929 s tit. Věno československých dívek); Jiný život (E 1916); Slovenské pohledy (b. d., 1917); Tri rozprávky (PP b. d., 1917, 1920 in Národné poviedky); Rozhled po dějinách Slovenska (b. d., 1918); Jiný duch (P 1919, 1930 in Dvě povídky); Češi na Slovensku (1919); Obrazy z dějin Slovenska (1919); Slovensko, země budoucnosti (1919); Z posledních let jařma (PP 1919); Na cestu životem. Dívám vystupujícím ze školy (b.

d., 1920); Na cestu životem. Chlapcům vystupujícím ze školy (b. d., 1920); Národné poviedky (PP 1920); Vlast a národ (E 1921); Pohľad do slovenskej duše (E b. d., 1922); Palackého mladá léta (1925); Přednášky 1, 2 (1925, 1928; upr. vyd. 1931, ed. M. Kálal); Čtení o F. Palackém (1926, vyd. dopln. časopiseckými studiemi 1931, ed. M. Kálal); Otec národa (1926, rozšíř. vyd. 1929); Za ideou (P 1928); Slovenská vlastivěda (1930); – posmrtně: Mravný národ, silný národ (výbor přednášek a statí, 1931, ed. M. Kálal). Další upr. reedice viz u prvních vydání. – *Výbor*: K. deřom (PP 1923, ed. J. Pospišil). – *Souborné vydání*: Sebrané spisy K. K. (nakl. L. Mazáč, 1928–31; Spisy slovackofilské 6 sv., Spisy pro mládež 6 sv., Spisy etické 6 sv., do 1930 ed. autor, 1931 ed. M. Kálal). ■ *REDIGOVAL časopis*: Dom a škola (Ružomberok, 1897, s K. Salvou); *sborník*: Sborník československý. Od Šumavy k Tatrám (1898, s K. Salvou). ■ *USPOŘÁDAL A VYDAL*: Slovenské pohádky (1897, rozšíř. vyd. 1929); F. Palacký: Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě (1930–31). ■

LITERATURA: A. Zbavítel: K. K. vo službe ľudovej výchovy na Slovensku (1927) + K. K. ve službách československé jednoty (1929); Sborníček k sedmdesátým narozeninám lidovýchovného pracovníka spisovatele K. K. (1930; autoři: F. Loubal, P. Kompiš, T. Vansová, A. Pražák, M. Kálal, V. F. Suk, A. Zbavítel, J. Čajak, I. Hálek, J. Herben aj.). ■ K. Salva: K. K., Dom a škola 1895; q. (K. Velemínský): ref. Na krásném Slovensku + Jděte na Slovensko!, Naše doba 12, 1904/1905; J. H. (Herben): ref. Slovensko a Slováci, Čas 17. 8. 1905; ● ref. Obrázky zpod Tater: S. (S. K. Neumann), Moravský kraj 1907 → Stati a projevy 2 (1966); J. Vlček, Den 1907 → Medzi Váhom a Vltavou (1957) ●; J. H. (Herben): ref. Co si dva chlapi dopisovali, Besedy Času 1909, s. 151; F. Votruba: K dnešnímu stavu poměru česko-slovenského (těž o K. činnosti), LidN 10. 10. 1911; V. Martínek: ref. Nevěsta z Tater, MSIR 9, 1912/13; ● ref. Z hor i pláni: Š. Jež, Novina 5, 1911/12; K. (F. V. Krejčí), PL 11. 8. 1912 ●; G. W. (Winter): ref. Hranice, Akademie 19, 1914/15, s. 39; F. Frýdecký: ref. Slovenské pohledy + Rozhled po dějinách Slovenska, Čes. revue 11, 1917/18, s. 121, 510; J. Mk. (Menšík): ref. Rozhled po dějinách Slovenska, ČČM 1918, sv. 2; B. (F. Bílý): ref. Češi na Slovensku, NŘ 1919; ● ref. Palackého mladá léta: J. O. Novotný, Cesta 7, 1924/25, s. 796; J. Heidenreich (Dolanský), LidN 10. 11. 1925; B. Benešová, Tribuna 26. 7. 1925; V. F. S. (Suk), Úhor 1927, s. 171 ●; Svbd. (O. Svoboda): ref. Věno českých dívek, Úhor 1925, s. 62; K. (F. V. Krejčí): ref. Za ideou, PL 1. 6. 1928; V. F. S. (Suk): ref. Spisy pro mládež, Střední škola 10, 1929/30, s. 184 a Úhor 1929, s. 187; ● k sedmdesátinám: F. Loubal, Čes. osvěta 26, 1929/30; J. Karník, LidN 9. 1. 1930; P. Kompiš: Venkov 9. 1. 1930; V. F. Suk, Úhor 1930, s. 11 ●; ● nekrology: Hk. (Jer. Holeček) a ald. (V. Osvald), NO 5. 8. 1930; P. Kompiš, Venkov 6. 8. 1930; A. Zbavítel, Niva 1930, s. 156; an., Úhor 1930, s. 175; A. G. (Grund), RA 6,

1930/31 ●; an. (L. Novomeský): Zpozdilý ideolog české dobyvačnosti, Tvorba 1930, s. 511; K. Titz: K. K., Naše věda 1931, s. 140; B. Haluzický: Pohraniční styky moravsko-slovenské, LidN 20. 4. 1932; zsl. (A. Novák): Lidové vydání Palackého Dějin, LidN 13. 8. 1933; Hk. (Jer. Holeček): K. K. (k nedožitým osmdesátinám), Naše zprávy 1940, č. 3; F. Pražák in Spisovatelé učitelé (1946); ● k 100. výr. narození: r. (J. Rybák), RP 9. 1. 1960; A. Pustka, Hlasy okresního muzea ve Frenštátě p. R. 1960, s. 4; (eg), Lud 14. 1. 1960 ●; J. Struhár: Patril aj Slovensku, Učitel'ské noviny 1970, č. 31–32.

et

Čeněk Kalandra

* 2. 1. 1848 *Vysoké Mýto*
† 29. 2. 1928 *Praha*

Prozaik a dramatik pišící pro dospělé i mládež, autor povídek a románů z vesnického a maloměstského prostředí, historických příběhů a nenáročných kalendářových humoresek.

Pokřtěn jako Vincenc Josef. – Nejstarší ze čtyř dětí pekaře a nájemce hostince. Ve Vysokém Mýtě navštěvoval nižší reálku (1860–63), 1866–70 byl zaměstnán jako advokátní písař a 1870–75 jako úředník státní dráhy v Pardubicích a v Bohumíně. Poté nastoupil učitelskou dráhu: 1875–79 byl prozatímním učitelem v Užicích na Kutnohorsku, 1879–83 učil v Čisté u Nové Paky (mezitím 1878 složil v Jičíně maturitu a 1880 v Praze učitelské zkoušky), od 1883 byl správcem školy v Uhlířích na Jičínsku, od 1889 v Rovni u Sobotky, od 1891 řídícím učitelem v Žereticích u Jičína, nakonec působil na měšťan. škole v Libáni u Jičína (1907–11). Na odpočinku žil v Praze. Ve svých raných působitích se věnoval i ochotnickému divadlu a budování hasičských sborů; obojí se odrazilo v tematické jeho próz.

Motiv neštěstí, především založeného požáru, se stává spojujícím článkem K. črt, povídek, novel i románů z vesnického nebo maloměstského podnikatelského prostředí (*V dýmu a plamenech, V boji se živly*). Spolu s drobnějšími příhodami odpozorovanými ze života K. učitelských působišť (*Obrázky z naší vsi*) tvoří tyto práce jádro jeho prozaického díla. K. se v nich soustředil na jednoduchý, zpravidla na skutečných (často i nevýznamných) událostech založený příběh, o jehož holé dějové kostře refe-

ruje buď vážně, nebo s humorným nádechem, vždy však bez fabulace a vyšších uměleckých nároků. I tam, kde se pokusil o složitější románovou stavbu, zůstal především suchým vyprávěčem, bezradným nad psychologickou motivací postav a zatěžujícím výraznější románovou stylizací tendenčností (např. kritika zneužívání národního citění k ziskovým podnikatelským cílům v rom. *Nad sopkou*). V raných novelistických nebo románových pracích k tomu přistupuje komplikovaná konstrukce zápletky (záměna osob, tajemný původ) a přímá didaktičnost brojící např. proti vystěholectví nebo hledání štěstí v zpanštělém prostředí. K. pokus o humoristický román ztroskotat na rozvleklosti vyprávěného příběhu o nicotných sporech venkovských divadelních ochotníků (*Na jevišti a za kulisami*). Druhou rozsáhlou složku K. prozaického díla tvoří humoresky, v nichž se nejvýrazněji ztotožnil s nenáročnou formou vyprávění kalendářového typu (*Jiskry, V proudu, Dobré zažití, V zásobárně a jiné humoresky, Mezi Kujebáky, Na tváři lehký smích*). Jde v nich opět o drobné, humorně laděné výjevy ze všedního venkovského života, jejichž komika se však utápí v laciném slovním vtípu a někdy i v trivialitách (*Sladké hříchy*). Různorodou oblast nestejné úrovně tvoří K. práce pro mládež. Nejživotnější jsou povídky ze života zvířat pro nejmenší čtenáře (*Škůdcové našich lesů a sadů, Ze světa zvířecího, Ať slouží ke zdraví!, Drůbež ve škole, Naše Káča*) a loutkové hry, historické i ze současnosti. Pro starší děti psal K. vedle vlastivědných poučných cestopisů (*Od Sázavy ku Labi, Z výletů po Jičínsku, Na prahu Českého ráje, Do zlaté matičky*) i humoresky (*Radosti venkova*) a historické povídky z 13. a 14. století (*Pokání, Zradou i násilím*).

PSEUDONYMY: Č. Orlický, Čeněk Orlický, K. Přímý, L. Báňský, K. Čekal, X. Čekal (Čes. Thalia), X. Neznámý, X. Přímý, X. Zapomenutý. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy lidu (1905–08); Besídka malých (Poděbrady, 1892–93); Budečská zahrada (1888); Čas. českých turistů; Čes. domácnost; Čes. Thalia (1887); Čes. slovo (zábavná příl.); Dětské Květy; Dětský máj (Nymburk); Dobrá kopa; F. Novotného Sebrané rozmanité čtení (Jindř. Hradec, 1878); Hodinky učitelské; Chrudimské noviny; Jitřenka (Polička, 1885–94); Jizeran (Ml. Boleslav); Koleda (Olomouc, 1877–81); Komenský (od 1877); Krakonoš (Jičín, od 1883); Malý čtenář; Matice dítek; Mladé proudy; Mládeneček (Libáň); Mlynářské noviny; Nár. učitel (Písek); Naše zahrádka; Naši mládeži (Planá); Niva (Brno, příl. Nového lidu); Nové ilustrované listy (Brno, 1910–11,

příl.); Ohlas od Nežárky (Jindř. Hradec); Ochrana hasičská (Brno); Organizace hasičská; Ostravský deník (zábavná příl.); Paleček (od 1875); Pernštýn (Pardubice); Po denní práci (Videň); Podhořan (Rychnov n. Kn.); Polaban; Posel z Budče; Krázdlniny; Rozhledy mládeže; Ruch (od 1883); Samostatnost (1913, 1924); Satan (Jičín, 1878); Svět zvířat; Šotek (Videň); Švanda dudák (1886); Telefon; sb. Veselá čtení (Jilemnice); Veselé listy (Brno); Vesna (Brno, 1883–85); Videňský deník (zábavná příl.); Vyšehrad; Zábavné listy (od 1883); Zátíši; Zemědělské listy; mimoto řada dobových kalendářů. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Na kraji propasti (P 1886, pseud. X. Čekal); Od Sázavy ku Labi (cestopis pro ml., 1887); Na praotců statku 1, 2 (R 1890, pseud. X. Čekal); Jiskry (PP 1890); Z výletů po Jičínsku (cestopis pro ml., 1890); Škůdcové našich lesů a sadů (PP pro ml., b. d., 1890); Ze světa zvířecího (PP pro ml., 1891); Jan Krátký v Kalifornii (P 1892, pseud. X. Čekal; 1902 s tit. V zemi lásky, pod vl. jm.); Ať slouží ke zdraví! (PP pro ml., 1893); Cestou trnitou (D pro loutky dle H. Conscience, b. d., 1893); Štědrý příspěvek (D pro loutky, b. d., 1893); Pytláci (D pro loutky, b. d., 1893); Poslední z rodu Zdeborských (D pro loutky, b. d., 1893); Pokání (P pro ml., 1894; 1904 s tit. Odplata); Na prahu Českého ráje (cestopis pro ml., 1894); Na palubě lodi otrokářské (P b. d., 1894); Putování za chlebičkem (D 1894, pseud. X. Neznámý); V proudu (PP b. d., 1895); Z upomínek ruského žalárníka (P b. d., 1895); V dýmu a plamenech 1–4 (PP, RR: 1. PP b. d., 1896; 2. R Smrti zasněžen, 1898; 3. PP 1903; 4. PP a R Nad sopkou, 1903); Dobré zažití (PP b. d., 1897); Věštba (P 1902); Drůbež ve škole (P pro ml., 1903); V boji se živly (PP 1905, i P Záhada); Zradou i násilím (P pro ml., b. d., 1906); Bude vojna, bude! Nadějný dorost (PP b. d., 1907); Radosti venkova (P pro ml., 1910); Do zlaté matičky (P pro ml., 1913); Naše Káča (P pro ml., 1913); Obrázky z naší vsi 1, 2 (PP b. d., 1914); Sladké hříchy (PP b. d., 1915, pseud. L. Báňský); Na horké půdě (R 1919, pův. s tit. Nad sopkou in V dýmu a plamenech 4); V zásobárně a jiné humoresky (PP b. d., 1919); Na jaře života (PP 1920); Mezi Kujebáky (PP 1921); Na tváři lehký smích (PP 1921); Sňatek ve sluji (P 1921); Na jevišti a za kulisami (R 1924, 1. sv. Sebraných spisů). – *Předklady*: Dr. V. z Keppelerů: Radosti více (1897); Führer durch Königgratz (1910); K. Sauvain: Tragédie katolického faráře (1912); G. de Maupassant: Před spaním (1914). – *Ostatní práce*: Pěstování květin v pokoji (1894); Krajina orlická (průvodce, 1895); Domácí zahrada (1895); Vpřed – k cíli (přednášky a rozpravy, 1898); Nejspolehlivější tajemník lásky (1912); Rok v zahradě (1912); Stromy a křoviny okrasné (1913); Květiny cibulovité a hlíznaté (1913); Vzorový rádce k dosažení místa (1915; b. d., 1921 s tit. Druhá kniha žádostí); Co je dovoleno muži, když miluje (1916, pseud. K. Přímý); Rostliny léčivé i jedovaté (1924). – *Souborné vydání*: Sebrané spisy (nakl. B. Špinka, 1924, 1 sv.). ■

LITERATURA: -aue- (H. Pittauer); ref. Na kraji

propasti, Lit. listy 1886, s. 353; Astur (H. G. Schauer): ref. Jiskry, Lit. listy 1891, s. 227; J. Rozvaha: ref. Z výletů po Jičínsku, Lit. listy 1891, s. 128; J. Horák: ref. Ze světa zvířecího, Hlídka lit. 1891, s. 467 + ref. Ať slouží ke zdraví!, Hlídka lit. 1893, s. 342; J. Vyhliďal: ref. Jan Krátký v Kalifornii, Hlídka lit. 1893, s. 288; A. Vlas: ref. Pokání, Hlídka lit. 1895, s. 67; P. Vychodil: ref. V proudu, Hlídka lit. 1895, s. 301; drb. (J. Borecký): ref. Na jevišti a za kulisami, Zvon 24, 1923/24, s. 714; V. F. S. (V. F. Suk): nekrolog, Úhor 1928, s. 55; E. Škorpil in Spisovatelé vysokomýtského kraje, Vysokomýtsko 1932 (i sep.); A. Fetters: Č. K., učitel a spisovatel, Listy starohradské kroniky (Li-báň-Staré Hradky) 1982–83.

zp

Záviš Kalandra

* 10. 11. 1902 *Frenštát pod Radhoštěm*

† 27. 6. 1950 *Praha*

Historik, novinář a publicista, divadelní a filmový kritik.

Narodil se v rodině lékaře Břetislava K. (1872–1930), spolupracovníka T. G. Masaryka, překladatele, kulturního i politického pracovníka realistické strany. Po absolvování klasického gymnázia ve Valašském Meziříčí (mat. 1922) studoval Z. K. na filoz. fakultě UK v Praze klasickou filologii a filozofii; od 1923, kdy vstoupil do KSČ, pracoval v komunistickém hnutí, zejm. v Kostuffe (Komunistická studentská frakce), kterou 1925–27 vedl spolu s I. Sekaninou. Připravenou disertaci o před-sokratovském mysliteli Parmenidovi si před obhajobou vyžádal zpět a už nevrátil. Ve studiu starořecké filozofie pokračoval 1928 a 1930 v berlínských knihovnách, vzdal se však vědecké kariéry a zvolil dráhu komunistického novináře. Nejprve (od 1927) pracoval v české redakci Meztiskoru (Mezinárodní tisková korespondence, tiskový orgán 3. internacionály), od 1928 byl redaktorem v Rudém večerníku, 1930–36 v Rudém právu, Haló-novinách a Tvorbě. V polovině 30. let začal spolupracovat se Surrealistickou skupinou, 1936 byl pro své politické názory vyloučen z KSČ. 1937 vydával a redigoval časopis Proletář, 1937–38 byl spolupracovníkem časopisu Světozor. V listopadu 1939 byl zatčen a až do konce války vězněn v koncentračním táboře (Ravensbrück, Sachsenhausen). Po návratu v červnu 1945 žil v Praze a věnoval

se vědecké a publicistické práci. V listopadu 1949 byl zatčen, v procesu s M. Horákovou aj. (květen–červen 1950) odsouzen k trestu smrti a popraven.

Mnohostranná novinářská a publicistická činnost Z. K. měla díky autorově erudici široký tematický rejstřík od mezinárodní politiky a otázek dělnického hnutí až k problematice filozofické a historické; co do žánrového rozsahu obsahovala sloupky, analytické úvahy, polemiky, odborná pojednání i eseje. K. publicistika měla velmi často dialogický charakter, usilující ze střetávání protikladných faktů vybudovat obsahovou syntézu, jež by nově objasňovala dané téma. Tomuto noetickému zřeteli podřizoval K. i svůj styl, jenž se vyznačoval lapidární strohostí a snahou po gradaci textu, často uzavřeném aforisticky vyhocenou pointou. Po zániku časopisu Proletář se K. vedle mezinárodně politické tematiky (čas. Přítomnost) věnoval především divadelní a filmové kritice (čas. Světozor). – Ve vědecky orientovaných pracích usiloval K. od počátku o překonání pozitivismu marxistickou metodologií; pod tímto zorným úhlem se pokusil přehodnotit soudobý historický výklad husitství (*Znamení Lipan*). Na počátku třicátých let jej zájem o antropologické otázky přivedl k surrealismu, na němž kriticky oceňoval zejména jeho hlubinný pohled na vnitřní psychické mechanismy člověka. Sblížení se surrealismem podnítilo K. badatelský zájem o problematiku snů a tím i o dílo S. Freuda, jehož psychoanalytickou metodu podrobil v řadě úvah kritickému rozboru. Na freudismu oceňoval zejména jeho odtabuizování sexuálních motivací v lidském jednání, zároveň se však snažil kriticky přehodnotit freudistický výklad snů tím, že se pokusil zpřesnit teorii o fyziologické podmíněnosti snových obrazů. (Dokládá to rukopisné torzo jeho poslední knihy *Skutečnost snu*.) Jako historik se zabýval především problematikou našich nejstarších dějin, a to v knize *České pohanství*. V její první části, zapojiv se do staletého sporu o Kristiánovu legendu, odmítl její datování do 10. stol. (zejm. J. Pekařem) a podpořil naopak kritiky vykládající Kristiána jako pozdní kompilaci ze 14. stol.; v metodologicky originální druhé části provedl pak – využívaje zejména postupů etnografie, sociální antropologie a srovnávací vědy náboženské – mytologickou restituci Kosmových pověstí. Podle K. vznikly tyto pověsti euhemerizací (translací do lidské a také křesťanské roviny)

pohanských lidových mýtů a rituů, nemají tedy historické jádro; pojmány takto jako svědecký reflex pohanské ideologie, posloužily autorovi k repaganizaci české společnosti až do 11. stol. V historické monografii *Zvon slobody* se mj. zabýval vznikem národního vědomí na Slovensku a problematikou roku 1848.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Albert, František Kohout, J. Čeleda, Jaroslav Bitnar, Jiří Pokorný, Juraj Pokorný, Pavel Hofman; Z. K., z. k., zk. ■ **PRÍSPĚVKY in:** sb. Ani labuť ani Lúna (1936, studie Mácha a Palacký); Avantgarda (1926–28); Cíl (od 1946); Čes. časopis historický (1949); Dějiny a přítomnost (1938); Dnešní Slovensko (1948); Doba (1934–35); Halónoviny (1934–36); Levá fronta (od 1930); Naučný slovník aktualit (1938); Proletář (1937); Přítomnost (1938–39); Rudé právo (1927–36); Rudý večerník (od 1928); Slovo pracujících (1946–48); sb. Surrealismus v diskusi (1934); Svět práce; Světozor (1936–38); Tvorba (1928–36); Volné směry (1935); – posmrtné: Analogon (1969); Orientace (1968); Plamen (1969). ■ **KNÍŽNĚ. Politické a historické práce:** Zapovězená Ženeva. K mezinárodnímu protiválečnému kongresu (Rp 1932); Znamení Lipan (histor. úvaha, 1934); Odhalené tajemství moskevského procesu (polit. pojednání, 1936, s J. Guttmannem); O španělskou revoluci (leták, 1936); Druhý moskevský proces (leták, 1937, s J. Guttmannem); Socialismus a antisemitismus (úvaha, 1946, pseud. František Kohout); České pohanství (monografie, 1947); Zvon slobody (monografie, 1948; slovensky, pseud. Juraj Pokorný). ■ **REDIGOVANÉ časopisy:** Tvorba (listopad 1935 – květen 1936), Proletář (1937). ■

LITERATURA: J. Fučík: Odhalené tajemství, Tvorba 1936; K. Konrad: O španělskou revoluci, Tvorba 1936; O. Odložilík in Z. K.: České pohanství (1947); J. Ludvíkovský: ref. České pohanství, Naše věda 1949; in Proces s vedením záškodnického spiknutí proti republice (1950); S. Strohms in Marxistickoleninská filozofie v Československu mezi dvěma světovými válkami (1962); V. Dolejší in Noviny a novináři (1963); in Příruční slovník k dějinám KSČ (1964); M. Hübl: Z. K., Dějiny a současnost 1968; -vr-: Případ Z. K., RP 9. 6. 1968; V. Effenberger: Z. K., Orientace 1968; V. Burda: Přerušený sen Z. K., Výtvarná práce 1968; A. Breton: Otevřený dopis P. Eluardovi (z 1950, o K. odsouzení), Analogon 1969, s. 67; J. Brabec: Z. K., Orientace 1969, č. 4; O. Králík in V příšeří české protohistorie (1969).

jm

Josef V. Kalaš

* 19. 3. 1850 Dráčov u Veselí n. Lužnicí
† 8. 7. 1930 Praha

Satirický básník, novinář, autor literárněhistorických a historických pojednání.

Studoval na gymnáziu v Čes. Budějovicích a v Jindř. Hradci (mat. 1870), pak v Praze na právnické fakultě. Po absolutoriu vykonával soudní i advokátní praxi a zároveň spolupracoval s novinami Posel z Prahy a Národní listy. Od 80. let do konce života působil jako redaktor Nár. listů, v nichž se zabýval zejména maďarskou problematikou, slovanskou kulturou, dějepisem a národohospodářskými otázkami. 1878 se zúčastnil jako záložní důstojník okupace Bosny (črty v čas. Květy 1879), 1896 navštívil všeruskou výstavu v Nižním Novgorodě a v Moskvě se stal svědkem poslední carské korunovace (ref. v čas. Zlatá Praha 1896). Byl prvním redaktorem Ottovy Ruské knihovny, pro niž uspořádal prvních sedm svazků Spisů L. N. Tolstého. Pohřben byl na Vyšehradě.

Vedle množství novinových článků, referátů, zpráv a hlavně úvodníků a fejetonů v Národních listech psal K. i literárněhistorické a dějepisné práce. Orientoval se zejména na cyrilometodějskou misi na Moravě, kde svérázně hledal i dějinnou půdu pro husitské hnutí. Proti referátu J. V. Sládka v Lumíru 1880 ostře odsuzujícím oddíl o české literatuře v Historii slovanských literatur, kterou spolu s Polákem W. Spasowiczem napsal ruský literární historik A. N. Pypin, vydal K. obranný spis; nejprve v něm reprodukoval ty části Pypinovy práce, které vzbudily Sládkův největší odpor (soudy o Nerudových Písních kosmických a o J. Vrchlickém), a poté připojil i vlastní polemiku se Sládkem. Nejživotnější složkou K. literární aktivity se stala sbírka epigramů *Žihavky pro české politiky* z doby politických zápasů mezi mladočechy a staročechy na začátku 80. let; útočí se v ní na spolkařství a šosáctví tehdejšího společenského života (jmenovitě jsou kritizováni jeho význační představitelé), ale také na maloměšťáctví a nekulturnost pražské radnice, na divadelní repertoár, zdánlivou vědeckost atd.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: J. Drachovský, J. J. Krátoš, J. V. Krátoš, K. A. Laš; J. V. K., -š. ■ **PRÍSPĚVKY in:** Květy (1879); Nár. listy; Naše hlasy; Paleček; Posel z Prahy (1873); Slovanské listy (1877); Zlatá

Praha (1896). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Žihavky pro české politiky (BB 1880, pseud. J. V. Kratoš); Jak ruský literární historik A. N. Pypin píše o novější krásné literatuře české (1881). – *Ostatní práce*: Jaká jest dějinná půda hnutí husitského? (1887); Apoštolové slovanští Cyril a Metoděj a osudy církve slovanské v Čechách a na Moravě (b. d.). ■ REDIGOVAL *edici*: Ruská knihovna (1889–90). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Spisy L. N. Tolstého (1889–90, 7 sv.); L. N. Tolstoj: Vpád a jiné povídky (1929). ■

LITERATURA: og.: Osmdesátiny J. V. K., LidN 19. 3. 1930, odpol. vyd.; ● nekrology: B. (E. Bass), LidN 9. 7. 1930; A. G. (Grund), RA 6, 1930/31, s. 32 ●; KZK (K. Z. Klíma): Epigramy šedesát let staré, LidN 17. 8. 1941.

zk

Marie Kalašová

* 26. 11. 1854 *Horní Beřkovice* u Roudnice
† 17. 2. 1937 *Praha*

Překladatelka hlavně z francouzštiny a italštiny, orientující se především na soudobé novoromantické tendence v próze a dramatu; ve vlastních literárních pokusech poplatná literárním snahám z konce století.

Pocházela z rodiny lékaře (matka byla německého původu). Z jejich čtyř sester Klementina K. (1851–1889) proslula jako operní pěvkyně (její náhlá smrt v Brazílii inspirovala J. Vrchlického ke sbírce *È morta*, 1889) a Zdenka K. se věnovala malířství. M. K. patřila k nejvzdělanějším ženám své doby; hluboké přátelství ji spojovalo s J. Zeyerem, J. Vrchlickým a J. V. Sládkem, udržovala styky i s představiteli následujících generací (J. Karásek, O. Březina, O. Theer aj.). Znalosti cizích jazyků i literatur a osobní kontakty s předními francouzskými (M. Maeterlinck, R. Rolland) i italskými spisovateli, se kterými se seznámila za svých četných zahraničních pobytů (Francie, Itálie, Německo), uplatnila zejm. v překladatelské činnosti. Po smrti Klementiny K. žila se sestrou Zdenkou střídavě ve Vídni a v Itálii, po návratu do Prahy v starobylém domě zvaném Luna-Sol v Úvoze na Hradčanech, hojně navštěvována literárními přáteli.

Těžiště literární činnosti K. spočívá v překladatelském díle, zaměřeném k autorům evropského symbolismu a k reprezentantům novoidealistického myšlení, jemným psychologům

a kultivovaným stylistům. Uvedla k nám téměř celé dílo M. Maeterlincka (v čas. *Zlatá Praha* 1900 mu věnovala esej) včetně dramát a některých esejistických prací, z díla R. Rollanda přeložila biografie umělců a myslitelů, pořídila výbor z povídek Villierse de l'Isle-Adam. Z nejnovější italské literatury knižně vydala překlady děl G. Vergy, Neery (A. R. Zuccari) a tehdy ještě málo známé spisovatelky M. Baciocchi del Turco, časopisecky povídky a verše dalších italských, francouzských, německých, ruských, anglických a rumunských autorů (G. D'Annunzio, A. Bertrand, L. Bertrand, R. de Campaamos, G. Carducci, A. Conti, M. Foresi, G. Flaubert, D. Galycin, L. Giaconi, M. de Guérin, Haydée, G. C. Chelli, L. M. Chauffier, F. Jammes, G. Leopardi, S. Mallarmé, H. Merian, E. Mikhael, A. Negri, Novalis, A. Orvieto, Ouida (L. de Ramée), L. Parpagliolo, F. de Roberto, M. Schwob, O. Schreiner, D. Tumiat, A. Vivanti, L. Zuccoli aj.). Schopností vystihnout se stylistickou vytříbeností předlohu patřila K. ve své době k nejvýznamnějším překladatelům západních literárních proudů z přelomu století. Původní literární tvorbu K. představují články, úvahy, přednášky a literární úvody, věnované povýtce překládaným autorům a problematice jejich díla, a sporadicky publikované verše (např. básně v próze, inspirované smrtí sestry Klementiny, v Květech 1889 a v Podřipan 1890) a prozaické pokusy, cele utkvívající v atmosféře novoromantismu z konce století. Ze spisů J. Zeyera vybrala nejzávažnější myšlenky a shrnula je do antologie. Pro literární historii je cenná její korespondence s domácími i zahraničními spisovateli; vyplývá z ní, že zvláště pro J. Vrchlického a J. Zeyera bylo přátelství s K. velmi podnětné.

ŠIFRA: M. K. (Lumír 1900). ■ PŘÍSPĚVKY *in*: Cesta (1919); Čes. svět (1921); Hlas národa (od 1890); Kalendář paní a dívek českých na rok 1909; Květy (1886–1909); Lumír (1896–1912); Moderní revue (1896–1906); Naše doba (1897–1907); Podřipan (Roudnice, 1890–94); Rozhledy (1904–07); Samostatnost (1911); Zlatá Praha (1893–1900); Ženské listy (1912–13); Ženský svět (1897–1925). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: F. Cavallotti: Bílá růže (1888); Neera (A. R. Zuccari): Tereza (1890) + Nazitíř, Teta Severina (1894) + Osamělá duše (1898); G. Verga: Sedlák kavalír a jiné novely (1894); M. Maeterlinck: Princezna Maleina (1894) + Aglavaina a Selysetta (1896) + Tři básně dramatické. Vetřelkyně, Slepici, Vnitro (1896) + Pelleas a Melisanda (1900) + Monna Vanna (1902) + Sestra Beatrice (1903) + Zázrak o třech

dějstevích (1903) + Poklad pokorných (1906) + Dvě loutková dramata. Alladina a Palomid, Smrt Tintagilova (1908) + Modrý pták (1911) + Život včel (1914) + Inteligence květín (1925) + Dvojitá zahrada (1928) + Podobizna jedné ženy (1930); Villiers de l'Isle-Adam: Kruté povídky (1906); M. Baciocchi del Turco: Rozjímání (1911); M. Schwob: Smyšlené životy (1911, s J. Markem); A. de Vigny: Chatterton (1912); R. Rolland: Život Michela Angela (1917) + Život Beethovenův (1919) + Život L. N. Tolstého (1932, s M. Novotným). ■ SCÉNICKY. *Překlady*: F. Cavallotti: Dcera Jeftova (1887); M. Maeterlinck: Stilmondský starosta (1923) + Neštěstí jde mimo (1927). ■ KORESPONDENCE: Ve stínu Orfea. J. Zeyer a rodina K. ve vzájemných dopisech 1879–1900 (1949, ed. J. Zikmund, J. Š. Kvapil); in Vrchlický v dopisech (J. Vrchlickému z 1887; 1955, ed. A. Pražák). ■ USPOŘÁDALA A VYDALA: J. Zeyer: Myšlenky ze spisů jeho (1903). ■

LITERATURA: J. Karásek: ref. překl. Princezna Maleina, Niva 4, 1893/94, s. 329; A. N. (Novák): ref. překl. Poklad pokorných, Ženský svět 1906, s. 193 + Tlumočníci, LidN 28. 8. 1932; ● nekrology: V. Frída, NP 20. 2. 1937; A. Klášterský, NP 21. 2. 1937; H. Jelínek, Lumír 1937; A. Novák: Anima Sola; O. Fischer: Přítelkyně básníků, obojí LidN 24. 2. 1937 ●; V. Hellmuth-Brauner in M. K. Literární pozůstalost (LA PNP 1966).

zk

Václav Kalbáč

* 10. 5. 1835 *Střebhostice*
(Třebostice) u Strakoníc
† 24. 10. 1910 *Praha*

Překladatel, hlavně z francouzštiny; básník, prozaik, redaktor.

Základní vzdělání získal v Zadních Zborovicích u Strakoníc. Gymnazijní studia v Písku (1848–52) přerušil (zřejmě po smrti otce) a odešel do Prahy, kde byl zaměstnán jako účetní Matice lidu, vydávající českou beletristickou produkci. Záhy se věnoval překládání z francouzštiny, srbocharvátštiny a polštiny, své básně a překlady začal publikovat už v 50. letech v Lumíru a později i v dalších časopisech. 1888–89 redigoval Pražské večerní noviny. Zemřel v naprosté bídě.

Těžiště K. činnosti leží v překladatelské práci. Jazykový cit prokazují především převody francouzských klasicistických dramát – Racinovy Andromachy a Corneillova Cida. Beaumar-

chaisova Figarova svatba se v K. překladu hrála v ND až do první světové války. Svých redakčních zkušeností využil K. při přípravě antologie Kytice z viol a růží novější české lyriky, v níž shromáždil ukázky z tvorby obrozenských básníků i předních představitelů poezie 50. a 60. let 19. století (F. L. Čelakovský, J. K. Chmelen-ský, B. Jablonský, J. Kollár, J. Neruda). Jako prozaik se představil časopisecky publikovanou historickou povídkou *Bitva u Sudoměře*.

ŠÍFRY: V. K. (Světozor), V. K.-lb.-č. (Lumír). ■ PŘÍ-SPĚVKY in: Besídka pro zábavu a poučení, příl. Pražského deníku (1888–89 an. na pokrač. Bitva u Sudoměře); Květy (1868–80); Lumír (1856–62); Pražské večerní noviny (1888–89); Světozor (1868–74); Úplný besedník (1877); Zlatý klas (60. léta). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: J. Racine: Andromacha (1873); P. Corneille: Cid (1882). ■ SCÉNICKY. *Překlad*: P. A. C. de Beaumarchais: Figarova svatba (1884). ■ REDIGOVAL: Pražské večerní noviny (1888–89). ■ USPOŘÁDAL: Kytice z viol a růží novější české lyriky (1873).

vp

Josef Kalda

* 4. 8. 1871 *Nové Město na Moravě*
† 2. 1. 1921 *Praha*

Povídkař podávající převážně s humorem obraz dětského a lidového života na západním Valašsku, jeden z představitelů moravské nářeční literatury na počátku 20. století, dramatik.

Podepisoval své literární práce většinou valašskou podobou křestního jména Ozef K. – Syn evang. faráře, který se 1875 vzdal úřadu a odjel do Ameriky, kde záhy zemřel; psal povídky do evang. časopisu Česká rodina. – V útlém dětství K. vyrůstal u děda, evang. faráře v Borové u Poličky, kam se matka uchýlila pro neshody v manželství. Později byl vychováván u strýce, učitele na evang. škole v Zádveřicích u Vizovic. 1883 začal studovat na Akad. gymnáziu v Praze, byl však nespokojen s životem v soukromém alumnátu pro evang. studující a po dvou letech (1885) přešel do Valašského Meziríčí; zde bydlel rovněž v evang. alumnátě a přivydělával si kondicemi a psaním u notáře. Jeho názorový vývoj ovlivnila četba K. Havlíčka, J. S. Machara a Herbenova Času. Po maturitě (1891) a po jednoroční vojenské službě v Praze strávil něko-

lik měsíců v Borové a pak nastoupil jako úředník u ředitelství Buštěhradské dráhy v Praze, kde působil až do konce života; stal se tarifním odborníkem a dosáhl hodnosti inspektora. Na počátku 20. stol. byl pro fejton v Časopise českého úřednictva železničního z trestu přeložen na tři roky na venkovskou stanici. V té době vážně onemocněl, léčil se půl roku v Luhačovicích a v Karlových Varech.

K psaní obrázků ze života valašských dětí podnítl K. vydavatel Rozhledů J. Pelcl. Pro K. črty a povídky je příznačný vroucí vztah k valašské dědině a jejím obyvatelům, dobromyslný, většinou úsměvný pohled, který se nevyhýbá ani drsnějšímu lidovému humoru, a užívání záďverického a vizovického nářečí. Čtenářského úspěchu dosáhl zvláště svou prvotinou *Ogaři*, v níž se zaměřil na mentalitu samostatných, podnikavých a nebojácných chlapců uprostřed každoročních proměn přírody; ráz vzpomínkové mozaiky na dobu vlastního dětství vtiskl knížce idylizující nádech. (Zcela jiné motivy her valašských dětí zpracoval K. později stylizovaně v libreto stejnojmenné dětské opery J. Křičky.) V *Jalovinkách* rozšířil svůj záběr o svět dospělých a zachytil rázovité typy valašských lidí s jejich přednostmi i nectnostmi; někdy šlo o prózu spíše dokumentární, jindy vznikly kompozičně uvolněné povídky, zachycující složité vzájemné vztahy a svérázné myšlení venkovské chudiny. Užitím dialektu (přímá řeč v Ogarech, vyprávěčský part i dialog s prvky spisovného jazyka v *Jalovinkách*) a lidových průpovědí chtěl K. dosáhnout pregnantního vyjádření citů prostého člověka. – Na okraji K. díla zůstaly pokusy dramatické. Komédie *Na vlnách revoluce* podávala v cizokrajném rouše aktuální satiru zaostřenou především na bezcharakterní, přizpůsobivé byrokraty, ochotné v zájmu kariéry sloužit každému režimu a současně jej kdykoli zrazovat.

PRÍSPĚVKY in: Čes. lid (1907); Květy (1906–08); Lid. noviny (1909–17; 2. a 9. 2. 1925 vlastní životopis); Máj (1907); Nár. obzor (1909–10); sb. Nůše pohádek 2 (1919, ed. K. Čapek); Rozhledy (1904–07). ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie*: Ogaři (PP 1905); *Jalovinky* (PP b. d., 1911); Ogaři (libreto dětské zpěvohry J. Křičky, 1919, i prem.); *Na vlnách revoluce* (D 1920, prem. 1919 s tit. Pemza). ■ **SCÉNICKY.** *Hra*: Švercova láska (1922). ■

LITERATURA: ● ref. Ogaři: H. Promyk (H. Sedláček), Čes. osvěta 2, 1905/06, s. 53; R., Máj 4, 1905/06, s. 127; S. (F. Sekanina), Zvon 6, 1905/06, s. 141; E. S. (K. Elgart), MSIR 2, 1905/06, s. 13 ↓ ●; ● ref.

Jalovinky: F. V. Vykoukal, Osvěta 1912, s. 142; H. V., LidN 7. 4. 1912; K. Híkl, Přehled 11, 1912/13, s. 435 ●; ● ref. Pemza: -es-, PL 28. 8. 1919; Kazetka (K. Z. Klíma), LidN 30. 8. 1919; Et., Zvon 19, 1918/19, s. 715; D., Lípá 2, 1918/19, s. 766; J. Borecký, Osvěta 1919, s. 575; K. Svoboda, Čes. revue 13, 1919/20, s. 54 ●; D.: ref. Ogaři (zpěvohra), Lípá 2, 1918/19, s. 800; ● nekrology: an., LidN 5. 1. 1921; J. Karník, LidN 14. 1. 1921; an., Jitřenka 1921, s. 26 ●; Z. Skyba: Co O.K. nenapsal, Dělnická ročenka 1946; B. Slavík in Pisemnictví na Moravském Valašsku (1947).

pp

Alois Kalenda

* 14. 4. 1849 *Praha*

† 25. 2. 1913 *Praha*

Novinář a beletrista. Autor žánrových obrázků, povídek i rozsáhlejších próz budovaných na romaneskní dějové zápletky, divadelních aktovek a časopisecky tiskovaných veršů.

Po studiích na Akad. gymnáziu v Praze vstoupil 1869 do redakce Šimáčkova Posla z Prahy; od 1875 postupně redigoval časopisy Obrazy života, Šumavan a Stráž na východě, 1878 se stal redaktorem Čecha, od 1883 byl členem redakce České (pak Národní) politiky. Působil ve všech rubrikách tohoto listu (dlouho též jako noční redaktor) až do 1909, kdy odešel pro oční chorobu na odpočinek. Pohřben byl na Olšanských hřbitovech.

První knižně vydanou beletristickou prací K. byla nenáročná aktovka *Nazdar!* s anekdoticky pojatým konfliktem o sokolský pozdrav; ve své době byla oblíbená u ohotníků. Časopisecky publikoval K. od počátku 70. let řadu básní, mezi nimiž převládají buď veršované obrázky z vesnického života, nebo písně a popěvky poznamenané nerudovským sklonem k ironizujícímu pojetí erotiky. Hlavní oblastí K. literárních snah byly prozaické práce. Drobnější z nich (fejtony, žánrové a cestopisné obrázky, humoresky, memoárové prózy, povídky anekdotického nebo figurkářského zaměření) byly spjaty s K. žurnalistickou profesí a vznikaly většinou pro časopisy, v nichž byl redaktorem. V K. rozsáhlejších novelách složitěji konstruovaného děje se uplatňovaly zkonvenčnělé romaneskní typy (andělská dívka, podivínský knihomol, ale lidumil zlatého srdce, potulný hudebník se záhadnou minulostí) a příběhy založené

na hře náhod, na osudových setkáních, záměnách osob apod. Jednodušší podoby nabyla dějová linie K. poslední novely *Dvě bludičky*, konfrontující dvojí osud žen z rozdílných společenských vrstev v nešťastném manželství. K. jediný román (*Člověk, který hledal myšlenku*), jehož hrdinou je bývalý důstojník napoleonských válek a učený lidumil usilující o ozdravení společnosti, se pokouší o demonstraci ideově náročného tématu: spojuje romantické postavy, dějovost i bizarní kolorit staré Prahy z první poloviny 19. století s motivy revolučního kvasu v Evropě, jenž v podobě tajných spolků ovlivňuje dění v Čechách. Tragickým vyzněním osudů hlavních hrdinů dokazuje K. škodlivost hledání revoluční cesty v cizině mimo drobnou charitativní a výchovnou činnost ve vlasti.

ŠIFRY: -a, A. K., Al. K. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Čech (od 1878); Čes. politika, pokr. Nár. politika (od 1883); Čes. Thalia (od 1869); Obrazy života (1875–76); Posel z Prahy (od 1869); Praha (1871–74); Stráž na východě (Pardubice, 1878); Šumavan (Klatovy, 1876–77). ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie:* Nazdar! (D 1869); Louisa, milosrdná sestra (P b. d., 1874); Jen žádného od militér! (D 1876); Člověk, který hledal myšlenku (R b. d., 1877); Novely, povídky a obrázky (1883); *Dvě bludičky* (P 1886). – *Úprava a překlad:* Jak se dělají peníze (1885, podle P. P. Barnuma). ■ **REDIGOVAL časopisy:** Obrazy života (1875–76), Šumavan (Klatovy, 1876–77), Stráž na východě (Pardubice, 1878). ■

LITERATURA: ● ref. *Dvě bludičky:* -er, Hlas národa 21. 10. 1886; -aue- (H. Pittauer), Lit. listy 1886, s. 384; M. Zkoumal, Hlídka literární 1887, s. 161 ●; nekrology: an., Nár. politika 26. 2. 1913; an., Zvon 13, 1912/13, s. 348 ●.

II

Kalendář českožidovský

1881–1939

Kalendář, jehož beletristická část původně sloužila k podpoře ideje asimilace židů českému prostředí; od 10. let převládla a proměnila jej v svébytný literární almanach převážně českých židovských spisovatelů.

Titul: 1881/82 (roč. 1)–1938/39 (roč. 58) Kalendář českožidovský. – *Podtitul:* 1928–39 (roč. 48–58) Ročenka + příslušné vrocení vyjádřené letopočty gregoriánského kalendáře (protože židovský rok začíná v září, je vrocení vždy lomené). Vrocení bylo původně součástí titulu (Kalendář českožidovský na rok...), později se na tit. listě osamostatnilo, nakonec sestoupilo do podtitulu. Kromě tohoto vrocení obsahoval

tit. list i letopočet počítaný podle kalendáře židovského, tj. od údajného stvoření světa (např. poslední, 58. ročník byl kromě vrocení 1938/39 označen ještě letopočtem 5699). – *Redaktoři:* 1881/82–1883/84 (roč. 1–3) A. Stein; 1884/85–1905/06 (roč. 4–25) K. Fischer; 1906/07 (roč. 26) O. Guth; 1907/08–1914/15 (roč. 27–34) V. Teytz (v roč. 28–31 ještě jmenován jako speciální pořadatel beletristické části); 1915/16 (roč. 35) M. Pleschner; 1916/17–1918/19 (roč. 36–38) E. Lederer; 1919/20 (roč. 39) A. Fuchs; 1920/21–1928/29 (roč. 40–48) V. Markus (z toho roč. 42–47 za spolupráce O. Gutha a E. Lederera, roč. 48 s red. kruhem); 1929/30–1930/31 (roč. 49–50) J. Münzer s red. kruhem; 1931/32–1936/37 (roč. 51–56) E. Hostovský s red. kruhem; 1937/38–1938/39 (roč. 57–58) H. Bonn s red. kruhem. – *Vydavatel:* 1881/82–1919/20 (roč. 1–39) Spolek českých akademiků židů v Praze, 1920/21–1938/39 (roč. 40–58) Akademický spolek Kapper v Praze (nový název téhož spolku). Počínaje roč. 32 (1912/13) vycházel kal. jako součást Knihovny Spolku českých akademiků židů (resp. Knihovny Akademického spolku Kapper) a jednotlivé ročníky přibíraly pořadové číslo svazku této Knihovny. – *Periodicita:* 1 × ročně v létě před započatím židovského roku (viz rubr. *Podtitul*).

K. č. vznikl v příznivé atmosféře vyvolané zakládáním českého politického a kulturního života kolem 1880 jako tiskový orgán (nenáboženského) Spolku českých akademiků židů (zal. 1876), a to k propagaci myšlenky asimilace židů českému prostředí. V těchto snahách se vydavatelé programově zařadili tehdy (1879) zemřelým S. Kapperem, který ač Němec rodem, studiem i jazykem většiny svých knih, byl mezi židovskými autory v Čechách první, kdo vyzýval židy k integraci s českým národem, mj. i sbírkou česky psaných básní (v pozdějších ročnících K. č. byl proto mnohokrát předmětem biografických a analytických statí, 1919 byla jeho jménem přezvána instituce kal. vydávající). Zvolený záměr byl uskutečňován především částí nazývanou Zábavní (někdy i Beletristická), kromě ní obsahoval K. č. ještě část rituální (v ní postupně slábl podíl hebrejsky tištěného textu), kalendářní (obsahující i praktické údaje o poštovních sazbách, datech a místech trhů atd.), spolkovou (přinášející zprávy o činnosti různých českožidovských spolků) a inzertní; toto rozčlenění se ustálilo velice záhy a v podstatě se nezměnilo. Od sklonku prvního desetiletí 20. stol. nabýval K. č. tvářnosti literárního almanachu: zábavní část, která obsahovala práce umělecké i naukové, zcela převážila nad ostatními rozsahem i obsažeností a nadto přestala být výlučně závislá na zakládající ideji, neboť program asimilace ztrá-

cel v nových židovských generacích na významu a byl vlastně aktualizován jen existencí protichůdné ideologie sionismu. Naukové (a populárně naučné) příspěvky se speciálně zabývaly situací židů v českých zemích i v Evropě v minulosti i v současnosti; sledovaly problematiku historickou (mj. se rozvinul speciální žánr židovských pragensii), právníkou, výtvarně historickou a literárněhistorickou. Pravděpodobným záměrem, ne vždy naplněným, bylo udržet literární a naukovou část v rovnováze. Příspěvky v K. č. byly převážně původní; nebyl ilustrován, jen články o významných osobnostech hnutí byly někdy provázány fotografiemi.

Při výběru beletrie i ve způsobu psaní o literatuře převládalo v K. č. zpočátku pod vlivem jeho jednostranně účelového zaměření zásadně tematické hledisko. Otiskovaly se původní i přeložené básně a prózy (výjimečně dramata) ze života židů v přítomnosti i v minulosti, v českých zemích i v palestinské pravlasti; literárněhistorické práce podávaly přehledy židovských postav a motivů v díle jednotlivých českých spisovatelů nebo v celých obdobích nebo žánrech české literatury. Skladba kalendáře byla přízniva malým formám (básně, povídky, jednoaktovky, medailóny apod.), díky silně historizujícímu hledisku tu přežíval žánr rozsáhlého historického eposu s látkami ze židovské minulosti i v době, kdy jej vývoj české literatury zcela antikvoval. Dále chtěl K. č. poskytovat platformu začínajícím českožidovským autorům; např. redaktor K. Fischer si vzal úkol podnítit zrození českého Komperta (L. Kompert byl ve své době známý německy píšící židovský novinář a realistický povídkář, specialista na látky z židovských ghett) a skutečně dosáhl toho, že jedním z kmenových autorů se stal V. Rakous (od 1887). Uvedené okolnosti způsobily, že K. č. stál dlouhá léta mimo vývojové trendy i aktuální ruch českého písemnictví, byť připoutal ke spolupráci řadu významných nežidovských spisovatelů. Hned na jeho konstituování se podstatně podíleli J. Barák, L. Stroupežnický a J. Arbes, počínaje 4. ročníkem (1884/85) stal se jeho každoročním přispěvatelem a literární záštitou J. Vrchlický. V tomto prvním období nezměněného profilu, jež trvalo do začátku 10. let 20. století, se mezi další kmenové přispěvatele postupně zařadili R. J. Kronbauer (próza), F. Kvapil (překlady poezie, zejm. polské, z ní soustavně K. Ujejského), Leda (vl. jm. Eduard

Lederer; drama, próza), M. Lederer (próza, poezie), J. S. Machar (poezie), R. Illový (poezie, překlady poezie), A. Rataj (vl. jm. B. Klineberger; próza); významněji publikovali v K. č. z beletristů J. L. Turnovský, V. Řezníček, V. Beneš Šumavský, O. Mokřý, A. Škampa, A. E. Mužík, J. Kamper, J. Lier, F. A. Šubert aj., z autorů odborných H. G. Schauer, O. Fischer, A. Macek, O. Guth, Č. Zibrt. Integrální součástí českého literárního vývoje se K. č. stal poprvé v první polovině 10. let za redakce V. Teytze, kdy nabyl podoby literárního almanachu a kdy zde publikovali i K. Čapek, F. Gellner, F. Khol, J. Kodíček, A. Laurin, S. K. Neumann, E. Taussig, R. Weiner, v části nebeletristické např. F. M. Bartoš, F. Drtina, J. Fleischner, A. Fuchs, J. Herben, K. Kálal, A. Novák. Po celkem nevýrazné a do stereotypu upadnuvší periodě poválečné, kdy pole přispěvatelů ovládla zejména autoři z okruhu čas. Žvon (K. Babánek, A. Breska, V. Brtník, G. R. Opočenský, F. S. Procházka, G. Preissová, J. Skarlandt, Maryša B. Šárecká, X. Tejšov, Q. M. Vyskočil aj.), se K. č. znovu napojil na aktuální dění české literatury od konce 20. let, a to zejména za redigování E. Hostovského a H. Bonna. Tato etapa začala zřetelným posílením složky překladové (překladatelé J. Alda, V. Červinka i pod pseud. E. Adámek, P. Eisner, M. Hlávka, J. Hořejší, V. Cháb, J. Langer, J. Münzer, B. Šafář aj.; zvláštní pozornost byla věnována prozaikům píšícím v jidiš), jakož i literárně a umělecky kritické (P. Fraenkl, M. Hlávka, F. Kovárna, J. Kučera, V. Navrátil, V. Nebeský, B. Novák, M. Novotný, E. Poche, E. Saudek, K. Šourek, J. Träger aj.), původní poezií a prózou (nejednou šlo i o ukázky z připravovaných děl) přispěli zejména K. J. Beneš, B. Benešová, H. Bonn, F. Halas, B. Hlaváč, J. Hora, E. Hostovský, F. Hrubín, J. Humberger, V. Kaplický, J. Kopta, F. Kubka, J. Langer, J. Mach, M. Majerová, V. Neff, K. Nový, I. Olbracht, K. Poláček, K. Scheinpflug, J. Valja, J. Zahradníček aj. – Přímým, formálně však nepotvrzeným pokračováním beletristické části K. č. se po druhé světové válce stala Židovská ročenka (1. roč. 1954/55), vydávaná Radou židovských náboženských obcí v Praze.

BIBLIOGRAFIE: in Kal. českožidovský 30, 1910/11 (obsah prvních deseti ročníků); J. Rokycana: Seznam prací otištěných v K. č. 1.–49. roč., Kal. českožidovský 50, 1930/31, s. 247.

jo

Kalendář dělnictva československého

1878–1884

První český kalendář hlásící se k idejím marxismu a k boji dělnické třídy.

Redaktor: J. B. Pecka. – *Vydavatelé:* 1878–81 (roč. 1–4) čas. Budoucnost, Praha; 1882 a 1884 (roč. 5 a 7) čas. Dělnické listy, Vídeň; 1883 (roč. 6) J. Petřílka, Vídeň. – *Periodicita:* 1 × ročně.

Kalendář začal vycházet v Praze v předvečer břevnovského ustavujícího sjezdu sociální demokracie; počínaje 5. ročníkem (1882) bylo jeho vydávání z rozhodnutí vedení strany přeneseno do Vídně, kde byly tehdy dočasně příznivější cenzurní poměry; i odtud se kalendář obracel především k proletariátu v českých zemích. Ve srovnání s hlavními politickými tiskovými orgány sociálně demokratického dělnictva – Budoucností a Dělnickými listy – měl neustále zhruba dvojnásobný náklad. Velký ohlas měl hlavně v Praze, Brně, na Kladensku a mezi severočeskými havíři, kteří (zvláště zásluhou F. Choury) obětavě ilegálně distribuovali i první, neopravená vydání těch svazků, jež měla policie z příkazu státního návladnictví zabavit. Po zániku kalendáře – a po nepřilíš úspěšném brněnském pokusu o Kalendář československého dělnictva v Rakousku – navázal na Peckovu literární iniciativu v polovině 90. let Dělnický kalendář Československé strany sociálně demokratické v Rakousku. Tehdy, poprvé rovněž na rok 1895, začal vycházet také Kapesní kalendář dělnictva československého, který však plnil pouze funkci informativní příručky.

Nebeletristická část kalendáře byla převážně dílem jeho redaktora a L. Zápotockého, zčásti i J. Hybeše. Její výrazně politickou složku tvořily stati o dělnickém hnutí v Rakousku-Uhersku, o sociálním postavení pracujících vrstev v tomto státě (včetně důrazného, zevrubně argumentovaného Peckova protestu proti bezuzdnému vykořisťování práce i osmiletých dětí v továrnách a řemeslnických dílnách) a o úloze proletářského tisku. Zvláštní oblibu získaly biografické črty, věnované K. Marxovi, J. Jacobymu, F. Lassalovi, Saint-Simonovi, ale též např. K. Havlíčkovi. Příspěvky obecně vzdělávacího rázu navazovaly na tradice pokrokových mladočeských kalendářů, zejména na Vávřův Kalendář Koruny

české, osvětlovaly materialistický přístup k přírodním jevům, sváděly boj s náboženskými předsudky. – Literární oddíl kalendáře, poměrně dosti rozsáhlý, byl ideově v souladu s pracemi nebeletristickými a představoval – spolu s poezií a prózou uveřejňovanou v Budoucnosti a Dělnických listech – první soustavnější pokus o českou proletářskou tvorbu. Nemálo příspěvků tu trpělo uměleckou nezralostí a zajímalo čtenáře jen svou stránkou obsahovou, ale setkáváme se zde i s řadou nadějných spisovatelských pokusů. Poezii výrazněji reprezentovali pouze L. Kochman, J. B. Pecka a T. J. Jiroušek, podstatně zdařilejší a žánrově i tematicky různorodější byla próza. Platí to především o pracích L. Zápotockého, poutajících znalostí života prostých lidí a autorovou živelnou nechuť ke kalendářové sentimentalitě; vedle sociálních povídek a národopisné črty (Světlé i stinné obrázky ze Srbska) se Zápotocký (ve spolupráci s J. B. Peckou) zasloužil o úroveň kalendáře i nápaditými aforismy, humorkami a anekdotami. Satirickým obrázkem Něco z právnické praxe se k Zápotockému přiřazuje J. Kliment, historicky a etnograficky zaměřenými črtami-fejetony J. B. Pecka. Převážně povídky tu dále tiskli E. Milý, Pravdomil Mírný (pseud.), T. J. Jiroušek, J. A. Florian. Překlady – takřka vesměs z německé literatury nebo prostřednictvím německého jazyka – byly v naprosté menšině a tvořily jen příležitostné doplňky; k významnějším patří překlady S. Petöfiho (báseň Mužem bud! v aktualizované úpravě K. Tůmy), P. J. Bérangera, G. E. Lessinga, A. I. Gercena a S. Markoviče.

LITERATURA: F. Cajthaml in Franta Choura, tribun severočeských havířů (1929, 2. dopl. vyd., s. 19–20); Z. Šolle in Průkopníci (1975, s. 63, 117, 126, 130, 132); Z. Urban in Století českého kalendáře (1987); B. Svobodová: Nástin dějin kalendářové literatury Československé sociálně demokratické strany dělnické v letech 1878–1918, ČL 1989 + K úloze dělnického kalendáře v politické a kulturní emancipaci proletariátu let 1877–1893, Zpravodaj koordinované sítě vědeckých informací Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV 1989.

zu

Kalendář Koruny české

1867–1879, 1881–1885

Jeden z nejhodnotnějších vzdělávacích kalendářů 2. poloviny 19. století, příznačný svou slovanskou orientací; v literární složce přinášel vedle překladů zejména cestopisné črty a biografie českých spisovatelů.

Redaktoři: 1867–79 (roč. 1–12) V. Vávra; 1881–85 (roč. 13–17) J. L. Turnovský, 1885 (roč. 17) s B. Bečkou (pro hvězdářskou část). – *Vydavatelé:* 1867–79 (roč. 1–12) E. Grégr; 1881–85 (roč. 13–17) B. Stýblo, Praha. – *Periodicita:* 1 × ročně.

Kalendář za redakce V. Vávry úspěšně navázal (v osobě V. Dundra i autorsky) na koncepční impulsy brněnského kalendáře Koleda; kladně se na jeho úrovni projeví i Vávrovy zkušenosti získané při redigování Českomoravské pokladnice a promyšlené pokyny E. Grégra k obsahu a rozvržení látky, uložené ve vydavatelsvě smluvním dopise redaktorovi z 18. 11. 1865 (v pozůstalosti V. Vávry LA PNP). V souladu s těmito pokyny věnoval Vávra zhruba polovinu obsahu článkům politickým, populárně vědeckým a různorodým praktickým radám, druhou polovinu pak beletrii, ukázkám z lidové slovesnosti, cestopisným záběrům, národopisným a vlastivědným obrázkům, biografickým črtám. Obsah pravidelně doplňovaly přehledy trhů, seznamy křestních jmen, zvláště slovanských, apod.

Zaměření kalendáře ovlivnila Vávrova příslušnost k radikálnímu křídlo mladočeské strany i některé jeho demokratické názory osobní, zvláště výrazně anticarské pojetí myšlenky slovanské vzájemnosti, již byl nadšeným stoupencem, a kritický vztah ke klerikalismu a náboženství vůbec. V nebeletristické části se vedle početných statí o českých dějinách a historických památkách (V. Vávra, K. Sabina, F. B. Kořínek aj.) objevují též Vávrovy úvahy o Mazzinim, Gercenovi, Pascalovi jako bojovníku proti jezuitům, články o E. Arnoldovi a K. Havlíčkovi, rozprava E. Grégra Karel Darwin a jeho doba, J. Krejčího Člověk a příroda, zasvěcené statí o slovanských národech (mj. F. B. Kořínek: Budoucnost Slovanů, J. V. Frič: Pronásledování Slováků v Uhersku, B. Pacák: Černá Hora a Černohorci, J. J. Toužimský: Srbsko a Srbové), kritiky nauky o neomylnosti papeže (V. Vávra) i příspěvky proti náboženské netoleranci. Důležitou složku kalendáře tvořily

statí hospodářského rázu (odvodňování a zavlazňování luk a polí, chov ryb) a Lékařská pokynutí J. Podlipského. O literaturu si kalendář získal zásluhy hodnotnými překlady, zvláště ze slovanských literatur. Dominovala v nich díla I. S. Turgeněva, M. Vovčoka (pseud. M. A. Markovyčové), S. Goszcyňského a J. I. Kraszewského (vesměs v překl. E. Vávry), z neslovanských literatur hlavně prózy F. Bret Harta (překl. J. V. Sládek), M. Jókai a J. Verna (oba přel. J. V. Frič). Původní povídková tvorba – s výjimkou Arbesova Tómy – nebyla sice zastoupena, zato se však v kalendáři vyskytuje množství hodnotných a různorodých původních obrázků, črt a skic. K nejzajímavějším z nich patří črty cestopisné, někdy spjaté s putováním po vlasti (Říp od S. Podlipské), častěji s poznáváním cizích zemí. Vedle záběrů, v nichž převládají bezprostřední dojmy z cest (Listy z Paříže a Z Paříže do Cherbourgu od K. Adámka), tu nezdíka vycházely cestopisné články tihnoucí k hlubšímu osvětlení pozorovaných jevů: života vystěhovalců (J. V. Sládek: Česká škola a kostel v St. Louis v Americe) nebo osudů porobeného Bulharska (J. J. Toužimský: Povstání bulharské; v článku autor shodou okolností zaznamenal i několik podnes unikátních údajů o setkání s básníkem Ch. Botevem nedlouho před jeho hrdinnou smrtí). Bohatě byly zastoupeny i národopisné obrázky v autentických pracích S. Čecha z polského, slovinského a srbského prostředí, S. Hellera a E. Vávry z Ruska, V. Dundra z okolí Lvova a Krakova; nemalou důležitost mají rovněž Dundrovy původní, odjinud neznámé záznamy ukrajinského folklóru, zejména písní a pohádek (zčásti publikované i v ukrajinštině). Biograficky orientovanými portréty českých spisovatelů a kulturních pracovníků přispíval do kalendáře hlavně V. Vávra (K. J. Erben, K. Havlíček, P. Chocholoušek, V. K. Klicpera, F. Sušil, P. J. Šafařík, A. V. Šembera aj.). – Po úmrtí V. Vávry (1877) došlo ve vydávání kalendáře k přestávce. Nový vydavatel B. Stýblo světil pak redakci J. L. Turnovskému, který se sice k příkladu svého předchůdce nadšeně přihlásil, ale k udržení kladných rysů kalendáře neměl dostatek schopností. Nové svazky rychle upadaly do průměru nenáročného, komerčního cíle sledující „lidové“ četby. Přínosem nebylo ani podstatné rozšíření literární části především o povídkovou tvorbu českých autorů. Hodnotné črty téměř zmizely (výjimkou byly příspěvky Krveprolití

na všeobecnou žádost od L. Stroupežnického a Úcta Čechů k chlebu od A. Dostála) a na jejich místo nastoupily podbíživé, převážně sentimentálně laděné historické a vesnické povídky. Nad celkovou skrovnou literární úroveň alespoň zčásti vynikají povídky J. Dolenského (Z rozvalin, Robotní patent), V. Hese (Bartošův synek), F. J. Košťála (Jak pantáta Trousil vyplatil své dědice), A. Dostála (Půjčka za oplátku), J. Tykače (Studie Hajnrycha Vondráčka a sestry jeho Gertrudy), J. Kuchaře (Zločin na poště). Překlady – jen v kusých, většinou anonymně přeložených ukázkách – upozorňovaly na N. V. Gogola, A. A. Kosiňského, M. Živkovice, L. Karavelova, P. Roseggera, E. Souvestra, A. de Pontmartina aj.

LITERATURA: M. Hýsek: J. L. Turnovský, sb. Čtyři ze Sobotky (1937, s. 35); Z. Urban in Století českého kalendáře (1987).

zu

Josef Kalenský

* 12. 7. 1860 *Moravské Budějovice*

† 14. 12. 1951 *Praha*

Spisovatel pro mládež, tvůrce a upravovatel pohádek, autor říkadel, překladatel a adaptátor dobrodružné literatury, pořadatel zpěvníků; tiskárenský a nakladatelský pracovník.

Vl. jm. Josef Urbánek (podepisoval se též Josef K. Urbánek; pseud. vznikl z křest. jm. Josef Kalazanský). – Nejmladší z dvanácti dětí selské rodiny, bratr hudebního nakladatele a bibliografa Františka Augustina U. (1842–1919) a nakladatelského pracovníka Velebína U. (1853–92), strýc hudebního nakladatele Mojžíra U. (1874–1919) a spisovatele Josefa Františka U. V rodišti vychodil hlavní školu; 1872 odešel k bratrovi F. A. U. do Prahy, v arcibiskupské tiskárně se učil sazečem a ve večerních kursech si doplňoval vzdělání, ze zdravotních důvodů však Prahu načas opustil a učební dobu zakončil v Třebíči (1876). Od 1878 pracoval v Praze v knihtiskárně Ottově, poté Wiesnerově, kde byl 1881 jmenován faktorem a později ředitelem; 1902–12 byl technickým ředitelem Čes. grafické společnosti Unie, kterou pomáhal budovat z knihtiskařských závodů Ottova, Vilímkova a Šimáčkova, 1912 se stal společníkem

firmy Th. Venta a spol. a působil jako ředitel jejího podniku Sdružené závody pro průmysl tiskařský v Plzni. 1919 se vrátil do Prahy a zastával místo jednatele, od 1921 zástupce ředitele a od 1926 ředitele nototiskárny, již pomohl zřídit při hudebním nakladatelství M. Urbánka. Mimo zaměstnání se věnoval literatuře a od 1906 byl též přispěvatelem Ottova slovníku naučného.

K. byl vypravěčem, jenž se zřídka spoléhal na vlastní invenci a vesměs jen volně obměňoval cizí předlohy nebo ústní tradici. Věnoval se hlavně dvěma okruhům literatury pro děti a mládež: klasickému fondu pohádek a dobrodružnému žánru. Svůj první pohádkový soubor (*Národní pohádky a báje*) vydával za literární přepis folklórního podání, jak je kdysi slyšával od „starého čeledína Josefa“ na moravském venkově; další cykly (*Kniha kouzel a bájí*, *Pohádka za pohádkou*, *Nejkrásnější báchorky z Tisíc a jedné noci*) se již zjevněji hlásí motivikou, jednotlivými celky nebo přímo názvy k domácím i cizím literárním zdrojům: k sbírkám B. Němcové, K. J. Erbeny, B. M. Kuldý, k německým pohádkám bratří Grimmů, k dánskému pohádkáři H. Ch. Andersenovi a k báchorkám orientálním. Ostatní K. sbírky (zpěvníky lidových a zlidovělých písní, jako např. *Štorchův Zpěvní věnec* s ilustracemi M. Alše, verše do památníku a říkadla) sloužily potřebám společenského styku a zábavy. – K. adaptace cizí literatury (J. F. Coopera, H. Beecher-Stoweové, L. G. Ferryho aj.) rozhojňovaly u nás repertoár dobrodružné četby; byly pořizovány z německých předloh, mnohdy se ani k původnímu autorovi nehlásily a odchylovaly se od originálů zjednodušeným vyprávěním, jež zůstávalo u základních dějových složek a stíralo lokální a společenskohistorické zakotvení příběhů (např. zpracování známé pětice Cooperových románů o Nattym Bumpovi, zvaném Kožená punčocha, v podobě zestručněné zhruba na desetinu pod názvem V pustinách divoké Ameriky, později jako součást románu U táborového ohně v údolí Lovce jelenů, některé části též samostatně ve verzi rozšířené a pod různými tituly).

PSEUDONYMY, ŠIFRA: J. K. Lenský, Jos. Kal. Vesský (Zlaté mládí), Jos. Vesský (Horník); Ubk. (Ottův Slovník naučný). ■ PŘÍSPĚVKY in: kal. Horník (1882); Zlaté mládí (1888). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Národní pohádky a báje 1–3 (b. d., 1889–91, upr. vyd. 1925); Dítek kratochvíle (BB b. d., 1889); Kniha kou-

zel a báji (b. d., 1890, upr. a rozšř. vyd. 1902); Nejkrásnější báchorky z Tisíc a jedné noci (b. d., 1891, rozšř. vyd. 1924); Pohádka za pohádkou (1893, upr. vyd. 1941); Pohádky o Zlatovlásce a bílé Blance (BB 1918). – *Překlady a adaptace*: H. Beecher-Stowe, M. Jacobi: Chaloupka strýčka Toma (b. d., 1889, upr. vyd. 1897); L. G. Ferry, P. Moritz: V zemi Apačů (b. d., 1889); J. F. Cooper, P. Moritz: Šelmobijce (b. d., 1889) + Poslední Mohykán (b. d., 1892) + Lapač divé zvěře (b. d., 1894) + Orlí oko (b. d., 1894); J. Grundmann: Petr, bílý ďábel (b. d., 1895, upr. vyd. s tit. Bílý ďábel, b. d., 1930); (podle neuvedených autorů:) Mezi piráty (b. d., 1889); Zemí divých mužů (b. d., 1890); Jim, zálesák americký (b. d., 1893, b. d., 1932 s tit. Jim zálesák); V pustinách divoké Ameriky (b. d., 1899; pův. předloha J. F. Cooper: Lovce jelenů, Poslední Mohykán, Stopař, Průkopníci, Prérie); Lovce buvolů (b. d., 1930; pův. předl. J. F. Cooper: Stopař); Zlaté údolí (b. d., 1932; pův. předl. L. G. Ferry: Poklad ve Zlatém údolí); U táborového ohně v údolí Lovce jelenů (b. d., 1940; volné spojení dřívějších úprav podle Coopera, dále titulu Mezi piráty aj.). – *Ostatní práce*: Na výši trůnu. K zlatému jubileu panování J. V. císaře a krále Františka Josefa I. (1898). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Památník. Sbirka nápisů do památníku (b. d., 1889); Štorchův Zpěvní věnec (b. d., 1889); Švarný Sokol (sbirka nár. písní, b. d., 1903, pseud. J. K. Lenský). ■

LITERATURA: J. F. Urban: ref. Pohádky o Zlatovlásce..., Úhor 1919, s. 160; an.: Padesát let práce, Typografické listy 1923, č. 19; an.: J. K., Úhor 1930, s. 200; N. Pernica in Písemnictví na západní Moravě (b. d., 1938, s. 72).

et

Josef Jaroslav Kalina

* 9. 11. 1816 *Haida* (Nový Bor) u České Lípy
† 22. 6. 1847 *Praha*

Romanticky orientovaný básník a překladatel, autor literárních a filozofických úvah, filolog. Tvůrce dobově populárních balad Kšaft a Hadrnice a jiných lyrikoepických skladeb s romanticky pojatými mytickými motivy.

Podle matričního záznamu z 1816 Josef Arnošt Kristián Gallina. Někdy uváděn jen s vlasteneckým „krátním“ jménem Jaroslav, ve 40. letech 19. stol. výjimečně jako Jan Kalina, příp. Joh. Kalina (Ost u. West 1848). – Prvorozený syn silničního dozorce. Navštěvoval základní školu v Nehvizdech (od 1820 otcovo působiště) a v blízkém Brandýse n. L., pak něm. školu v Ml. Boleslavi, od 1828 novoměstské piaristic-

ké gymnázium v Praze. Po deprimující ztrátě matky (zemřela 1830 v ústavu pro choromyslné) absolvoval zbytek gymnazijního studia a tzv. filozofii v Plzni pod záštitou svého strýce matematika-bohemisty J. V. Sedláčka (seznámení s českou literaturou, první literární pokusy, intenzivní sebevzdělávání: jazyky, filozofie, historie, hudba). Po Sedláčkově smrti (1836) začal v Praze studovat práva, pak neoficiálně i botaniku (styk s F. M. Opizem) a medicínu. 1837 prodělal první prudký nápor tuberkulózy. Po zotavení opustil právnickou fakultu a bez ohledu na existenční zajištění se soustředil k odborným a literárním zájmům. (Nepravdělně si vydělával soukromým vyučováním, krátce učil filologii v Amerlingově Budči, většinou žil v nouzi.) Studoval takřka všechny evropské jazyky v jejich soudobé i historické podobě, z orientálních zvl. hebrejštinu a sanskrt, a připravoval podklady pro svou (nerealizovanou) encyklopedii srovnávacího jazykozpytu Pantheon čili Hénotikon všech jazyků (v rkp. dochovány slovníčky, např. německo-slovanský, polsko-český, a četné další přehledy: lexikálních analogií, morfémů aj., např. Kořeny teutonských nářečí). Studoval i lidové písně a bájesloví, mj. za pomoci sběratelů J. Jeníka z Bratřic (ten mu dal k dispozici zápisy písní) a V. Krolmuse, který spolu s klasickým filologem, překladatelem a dramatikem J. Vlčkem byl K. nejbližším spolupracovníkem a přítelem. Krolmus a Vlček také asistovali při vzniku K. Věstníku (podle slova věst, tj. pověst); byl proponován jako periodický sborník, vyšel jen 1 svazek (48 stran), a to 1842 tiskem K. Jeřábkové, nákladem J. J. K. (financování zřejmě umožněno úspěšným prodejem balady Kšaft). Obsahuje úvodní dialog alegorického rázu Předběhuně rozprávka mezi Miroslavem a Chodákem (an.), pojednávající o šíření starodávných pověstí a písní, text 30 lidových písní sebraných Krolmusem, 2 veršované pověsti od J. J. K. (*Jidášův peníz*, šifra V. K.; *Radouš, zakladatel hradu Radyně*) a stať V čem (podle stoiků) záleží počátek pravého libomudří (an.). Z podnětu K. Amerlinga se K. podílel na přípravách budečské encyklopedie (nerealizována; část svého materiálu K. patrně uplatnil v příspěvcích do něm. průmyslové a obchodní encyklopedie F. L. Hübsche). Kromě četných pracovních a přátelských vztahů v českém prostředí (od vlastenecké elity až po studenty, řemeslníky a chudinu) měl těsný kontakt s pražskou polskou kolonií, německou inte-

ligencí a židovskými kruhy. 1845 cestoval do Bělehradu se (nebo za) svou snoubenkou V. Wolfovou, která tam získala místo guvernantky (podle J. V. Friče uzavřeli t. r. tajný sňatek v Pešti). V Srbsku chtěl K. působit jako učitel slovanských jazyků, asi po 6 měsících odjel rozčarován tamějšími poměry. Zdržel se v Pešti u J. Kollára (další zklamání) a ve Vídni, – do Prahy se vrátil na jaře 1846. Hmotnou a duševní krizi vystupňovala rychle postupující tuberkulóza. Zemřel ve všeobecné nemocnici. Manifestační pohřební průvod na Olšany (asi 3000 účastníků, projevy vlastenecké solidarity i radikalismu) bývá v historii připomínán jako jeden z prvních masových příznaků nazrávající revoluční situace. K. byl všeobecně respektován pro svou vzdělanost a etický idealismus, romanticky zaměření současníci v něm viděli typ nedoceleného génia. Beletristicky zpodobnil jeho osobnost J. V. Frič v „románku z doby před-březnové“ *Naši předchůdci* (Ruch 1884).

K. debutoval v České včele 1835 drobným překladem (J. F. d'Andrade: *Píseň portugalská*), další literární práce publikoval od 1840 (převážně časopisecky a jen ve výběru, s nestejným odstupem od doby vzniku). Z jeho původní tvorby byla známa zejména epická a lyricko-epická poezie, v níž se zaujetím pro fantastiku i aktuální lidskou a etickou náplň mýtu zpracovával – často v podobě balad – vzrušující a tragické příběhy, látkově navazující na pověsti, legendy a pověrečné zkazky. Tyto skladby (dochováno 18), do značné míry experimentálního a improvizacího rázu, byly žánrově dosti rozmanité (filiace s baladikou Hněvkovského, Erbeny, Bürgera, Mickiewicze, slovanskou lidovou epikou, RK, kramářskou písní, romantickou básnickou povídkou aj.) a formálně nevyrovnané (příklony k antikvovaným verzifikačním vzorům aj.). Česká lidová píseň se do nich včlenila hlavně citacemi a názvuky, jež spolu tvoří jejich lyrickou linii a kolorit. K jejich typickým prvkům patří jednak plastické ožívování a dotváření pohanské mytologie, přenášení epických motivů různého původu do konkrétních, K. důvěrně známých českých lokalit a některé leitmotivy (láska, matka, dítě – nositel katarze; zhoubnost lidského utilitarismu a bezcitnosti), jednak sverázná jazyková stylizace (archaické výrazy a vazby, nevžitá slova, originální neologismy). Neméně charakteristická symbióza reálného a zázračného děje se v poměrně prostém schématu uplatnila v baladě

Kšaft, jejíž námět (potrestání synovy těžké viny otcem vyvolaným z mrtvých a nacházejícím klid až zásluhou laskavého slova malého vnoučka) byl asi čerpán z dobového lidového podání. Báseň, zpracovanou s narativní názorností (ale ne drasticky) a odkazující k nápěvu známé písně, vydal K. na Krolmusovu radu formou letáku, který spolu prodávali na Starém Městě; prosté publikum ji (v rozporu s autorovým uměleckým záměrem) pojal jako senzační novinu o zázraku v Cerekvi (v 1. vyd. rozebráno údajně 10 000 výtisků; něm. překl. V. A. Svobody v alm. Libussa 1846). K. nejrozsáhlejší, kompozičně náročná báseň *Jan Kvarin* s dějem umístěným na Bezděz byla volnou adaptací španělské legendy (poustevník, který svedl a po narození syna zabil svou svěřenku, je po sebezníčováním utrpení omilostněn i Bohem, i dítětem a milenciným otcem). I při silném podílu mytické fantastiky (pohanští démoni, personifikující potlačované přirozené city a pudy, aj.) má skladba, soustředěná ke konfliktní situaci jedinice a prokládaná lyrickými intermezzy, zřetelné rysy byronovské básnické povídky. Pro smírné vyznění bývá, podobně jako Erbenův *Záhoř*, vykládána jako romantická poetická odezva na pesimismus Máchova *Máje*. Bezvýhradnou tragikou a horečnou imaginací se vyznačuje balada *Hadrnice*, jejíž hrdinka (matka hladovějících dětí, která po marných prosbách k živým bere hadry a kosti mrtvých na hřbitově a je proměněna v kamennou, denně oživající sochu upíra) se stává obětí obou stejně nemilosrdných světů, reálného i pomyslného, a děsivým mementem lidské bezcitnosti. Mytický nádech mají i K. básnická zpracování skutečných událostí (balada *Jeník*, „báseň popisná“ *Zpěv o povodni roku 1845*). K. balady se šířily i v opisech, byly překládány do němčiny a zhudebňovány (melodram *Hadrnice* od Z. M. Kolečovského aj.). K. subjektivní lyrika (sám ji nepublikoval) je přes příměs sentimentalistických konvencí a mystických představ výrazem autentického citového prožitku (milostné básně), v romantickém duchu vyjadřuje povznesení jedince, libujícího si „v bouři a strasti“, nad přízemní šesti (*Soustrázeň*) i pocit vyhoštěnosti v lhostejném světě (*Na matku mou – An die Mutter*, rkp. čes. i něm. verze 1846). K. byl i autorem poeticky působivých parafrází lidových elegií (*Píseň litevská* aj.) a úspěšných bojovně vlasteneckých písňových textů (*Vojenská, Měšťanská*). Jeho prostřednictvím pronikla do společenského

zpěvu 19. stol. píseň mochovského čeledína J. Rózy Rozvij se, rozvij, rajská růžičko, citovaná v baladě Jeník. S J. Vlčkem pracoval K. na tragédii Jiří z Lobkovic (nevydáno, rkp. nezvěstný). Jako překladatel se orientoval hlavně na Byronovu poezii; časopisecky vyšly Parisina a úryvek z Korzára, mimoto překlady z L. H. Höltyho (Májová noc, Touha), A. Mickiewiczze (Návrat otce), C. Roberta (Z nejstarší historie Černohorců), K. W. Wójcického (Strašlivý dvůr, Doboš) aj. Ve spolupráci se skupinou pražských židů usilujících o národní asimilaci pořídil K. první české znění hebrejských rituálních textů pro dvoujazyčný soubor Tefilloth Israel – Modlitby izraelitův. Jen nepřímou nebo rukopisnými torzy je doložena realizace překladu Byronových Hebrejských melodií, Johnsonova románu Rasselas, Rousseauovy Nové Heloisy aj. Literární stati J. J. K. měly úvahový ráz a koncepčně souvisely s jeho filozofickými východisky (zvl. Hegelovou Fenomenologií ducha). Pozornou estetickou analýzou odhalil K. ještě před Havlíkovým kritickým vystoupením uměleckou nedůslednost Tylova Posledního Čecha (Ost und West 1844); k starším tradicím se váže obdivné pojednání o RK (tamtéž) a rozsáhlá studie *Sigmund z Jelení* (Čes. včela 1845). – Rozloha a chronologie K. díla nebyly přesně prozkoumány. Některé autorem nezveřejněné literární texty byly po jeho smrti porůznu vydány podle variabilních konceptů. Z rukopisů svěřených K. mladším bratrem Karlem (editorem K. filozofických poznámek) J. V. Fričovi se část ztratila při policejních prohlídkách Fričova bytu.

ŠIFRY: J. K., K. (Ost u. West 1844), V. K. (báseň Jidášův peníz, Věstník 1842). ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. včela (1835, 1845–47); Denice (1840); Květy (1841, 1845); Ost und West (1844); S. V. Sumlork (V. Krolmus): Staročeské pověsti, zpěvy... 1, 2 (1845–47, 10 lid. písní, báseň Čertova skála aj.); sb. Věstník (1842); Vlastimil (1840); mimoto: Grosse industrielle-merkantilische Enzyklopädie... (red. F. L. Hübsch, 1843); – posmrtně: Květy a plody (1848); Lumír (1851 básně Jan Kvarin, Jeník); Ost und West (1848 báseň An die Mutter); Slovanský zpěvník (1849, Vojenská); Společenský zpěvník český (ed. J. B. Pichl, 1851, Měšťanská); Světozor (1880 4 básně, ed. J. V. Frič). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Kšaft (B 1842; další vyd. t. r. a 1845); Zpěv o povodni roku 1845 (B 1845); – posmrtně: Básnické spisy z pozůstalosti (pův. i přel. poezie, 1852, ed. D., tj. F. Doucha; 1874 upr. vyd. s tit. Básnické spisy, ed. F. Z., tj. Zákrejs); Kšaft a ostatní básně (pův. poezie, koment. vyd., 1916, ed. F. Frýdec-

ký). – *Překlad*: sb. Tefilloth Israel – Modlitby izraelitův (Videň 1847, pod jm. Jan Kalina). – *Ostatní práce* (posmrtně): Upomínka na Jaroslava K. Filozofické drobnůstky z pozůstalosti (1870, ed. an., tj. K. Kalina). ■ REDIGOVAL *sborník*: Věstník (sv. 1, 1842). ■

LITERATURA: ● nekrology: Ferd. v. B., Bohemia 24. 6. 1847 (rubr. Nekrolog); an., Bohemia 25. 6. 1847 (rubr. Lokalzeitung); an., Květy 1847, s. 300; R. G. (Glaser), Ost u. West 1847, s. 299; an. (K. V. Zap), Poutník 1847, s. 224; L. A. Frankl, Sonntagsblätter (Videň) 1847, s. 226, 250 (přil. Wiener Bote) ●; K. Sabina: Uvaha 2, Týdeník (Brno) 1848, s. 369 → Články literární dějepisné 2 (1916); an.: Literární siluety, Vesna (Videň) 1851, s. 205; Fr. D. (Doucha), J. V. (Vlček): Pomměny z krátké života pouti J. J. K., in J. J. K.: Básnické spisy z pozůstalosti (1852); J. Malý: ref. Básnické spisy z pozůstalosti, ČČM 1852, sv. 4, s. 9; an. (F. B. Kořínek): J. J. K. (k ref. J. Malého), Pražské noviny 30. 4., 1. 5., 5. 5. 1853; an. (K. Sabina): J. J. K. Zpomínka, Obrazy života 1859, s. 269 → Články literární dějepisné 1 (1912), znovu O literatuře (1953); J. Neruda: Na volšanském hřbitově, Obrazy života 1860, s. 8 → Literatura 1 (1957); K. Hof: Noch ein Gespenst. Eine Erinnerung aus dem Jahre 1842 (o Kšaftu), Politik 22. 2. 1874 ↓; F. Zákrejs: J. J. K. Literární nákras, Osvěta 1874, s. 33; X. (J. Malý): Vzpomínky starého vlastence, Pokrok 16. 7. 1876; K. Hof: Vzpomínka na J. J. K. (o Kšaftu), Koleda 1879, s. 220; J. Malý in Naše znovuzrození 1 (1880); J. V. Frič: O některých nevydaných básních J. J. K., Světozor 1880, s. 82 + in Paměti 1, sv. 1, 2 (1886–87); an. (J. Neruda): Kdož tyhle dny..., Humor. listy 1887, s. 380 → Podobizny 3 (1954); J. Máchal: Mickiewicz a Čechy, ČČH 1898, s. 366 + J. J. K., sb. Literatura česká 19. století 2 (1903, s. 835); Z. Tuček: Láska J. J. K., Besedy Času 1907, s. 268; J. Horák: Příspěvky k dějinám literatury české (K. příspěvky v Krolmusových Staročeských pověstech...), LF 1915, s. 125; F. Frýdecký: Záhada lásky v životě J. J. K., Zvon 16, 1915/16, s. 707, 723 + Příspěvky k životu a dílu Jaroslava K., ČMF 5, 1915/17, s. 386 + in J. J. K.: Kšaft a ostatní básně (1916); an.: J. V. Frič a Kalinovy rukopisy, NL 21. 11. 1916; J. K. Martínek: Zapomenutý básník, Klatovské listy 1916, č. 46–48; G. P. (Pallas): Jubileum stých narozenin J. J. K., Zlatá Praha 34, 1916/17, s. 83 + J. J. K., Venkov 9. 11. 1916; J. Pešek: Drobné poznámky k životopisu J. J. K., Topičův sborník 1917, s. 237; Ant. Procházka: K literární klasifikaci některých básníků let čtyřicátých, ČMM 1927, s. 150; T. (J. Traub): J. J. K. a jeho pohřeb, Tribuna 21. 6. 1927; J. Heidenreich in Vliv Mickiewiczův na českou literaturu předbřeznovou (1930); F. Střejček: O českém básníku – apoštolu chudoby, Nár. politika 8. 1. 1932; B. Václavěk in Pisemnictví a lidová tradice (1938, znovu 1947) + Kdy vznikl Kalinův Kšaft?, ČMF 25, 1938/39, s. 214; J. L. Oliva: J. J. K., Děln. osvěta 1940, s. 178; F. Hampl: Světla chvíle v životě básníkově, LitN 1940, s. 103 + in Červánky (1942); M. Szyjkw-

ski in Polská účast v českém národním obrození (1946); F. Hampel: Legenda o životě básníkův, Kult. politika 2, 1946/47, č. 40 + O Jaroslavu K., Kytice 1947, s. 229; kp (K. Polák): J. J. K., PL 22. 6. 1947; J. Panáček: J. J. K. a náš kraj, Bezděz 10, 1947/48, s. 12; R. Smetana, B. Václavěk in České světské písně zlidovělé (1955); P. Preiss: Juan Garin – Jan Kvarin a Záhoř, sb. Strahovská knihovna 12–13, 1977–78; I. Slavík: Máchův mladší současník z Českolipska, sb. Českolipsko literární (1988) + in sb. Hledání modrého květu (1988).

kh

Běla Kalinová

* 26. 8. 1914 Košice

Autorka próz věnovaných údělu ženy.

Vl. jm. Marta Michálková, roz. Prachařová. – Otec byl státním zaměstnancem. Po církevní dvouleté obchodní škole absolvovala K. externí studium pro industriální učitelky v Košicích. 1935–39 žila v podkarpatoruské obci Zevljuš (Vinogradov, Ukrajina), do 1940, kdy se provdala, v Praze (manžel Č. Michálek, 1910–81, byl redaktorem Čes. slova, později Obrany lidu a ČTK), rok v Plzni, krátce v Hluboké n. Vlt., 1941–47 ve Zlíně, poté znovu v Praze. Po válce do 1969 učila na základní škole.

Ústředním hrdinou všech próz K. je žena. Prvotina *Jediná na světě* postihuje v ostře zachycených detailech duševní zápas ženy, toužící po dobru a lásce, se skutečností: od milostného vzplanutí naivní dívky přes bolestné zkušenosti k sebeobětování matky. Rozsáhlý román *Ulička poutníků* rozvíjí kolem příběhu hrdinky a jejího milého osudy nuzných obyvatel jednoho domu, ale mnohem výrazněji než v prvotině se zde rozporný svět reálných zkušeností postupně mění ve svět vytoužené harmonie s nečekanými romantickými zápletkami. Povídky *Průsmyk hrdinství* zachycují dramatické zážitky žen v protifašistickém odboji na Dukelsku. – Od 1934 psala K. pro rozhlasovou stanici Košice hry (*Hříchy duchů, Turoň, Červený vrch, Povoďeň*), několik her pro děti též pro stanici v Brně a Praze. V rukopisu zůstaly K. pozdější práce: romány *Údolí obrů, Tiché otvírání* a novela *Starý dobrý dům*.

PRŮSPĚVKY in: Květy; Obrana lidu (1950–54); Rozhlas; Slovenské smery umelecké a kritické (Bratisla-

va). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Jediná na světě (R 1943); Ulička poutníků (R 1944); Průsmyk hrdinství (PP 1976); Byl jednou den (R 1986). ■

LITERATURA: ● ref. Jediná na světě: K. P. (Polák), Nár. práce 27. 10. 1943; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 51, 1943/44, s. 331; (o novém vyd.) O. Jahoda (P. Eisner), KM 1947, s. 329 ●; K. P. (Polák): ref. Ulička poutníků, Nár. práce 25. 11. 1944.

pb

Zdeněk Kalista

* 22. 7. 1900 Nové Benátky

(Benátky nad Jizerou)

† 17. 6. 1982 Praha

Historik a literární historik zabývající se především obdobím baroka, kritik soudobé české poezie, autor intimní lyriky, překladatel z francouzštiny, italštiny a němčiny, esejista.

Zpočátku se podepisoval též Z. V. Kalista. – Otec byl učitelem. Obecnou školu vychodil K. v rodišti, 1919 maturoval na gymnáziu v Mladé Boleslavi, 1924 získal doktorát na filoz. fakultě UK v Praze z oboru historie (disertační práce *Humprecht Jan Černín z Chudenic*). Vykonával řadu cest do evropských zemí, od 1928 s vědeckým zaměřením; nejčastější a pro jeho práci nejvýznamnější byly návštěvy Itálie, pro tvorbu beletristickou též dvě cesty do Paříže ve 20. letech. 1929 se oženil. 1924–39 a znovu 1945–48 působil na filoz. fakultě UK, zprvu jako asistent historického semináře, od 1932 jako docent (habilitoval se z čs. dějin). Pak žil jako spisovatel z povolání. 1951 byl z politických důvodů zatčen a odsouzen na 15 let; později byl zproštěn viny, 1966 rehabilitován. Po propuštění 1960 odešel do penze a psal hlavně lektorské posudky pro nakladatelství a překládal, 1968–69 byl mimořádným profesorem na UK. Byl funkcionářem mnoha kulturních spolků (1921–23 místopředsedou Literární skupiny, od 1928 členem výboru a později předsedou Kruhu českých spisovatelů aj.). Pohřben byl v Benátkách n. Jiz.

Po první světové válce byl K. jedním z prvních informátorů o soudobé francouzské poezii, kterou též překládal; postupně však v jeho překladech převážila literatura italská. Pokora a křesťanské motivy básnické prvotiny *Ráj srdce* přecházejí i do pozdější křehké intimní lyriky. Vliv dobového exotismu v ní K. spojil s vlastní-

mi dojmy z cest, z nichž vytěžil také eseje *Italský skicář*. Ačkoliv veškerou jeho poezii charakterizuje generační důraz na jevovou realitu, ve sbírkách *Smuteční kytice* a *Dvojpěv* se K. odvrátil od tehdejších modernistických výbojů ke klasicistně vybroušenému postižení základních lidských vztahů a nálad. V posledních letech svého života, kdy poloslepý nemohl už odborně pracovat, se K. vrátil k veršům sbírkou *Veliká noc*, v níž výhledy do světlé minulosti jen podtrhují tragiku básnickovy opouštěnosti. – Obraz mladého literárního dění v prvních poválečných letech podávají vzpomínky *Kamarád Wolker*. Jejich metodu prohloubily medailóny *Tváře v stínu*, věnované spisovatelům vlastní i starší generace. Osobní vzpomínky na ně jsou tu skloubeny s charakteristikou jejich lidského a uměleckého typu a celkového kulturního ovzduší doby. Literární kritice, zaměřené především na poezii, se K. věnoval soustavně v 30. letech v Lumíru. Tehdy se už jeho hlavní zájem přenesl na studia historická, v nichž patřil ke škole J. Pekaře. Od první knižní publikace se soustředil zvláště na období české protireformace a zde na studium baroka. Chápal baroko jako styl, který pronikal nejen duchovními projevy doby, ale také kulturní a životní praxí. Literárním dokladům takto široce pojetého baroka věnoval především výbor *České baroko* s obsáhlým úvodem a poznámkami, výtvarnému baroku a jeho návazání na gotiku (těž v souvislosti s literaturou) práci *Česká barokní gotika a její žďárské ohnisko*. Z činnosti editorské se beletrie týkají výbory poezie písmáků a selských her, obojí opět z období baroka. – Kniha *Listy synu Alšovi o umění*, vytištěná 1970, nebyla distribuována; v 70. a 80. letech byla publikována řada jeho prací (básně, memoáry, studie) v samizdatové edici *Česká expedice*.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Ivan Stý, J. Šenberk, Jiří Holý (Demokratický střed), R. Brejský, Secundus, Václav Hrbek, Zdeněk Viktor (v počátcích); – v čas. Sršatec: André Chénier, Eugen Princ, H. Heine, Jeremiáš Bochníček, Konstantín Bačkora, L. Signorelli, R. Kaiser, V. Meliška; E. Sch., Hk. K, V. H., Z. K. (vše v Lumíru). ■ PŘÍSPĚVKY in: Akord (od 1935); Arch (1969); sb. Baroko (1934); sb. Boleslavica 68 (1969); Cesta (od 1920); Čas; Časopis Společnosti přátel starožitností českých v Praze (1929 Diviš Černín, i sep.); Červen (od 1919); Čes. literatura (1961, 1969); Čes. slovo; Českosl. noviny; Čes. časopis historický; Demokratický střed; Den; Divadlo (1967); Filozofická revue; Host (od 1922); Host do domu; Kmen (od 1921); Jizeran (Ml. Boleslav, od 1918); sb. Krkono-

še–Podkrkonoší (1969); Lid. demokracie; Lid. listy; Lid. noviny (od 1921); Listy filologické; Listy pro umění a kritiku (od 1933); Lit. listy (1968); Lit. svět (od 1928); Lumír (1926–40); Mladoboleslavské listy; Most; Na hlubinu; Nár. listy; Nár. osvobození (od 1925); Nár. politika; Naše doba; Naše obrana; Náš kraj (Ml. Boleslav); Nebojsa; sb. O Josefu Pekařovi (1937); Obroda (1968–69); Orfeus (od 1921); Pramen (Plzeň, od 1921); Právo lidu (od 1920); První svazek (1927); Přerod (od 1923); Romboid (Bratislava, 1969); Rozpravy Aventina (od 1927); Rudé právo (od 1920); Ruch (1919); Řád (od 1938); Sborník Literární skupiny (1923); Sborník pětadvaceti (1969); Sborník Sovětské Rusi (1921); Sešity pro mladou literaturu (1967); Slovník spisovatelů Itálie (1968); Sršatec; sb. Šporkovo Bonrepos a bádání o českém baroku (Trutnov, 1969); Topičův sborník (1926); Tribuna (od 1921); Tvar (od 1928); Venkov; sb. Verše na zeď (1937); Vojenskohistorický sborník; Země (od 1921); sb. Z minulosti koleje i gymnázia piaristů v Kosmonosích a Mladé Boleslavi (1938); Zpravodaj Šrámkovy Sobotky (1970); Zvon (od 1926); dále odborné práce v italských a německých časopisech a sbornících. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Ráj srdce (BB 1922); Zápasníci (BB 1922); Jediný svět (BB 1923); Vlajky, Barevná romance (BB 1925); Italský skicář (EE 1928); Smuteční kytice (BB 1929); Dvojpěv (BB 1930); Kamarád Wolker (vzpomínky, 1933, s dopisy J. W.); Hněvej ty se na mne nebo nehněvej (epigramy, 1941); *Tváře ve stínu* (medailóny, 1969); O jedné knihovničce a mládencích kolem ní (vzpomínky, 1970); – posmrtně: *Veliká noc* (BB, Mnichov 1987); *Vzpomínání na Jana Zahradníčka* (Mnichov 1988). – *Překlady*: I. Goll: Nový Orfeus (1921); H. Heine: Výbor básní (1924, s jinými); J. Romain: Donogoo Tonka (1925); Ch. Baudelaire: Triptych (1930); Z básní H. Heineho (1930); Charles d'Orléans: Rondeaux (1931); G. Apollinaire: Alkoholy (1933); G. Ungaretti: Pohřbený přístav (1934); E. Winter: E. Bolzano a jeho kruh (1935); V. L. Tapié: Bílá hora a francouzská politika (1936); G. Carducci: Od pramenů Clitumna (1937) + Hrozny v sloupoví (1967); Legenda o blahoslavené Anežce České (1941); K. Mundstock: Půlnoční slunce (1963); T. Storm: Včelí jezero (1966, s jinými); M. Bellonci: Lucrecia Borgia (1968); D. Compagni, G. Villani: Florentské kroniky doby Dantovy (1969). – *Práce historické*: Mládi Humprechta Jana Černína z Chudenic 1, 2 (1932); Úvod do politické ideologie českého baroka (1934); Národní motiv úcty svatoprokopské a svatoprokopská legenda z r. 1618 (1935); Bohuslav Balbín (1938, rozšř. vyd. 1947); Doba Karla IV. (1939); Čechové, kteří tvořili dějiny světa (1939); Zikmund Myslík z Hyršova (1940); Blahoslavená Zdislava (1941); Josef Pekař (1941); Benátská politika na uher-ském sněmu v Bratislavě r. 1662 (1942); Barokní tradice v našem divadle novodobém (1944); Stručný přehled československých dějin do r. 1306 (1945); Svato-vítské triforium (1946); Cesty historikovy (1947);

Stručné dějiny československé (1947); Co nám lhali o našich dějinách (1947); Město mezi horami (1969); Blahoslavená Zdislava z Lemberka (Řím 1969); Listy z dějin české gotiky (Řím 1969); Česká barokní gotika a její žďárské ohnisko (1970); Karel IV. Jeho duchovní tvář (1971); Ctihodná Marie Elekta Ježišova. Po stopách španělské mystiky v českém baroku (Řím 1975); Tvář baroka (Mnichov 1982, Praha 1992). ■ SCÉNICKÝ. *Překlad*: I. Goll: Pojištění proti sebevraždě (1925). ■ KORESPONDENCE: Prátelství a osud. Vzájemná korespondence J. Wolkra a Z. K. (Toronto 1977). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Domov (Ml. Boleslav, 1918), Větev (Ml. Boleslav, 1919), Ruch (1919, poezii), Den (1920–21), Host (1923–24, s F. Götzem, Č. Jeřábkem), Demokratický střed (1925–27, kult. rubriku), První svazek (1927), Lumír (1931–40, s jinými); *sborníky*: Sborník Literární skupiny (1923, s L. Blatným, F. Götzem, Č. Jeřábkem, J. Zamazalem), In memoriam A. Nováka (1940); *knižnice*: Odkaz minulosti české (1940–41), Postavy české minulosti (1940–41). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Středověké legendy (1929, i překl.); Z legend českého baroka (1934); Korespondence císaře Leopolda I. s Humprechtem Janem Černínem z Chudenic I (1936); Výbor z díla Josefa Pekaře (1940); Truhlice písní. Poezie českých písmáků 17.–18. stol. (1940); České baroko (1941, i překl.); Korespondence Zuzany Černínové z Harasova s jejím synem Humprechtem Janem Černínem z Chudenic (1941); Cesty ve znamení kříže. Dopisy a zprávy českých misionářů 17. a 18. věku ze zámořských krajů (1941); J. Tanner, F. Kadlinský: Život a sláva sv. Václava... (1941); Selské čili sousedské hry českého baroka (1942); B. Bolzano: Über die Perfectibilität des Katholicismus Streitschriften zweier katholischer Theologen; zugleich ein Beitrag zur Aufhellung einiger wichtigen Begriffe aus Bolzano's Religionswissenschaft 1, 2 (Stuttgart 1979). ■

LITERATURA: ● ref. Ráj srdce: J. Knap, Cesta 4, 1921/22, s. 667; J. Wolker, Var 1, 1921/22, s. 482 → Próza a divadelní hry (1954); J. H. (Hora), RP 25. 3. 1922; M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 9. 4. 1922 ↓ ●● ref. Zápasníci: F. Götz, Host 2, 1922/23, s. 92; J. Knap, Cesta 5, 1922/23, s. 464 ●; J. Hora: ref. Jediný svět, RP 4. 11. 1923; R. Wellek: ref. překl. H. Heine: Výbor básní, Kritika 1924, s. 315; P. Fraenkl: Lyrika Z. K. (zvl. o BB Vlajky...), Host 4, 1924/25; F. Götz in Z. K.: Vlajky, Barevná romance (1925); -rna (F. Kovárna): ref. Italský skicář, Host 8, 1928/29, s. 44; A. M. P. (Piša): ref. Smuteční kytice, PL 26. 5. 1929; ● ref. Kamarád Wolker: AMP (A. M. Piša), PL 24. 6. 1933; A. N. (Novák), LidN 27. 10. 1933; -rt. (J. Seifert), Ranní noviny 12. 10. 1933; F. Kr. (Kropáč), Lumír 60, 1933/34, s. 175; -vh- (M. Hýsek), LF 1933, s. 317 ●; tv (T. Vodička): ref. Z legend českého baroka, Řád 2, 1934/35, s. 95; A. N. (Novák): ref. překl. Od pramenů Clitumna, LidN 16. 5. 1938; K. Polák: ref. Bohuslav Balbín, KM 1939, s. 382; K. P. (Polák): ref. Truhlice písní, Nár. práce 13. 10. 1940; ● ref. České baroko: J. Dokulil, Akord 8,

1940/41, s. 362; F. Křelina, Venkov 7. 5. 1941; K. P. (Polák), Nár. práce 13. 7. 1941; J. B. Čapek, LidN 19. 6. 1942 ●; jd (J. Drda): ref. Hněvej ty se... LidN 25. 7. 1941; Kp (K. Polák): ref. Selské čili sousedské hry českého baroka, Nár. práce 3. 11. 1942; Okénko do dílny historikovy (rozhovor), Obroda 1969, č. 16; F. Kutnar: Myšlenkový profil historika Z. K., Labores musei in Benátky n. Jizerou 1970, č. 3–4 + in Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví (1977); J. Macek: Z. K. a italská renesance, Labores musei in Benátky n. Jizerou 1970, č. 3–4; ● ref. Tváře ve stínu: J. V. (Vávra), Slovanský přehled 1970, s. 381; Š. Vlašín, ČLit 1970, s. 329 ●; ● ref. Česká barokní gotika...: Z. Tichá, ČLit 1970, s. 498; J. Válka, VVM 1970, s. 366; J. Hrabák, LF 1971, s. 91 ●; Z. R.: 75 let dějepisce, Katol. noviny 1975, č. 24; B. Ľupa: Ráj srdce, Katol. noviny 1980, č. 29; A. Kratochvíl: ref. Tvář baroka, Obrys (Mnichov) 1983, č. 1; Z. Rotrekl in Skrytá tvář české literatury (Toronto 1987, Brno 1991); J. Hořec in Z. K.: Veliká noc (Mnichov 1987); I. Slavík: Nad odkazem Z. K., LD 24. 7. 1990.

pb

Antonín Kalivoda

* 18. 5. 1883 *Strážov* (S. na Šumavě) u Klatov
† 1. 1. 1933 *Choltice* u Přelouče

Regionální dramatik čerpající látku pro své hry se sociálními prvky z rodného Pošumaví; kulturní a osvětový pracovník.

Pocházel z krejčovské rodiny s dvanácti dětmi. Po absolvování gymnázia v Klatovech (mat. 1903) navštěvoval (1903–04) speciální kurs pro abiturienty středních škol při učitelském ústavu v Praze (zkouška učitelské způsobilosti 1906); 1908–09, v rámci příprav ke zkouškám pro měšťan. školy, studoval na filoz. fakultě v Praze. 1908–13 učil ve Staré Boleslavi (s několikaměsíčními zástupy na školách v Hlavenci a Veleni), 1913–31 v Čelákoviciích (s výjimkou 1914–16, kdy vykonával vojenskou válečnou službu), 1931–33 byl ředitelem měšťan. školy v Cholticích. Jako místní kulturní činitel pracoval především pro ochotnické divadlo a zpěvácké a hudební spolky. Trpěl vážnou srdeční chorobou, 1924 podstoupil delší léčení. Pohřben byl v Praze.

K. psal své hry se záměrem co nejjednodušší realizace na ochotnickém jevišti. Vyznačují se jednoduchým dějem a přímočarou, někdy až černobílou psychologii postav, sklonem k idy-

ličnosti (např. *Všem ke štěstí*) a harmonizování (např. *Těžko umírat...*). Nejhodnotnější z K. her je *Les*, zachycující sepětí prostých lidí s přírodou, která je jejich živitelkou a celoživotní láskou, a zrcadlící i autorovo účastné sociální citění. V rukopise zůstala K. komedie *Věříci a bezvěrci*, odměněná v soutěži Prolet-kultu.

ŠIFRY: A. K., -iv-. ■ PŘÍSPĚVKY in: Časopis čes. obce učitelské; Malý čtenář; Škola měšťanská. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Socializace (D 1920); Fejeton (D 1922); Nalomený květ (D 1922); Les (D 1923); Těžko umírat... (D 1924); Všem ke štěstí (D 1924, podle stejnojmenné povídky Popelky Biliánové).

dv

Josef Jan Kalivoda

* 13. 8. 1905 *Strážov* (S. na Šumavě) u Klatov
† 3. 2. 1945 *Klatov*

Regionální prozaik, básník a dramatik ztvárňující převážně historickou i současnou tematiku z Pošumaví, osvětový pracovník a organizátor ochotnického divadla.

Otec řezník a hostinský; po jeho smrti matka hostinec pronajala a žila s dvěma syny z nájmu. Dětství prožil K. ve Strážově, kde také vychodil obecnou a měšťan. školu, 1921–23 studoval na obch. škole v Klatovech. Po vojenské službě pracoval od 1924 v Praze jako nakladatelský úředník u A. Neuberta a F. Švejdy; 1930 se oženil. Jako nezaměstnaný se 1936 vrátil s rodinou do Klatov a působil zde jako magistrátní úředník. V Klatovech rozvíjel rozsáhlou kulturní a zvláště ochotnickou činnost jako režisér a herec hlavně ve svých hrách; s vlastní hereckou společností cestoval po Čechách i Moravě. Začátkem 40. let onemocněl plicní tuberkulózou. Pohřben byl na klatovském hřbitově.

Svou lásku k rodnému kraji vtěloval K. nejprve do básní, v nichž oslavoval šumavskou přírodu a vztah prostého člověka k půdě. V románech, komponovaných do cyklů, se pokusil, byť konvenční formou, zpodobit soudobou pošumavskou vesnici už kritičtěji, včetně jejich záporů plynoucích ze selské chamtivosti, nerovných sňatků pro majetek a rodinné i generační disharmonie. Svého vrcholu dosáhl historickým dvojrománem *Kosa a kámen* a *Pravda a lež*,

odehrávajícím se 1524–26 v rodném Strážově a ličícím dobu rozvoje řemesel a cechů. Většinu svých románů K. také pohotově zdramatizoval; tyto dramatizace spolu s ostatními K. hrami patřily ve své době k běžnému repertoáru ochotnických divadel.

PŘÍSPĚVKY in: Čes. západ (Plzeň); Divadelní repertoár; Kdyňská stráž; Lid. deník (1940 R Světlo nad vesnicí, 3. díl trilogie); Nár. střed; Nová doba (Plzeň); Ochotnický repertoár; Šumavan (Klatovy); Uboj. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Písně samotáře (BB 1925); Písničky lásky (BB 1926, výt. nezjišť.); Poslední polibek (D b. d., 1927, prem. 1926); Na svahu Prenetu (BB 1929); Honba za ženichem (D b. d., 1929, i prem.); Ve stínu šumavské fary (D b. d., 1929); Tajemství „Štátného domova“ (D b. d., 1929; později hráno s tit. Babinec); Tetička Jenny synovce žení (D b. d., 1929); Na rodné hroudě (BB 1929); Noc (B 1929, výt. nezjišť.); Jarmark (D 1930, prem. 1929); Messalina (R 1930, 1. díl trilogie, od 1934 vyd. s tit. Na křivých cestách); Osud se valí (R 1931, 2. díl trilogie); Zpověď mé duše (B 1931); Tomšovic grunt (R 1934, 3. díl trilogie); Tomšovic grunt (D 1934, i prem., dramatizace vlastního R); Když srdce promluví (R 1934); Novina (D 1934, výt. nezjišť.); Pod hasičským praporem (D 1935); Rodná země (BB 1935); Léto se ku konci chýlí (R 1935); Na křivých cestách (D 1935, dramatizace vlastního R); Osud se valí (D 1936, dramatizace vlastního R); Jakubův dvůr (R 1937, 1. díl trilogie); Dožínky (D b. d., 1938, i prem.); Jakubův dvůr (D 1938, dramatizace vlastního R); Před západem slunce (R 1939, 2. díl trilogie); Kosa a kámen (R 1940); Pravda a lež (R 1941, pokr. předchozího). ■ SCÉNICKY. *Hry*: Hlas lidu, hlas boží (1937); Není všecko zlato, co se trpytí (1937); Pýcha předchází pád (1937); Když srdce promluví (dramatizace vlastního R); Kosa a kámen (dramatizace vlastního R); Silvestr pana Kolíska Jana; Tam, kde je domov náš; mimo to další hry. ■

LITERATURA: drb. (J. Borecký): ref. Messalina, Zvon 32, 1931/32, s. 182 + ref. Tomšovic grunt, Zvon 35, 1934/35, s. 615; -pa- (F. S. Procházka): ref. Rodná země, Zvon 36, 1935/36, s. 461; Bp. (J. Biskup) in J. J. K.: Kosa a kámen (1940); V. Hánek: ref. Kosa a kámen, Venkov 23. 11. 1940; ● nekrology: Šd (J. Šidák), Lidn 17. 2. 1945; A. Smolák, Nová doba 9. 2. 1945 ●; Ru-Kov. (R. Kovaříková); Vzpomínáme spisovatele J. J. K., Nový den (Plzeň) 12. 8. 1945; (sw): Strážovský spisovatel, Nové Klatovsko 29. 8. 1975; (ra) (V. Viktora): Klatovský literát, Pravda (Plzeň) 13. 8. 1980.

dv

Josef Kalus

* 16. 2. 1855 *Frenštát pod Radhoštěm*† 11. 12. 1934 *Frenštát pod Radhoštěm*

Básník Valaška, které zachytil v lyrice a v básnické transkripci lidových mýtů, pohádek a vyprávění.

Původně se psal Kallus (tak podepisoval lit. práce do 1883). – Narodil se jako poslední ze 14 dětí v rodině tkalce, sám se tkalcovství vyučil a od 1869 s otcem pracoval; 1873–74 a 1877 byl zaměstnán jako tkadlec ve Štramberku. Již jako dospělý (ve šk. roce 1880/81) byl mimořádným žákem 3. třídy měšťan. školy ve Frenštátě, 1881–85 studoval na učitelském ústavu v Příboře. Pak působil jako učitel ve Staré Bělé u Moravské Ostravy, od 1889 v Čeladné, kde se jeho dům stal vyhledávaným cílem návštěv mnoha významných osobností české kultury. 1891 se oženil se svou příbuznou Marcelou Fialkovou (1863–1935), která sama psala divadelní hry pro dospělé i pro mládež (zůstaly v rukopise) a především povídky, publikované (zejm. v období 1910–15) v časopisech *Besedy*, *Eva*, *Máj*, *Moravská orlice*, *Náš domov*, *Nový obzor*, *Zlatá Praha* a v ročence *Chudým dětem* (pod jm. M. Kalusová). Od 1925 žil K. v důchodu ve Frenštátě p. Radh. V literární práci se odrazila jeho prázdňinová cesta do Itálie 1889. Několikrát pobyl na Slovensku (zejm. 1879, 1899 s K. Kálalem). Byl členem Moravského kola spisovatelů.

K. lyrika, zejm. její písňový charakter, byla trvale ovlivněna tvorbou J. V. Sládka. Zprvu v básních vyjadřoval hlavně lásku k rodnému kraji (*Pisně*). Také jeho první básnické obrázky z Valaška jsou pásmem lyrických písní (*Z Valaška*); později pak přecházely vlivem estetických teorií V. Vlčka, s nímž se spřátelil, a tzv. národní školy v básnické transkripci lidových zvyků, pohádek a mýtů (*Valašská svatba*, *Romance o smrti* aj.). Básnivou naivitu K. pohledu na přírodu a člověka, která je estetickým základem jeho tvorby, mají i básně z italské cesty (*Přímořské dojmy a elegie*), v nichž vyslovil i své poznání sociální nerovnosti soudobé společnosti. Poslední K. básně zachycují pocity stárí a úvahy o smrti a Bohu. Vzpomínková próza je zaměřena k vlastnímu mládí a k počátkům básnické činnosti. Naivní a idylickou povahu své tvorby uplatnil K. i v lyrických (*Kopretiny*, *Pampelišky*) a pohádkových (*O Janičkovi*) knížkách pro děti. Stranou stojící a po časopisech

rozptýlenou epigramatickou tvorbu shrnul až ke konci života do knihy *Tříšť*. – K. dětství učinil látkou svého románu *Jozífek* (1935) J. Petrus, R. F. Šimek vykreslil v lyrické próze *Básník v nebi* (1935) imaginární přijetí K. do kruhu mrtvých mistrů české literatury, k uctění K. památky proložil J. Šulc text své prózy *Dům pod horami* (1945) četnými K. básněmi.

PŘÍSPĚVKY in: Almanach čes. omladiny (1879); Besídka malých; Dětské květy; Dětský máj (Nymburk, 1914); Hlas národa (příl. Nedělní listy); Iskra (Hrabyně); alm. Jaro (1900); Klas; Koleda (Olomouc, od 1878); Kolo (Brno); Květy; Lada; Lid. noviny (od 1925; zejm. vzpomínky); Lumír (od 1877); alm. Máj (1878); Malý čtenář; Morava (Brno); Mor. revue (Mor. Ostrava); Moravskoslez. deník (Mor. Ostrava); Náš domov (Olomouc, 1893); Náš rozkvět (1913); Niva (Brno, od 1921); Osvěta (od 1884); alm. Pod jedním praporem (1895); Ruch; Slezským dětem (Orlová); Škola a rodina; Těšínský kalendář (Opava); Venkov; Vesna (Brno, od 1891); Vzkříšení; alm. Zora (1878). ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie*: Pisně (BB 1882); Z Valaška (BB 1885); Oblaky (BB 1887); Kresby a písně (BB 1895, obs. cyklus Pisně tkalcovské); Přímořské dojmy a elegie (BB 1903); Kopretiny (BB pro ml., 1904); Valaško v písních (BB 1906); O Janičkovi (B pro ml., 1911, posmrtně 1942 rozšíř. vyd. s tit. Pohádky o Janičkovi); Valašská senoseč (BB 1917); Pampelišky (BB pro ml., 1925); Valašský král (B 1929); Postavy z Černých myslivců (vzpomínky, 1931); Vzpomínky (1932, posmrtně upr. vyd. ve 2 sv. 1936, 1937, ed. Jar. Kalus); Tříšť (BB 1933); Jak život šel (paměti, 1933); Valašská svatba (BB 1933, pův. in Z Valaška); Valašské romance (BB 1934); – posmrtně: Na konci života (výběr z posledních básní, 1935, ed. A. Novák); Vzpomínky 1, 2 (1936, 1937, ed. Jar. Kalus); Děti na jahodách (B 1940, ed. Jar. a M. Kalusovi). – *Výbory*: Romance o smrti (BB 1935, ed. Jar. Kalus); Valašské pohádky (1940); Člunek zpívá (BB 1941, ed. J. Vyplel); Pisně (1958, ed. F. Horečka); Rodné hory moje... (z poezie a vzpomínek, 1977, ed. P. Pešta). ■ **KORESPONDENCE**: O. Svozil: J. K. a Nový život (K. Dostálu-Lutinovi z 1895–1904), Archa 1938, s. 22, 71; J. Urbanec: M. Jahn–J. K. Vzájemná korespondence (z 1907–32), Časopis Slez. muzea, řada B, 1965, s. 131. ■

LITERATURA: J. K. Člověk a dílo (1925, ed. Ad. Veselý). ■ ● ref. Pisně: F. Schulz, Osvěta 1882, s. 173; Bý (F. Bílý), Světozor 1882, s. 35 ●; ● ref. Z. Valaška: Č. (L. Čech), Lit. listy 1886, s. 27; ch., Světozor 1886, s. 171; A. V. (Vrzal), Hlídká literární 1886, s. 122; E. Miřiovský, Hlas národa 13. 2. 1887; F. Zákrejs, Osvěta 1888, s. 288 ●; V. Vitězný: ref. Oblaky, Lit. listy 1887, s. 256; ● ref. Kresby a písně: – q (J. Vrchlický), Lumír 23, 1894/95, s. 316; A-a (A. Procházka), Lit. listy 1895, s. 185; S. Bouška, Hlídká literární 1895,

s. 254 ●; -er-: ref. Kopretiny, Lid. revue moravskoslezská 1905, s. 58; A. Kubis: J. K., Lid. revue moravskoslezská 1905, s. 65; ● ref. Valašsko v pís-ních: E. S. (K. Elgart Sokol), MSIR 2, 1905/06, s. 268; A. N. (Novák), Přehled 4, 1905/06, s. 851; O. T. (Theer), Lumír 34, 1905/06, s. 433 ●;● polemika o sbírku Valašsko v pís-ních: V. Dresler, Pozor 13. a 20. 5. 1911; Sigma (S. K. Neumann), Moravský kraj 16. a 22. 5. 1911 → Stati a projevy 2 (1966) ●; K. Sulek: ref. O Janičkovi, Úhor 1913, s. 107; V. Martínek: J. K., MSIR 11, 1914/16, s. 229; ● ref. Pampelišky: ne (A. Novák), LidN 16. 12. 1925; V. F. S. (Suk), Úhor 1927, s. 109 ●; V. Martínek in sb. J. K. Člověk a dílo (1925); P.: J. K. (k 70. nar.), Úhor 1925, s. 52; A. N. (Novák): ref. Valašský král, LidN 13. 7. 1929; A. Novák in J. K.: Vzpomínky (1932); J. St. (Staněk): ref. Vzpomínky, Čes. osvěta 29, 1932/33, s. 311; -pa- (F. S. Procházka): ref. Třišř, Zvon 33, 1932/33, s. 715; ● nekrology: A. N. (No-vák), LidN 13. 12. 1934; A. M. Piša: PL 13. 12. 1934; B. Slavík, Lumír 61, 1934/35, s. 177; M., Úhor 1935, s. 22 ●; J. Šulc: Život a dílo beskydského básníka, Černá země 11, 1934/35, s. 78 + Život a dílo paní Marcely Kalusové, Černá země 11, 1934/35, s. 85; A. Novák in J. K.: Na konci života (1935) + ref. Valašské romance, LidN 21. 1. 1935; B. Slavík: ref. Na konci života, LidN 8. 4. 1935; J. Šulc: J. K. dětem, Úhor 1935, s. 27; ● ref. Vzpomínky: K. P. (Polák), PL 19. 7. 1936; A. N. (Novák), LidN 29. 8. 1936 ●; Literární kruh 1935, č. 2: Na památku valašského básníka J. K. (přísp. F. Horečka, V. Martínek, J. Staněk, R. F. Šimek aj.); F. Horečka: Nad básnickým odkazem J. K., SISb 1936, s. 37; R. B. Mácha: Za básníkem Valašska (o K. pobytu v Čeladné), Moravskoslezský deník 4. 7. 1937; V. Martínek: J. K., Naše Valašsko 4, 1937/38, s. 14 → Živné zdroje (1972); Rfš.: ref. Valašské pohádky, Zvon 40, 1939/40, s. 686; J. Vyplel in J. K.: Člunek zpívá (1941); J. Šulc: Sv. Čech ve Vzpomínkách valašského básníka J. K., sb. Svatopluku Čechovi (1946); F. Horečka in J. K.: Písně (1958) + O stycích básníka J. K. s Ruskem, Červený květ 1959, s. 17; J. Strnadel: Čeladenský učitel, ŽM 1962, s. 462; B. Václavek in O lidové písni a slovesnosti (1963, rozhl. nekrolog z 1934); F. Ho-rečka in Frenštátský literární salón (1969); F. Štefek: Učitel – básník – buditel, Těšínsko 1975, č. 3; P. Pešta in J. K.: Rodné hory moje... (1977); ● ref. Rodné hory moje...: S. Urbanová, Nová svoboda 6. 4. 1978; K. Cvejn, Lit. měsíčník, 1978, č. 6; J. Svoboda, Ostravský kult. měsíčník 1978, č. 4 ●; J. Nečas: K. údolí, LD 22. 7. 1978.

dh

František Dobromil Kamarýt

* 27. 1. 1812 *Velešín* u Českého Krumlova
† 30. 4. 1876 *Kaplice*

Autor a překladatel katolické náboženské literatury; vydavatel díla J. V. Kamarýta.

Pův. jm. F. Kamareith. Vlastenecké jméno Dobromil přijal za studií. – Mladší bratr Josefa Vlastimila K. Vystudoval gymnázium a bohosloví v Čes. Budějovicích, po vysvěcení (1838) působil trvale v Kaplici, zprvu jako kaplan, od 1845 jako děkan; od 1846 měl zároveň hodnost arcikněze diecéze českobudějovické.

Po ojedinělých raných literárních pokusech (překlad beletrie z něm., příležitostná básně), k nimž ho povzbudili bratr J. V. K. a F. L. Čelakovský, se orientoval na náboženskou literaturu (překlady z něm., pův. práce *Zbožné průpovědi...*, uvádějící paralelně český a německý text) a nejintenzivněji na péči o literární pozůstalost J. V. K. K 70. výročí jeho narození, kdy se postaral i o postavení a slavnostní odhalení jeho pomníku na tábořském hřbitově, vydal Sebrané světské a duchovní básně J. V. K. a 1868 dokončil rukopis 3. vydání jeho Pomněnek...; sbírku rozšířil o dalších 200 průpovědí, které vybral z české poezie, a opatřil ji rejstříkem (vyšla až 1898).

PSEUDONYM: Dobromil Kamarýt. ■ PŘÍSPĚV-KY in: Čes. včela (1835); Jindy a nyní (1833). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: Dr. Sch... (A. Schlör): Svato-denní pořádek a pravidla života nábožného katolíka aneb Základové pravé pobožnosti (1838); A. Schlör: Ježíš, moje žádost! Křesťanská katolická modlitební kniha (b. d.). – *Ostatní práce*: Zbožné průpovědi na každý den (1851). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: J. V. Kamarýt: Sebrané světské a duchovní básně (1867, s vlastním úvodem a s životopisem J. V. K. od A. Rybičky Skutečského) + Pomněnky... (rozšíř. výbor veršů, 1898, ed. J. F. Zítek). ■

LITERATURA: an.: nekrolog, Světozor 1876, s. 327.

kh

Josef Vlastimil Kamarýt

* 21. 1. 1797 *Velešín* u Českého Krumlova
† 19. 3. 1833 *Tábor*

Básník, sběratel folklóru, překladatel; preromantik usilující v přímém kontaktu s Čelakovským o aktuali-

zaci uměleckých hodnot lidové slovesnosti; vydavatel náboženských písní a gnómičké poezie, autor ohlasové lyriky.

Pův. jm. J. Kamareith; v čas. Rozmanitosti se psal i Jozef Kamareyt, Kamaray, v Čas. pro katol. duchovenstvo uváděn i jako Jos. Hl. Kamarýt. Jméno Vlastimil si dal 1817. – Nejstarší z 13 dětí rolníka a pekaře. Jeho elementární vzdělávání na místní škole doplňovala průprava v němčině (1806–08 pobyt v něm. rodině v Horním Dvořišti) a v předmětech tzv. normální školy (u velešinského kaplana). 1812–17 studoval K. na piaristickém gymnáziu v Čes. Budějovicích; ve shodě se spolužáky Čelakovským a Chmelenským se zajímal o literaturu (něm. klasicistická a sentimentalistická poezie a starší i soudobá literatura česká) i o lidovou slovesnost (sběr písní). 1817/18 absolvoval 1. roč. tzv. filozofie v Praze (opět s Čelakovským a Chmelenským); pro jeho ideový vývoj měly podstatný význam přednášky B. Bolzana. Od podzimu 1818 studoval (krátce ještě s Čelakovským) zase v Čes. Budějovicích: do 1820 filozofii na lyceu, 1820–24 teologii na biskupském ústavě. Seznamoval se s ruskou, polskou, francouzskou a anglickou literaturou a jazyky; při sběru folklóru zapisoval i pořekadla, přísloví a epické motivy, především však vyhledával duchovní písně. Po vysvěcení (srpen 1824) kaplanoval krátce v Táboře, od 1825 trvale na expozitūře v blízkých Klokotech (v tomto známém poutním místě a okolí nasbíral velké množství náboženských písní a zpěvníků). Byl oblíben jako kazatel, obětavě se věnoval humánní, osvětové a národně uvědomovací činnosti. Z pověření kněze A. Hanýkyře vypracoval 1831 návrh činnosti a stanov Dědictví sv. Jana. Jeho nejdůvěrnějším druhem zůstal Čelakovský (jejich styk pokračoval od 1818 zejm. v obsažné literárně orientované korespondenci). Ke K. dalším přátelům patřili kromě Chmelenského zvl. strakonický písmák J. V. Plánek, J. J. Jungmann, literárně činní kněží J. Marchal (1797–1867), F. Sláma (Bojenický), F. J. Vacek Kamenický, K. A. Vinařický a 1829–31 řádová sestra a spisovatelka Marie Antonie (vl. jm. Josefa Pedálová). Od podzimu 1831 K. několikrát akutně onemocněl, naposled po vyčerpávajících návštěvách nemocných při epidemii cholery v zimě 1832–33. Zemřel v Táboře, kam šel vyhledat lékařskou pomoc (část literatury mylně uvádí jako místo úmrtí Klokoty).

Po raných německých veršovaných pokusech začal K. od 1815 psát česky, 1816 debutoval v Hýblových Rozmanitostech. Sbírká *Smišené básně*, kterou podle úvodních slov vydal na rozloučenou se světským uměním a mládím, zahrnuje kromě několika parafrází a překladů německé poezie (Lessing, Bürger, Hagedorn) jednak složku víceméně vázanou na zavedené literární vzory (*Anakreonovy písně*, *Nápisové*, milostná lyrika), jednak složku vývojově mladší: skladby pracující s jednotlivými folklórními epickými motivy a poetickými postupy („romance“, vl. balada *Dcera mlynářova*), písně předznamenávající éru sentimentalistické vlastenecké lyriky (*Píseň nevlastenecká*) a zvl. básně citlivě imitující českou lidovou píseň (některé se s lidovým či umělým nápěvem rozšířily). Touto částí tvorby K. časově předstihl Čelakovského, který zařadil jeho nejzdařilejší ohlasové básně do souboru Slovanské národní písně (1822–27); pro ten mu K. poskytl i své zápisy folklórních písní. Pojetí Slovanských národních písní (vycházející z pozic herderovského preromantického kultu lidové slovesnosti) prosazoval K. v Čechoslavu 1825 polemikou proti koncepci Rittersberkovy sbírky České národní písně. Časopisecky nebo až v posmrtném knižním vydání (jež pořídil autorův bratr F. D. Kamarýt) vyšly ohlasové, vlastenecké a duchovní básně z doby po 1822, drobnosti z mládí (veršované hádanky, epigramy, krátké prózou psané selanky), překlady z Děržavina (óda Bůh) a Karamzina (úryvek z prózy Aglája), balada *Nanka* (rkp. 1830), inspirovaná utonutím K. třináctileté sestry Anny 1818, aj. Svou gnómičkou poezií vmísil K. do souboru *Pomněnky anebo Rýmované propovědi nábožnosti, mravnosti a moudrosti* (rkp. 1830), který – bez rozlišení původu – obsahuje celkem 800 průpovědí či krátkých citátů lidové a hlavně literární provenience (K. je autorem asi 180 z nich). Dvoudílná sbírka *České národní duchovní písně* se opírá o K. vlastní i zprostředkovaně získané zápisy ústního podání, rodinné rukopisné zpěvníky, kramářské tisky a špalíčky, především však o staré kancionály (většinou ze 17. a 18. stol.). Bez konfesijních zábran soustředil K. náboženské písně tradované v lidovém zpěvu (mimo kostel), v každém dílu je roztrídil do 10 skupin podle různých příležitostí a témat; do nejpočetnější skupiny (poutnické, k Panně Marii) zařadil i některé současně vznikající písně (např. od klatovského měšťana V. Sládečka). Jak ozřejmuje už předmluva k 1. dílu, manifes-

tující vydavatelův preromantický zorný úhel, nebyla sbírka určena k církevním potřebám; měla ucelit představu o estetických hodnotách, národní specifičnosti a etické čistotě tradičních lidových písní. Proto také K. z rozsáhlého přípravného materiálu pečlivě vybíral; někdy v zájmu poeticky nejučinnějšího znění písně kombinoval různé varianty, přesunoval sloky, opravoval rytmické a jazykové výkyvy, odstraňoval (hl. v písních barokního původu) prvky drastičnosti. Další 2 díly (pro nakladatelské překážky nerealizované) měly na základě kancionálů přinést autentické nápěvy písní. O potřebě obrodit a kultivovat soudobou hudbu a zpěv psal K. v *Časopise pro katol. duchovenstvo* 1831 (*Slovo o nynější církevní hudbě*). – Nedokončeny a kromě *Kancionálu svatoklokotského* také nevydány zůstaly tyto rukopisy evidované v K. biografiích: překlad povídky K. F. van der Velde *Die Gesandtschaftsreise nach China*, sbírka českých litaní, kniha modliteb, výbor z kázání a řečí duchovních. Z rozhodnutí cenzury nevyšla společná sbírka básní F. L. Čelakovského, J. V. K., J. Marchala, J. V. Plánka aj. *Jarní kvítí z přátelských sadů*, připravená k tisku 1820. V některých literárně-historických kompendiích je K. omylem připisána kniha *Písně v národním českém duchu* (1833).

PSEUDONYM, ŠIFRY: Jan Malický (Čechoslav); J. K. (Rozmanitosti), J. K*ř* (Rozmanitosti), J. V. Kam** (ČČM), V K (Hyllos). ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Almanach aneb Novoročenka, pokr. Denice aneb Novoročenka (1824–25); ČČM (1828–33); Časopis pro katol. duchovenstvo (1828–33); Čechoslav (1822–25); Dobroslav (1821–22); sb. Hlasy vlastenců na památku 40letého panování J. M. C. Františka I. (1832); Hyllos (1820–21); alm. Krok (1833); Poutník slovanský (1826); Rozmanitosti (1816–19); – posmrtně: Časopis pro katol. duchovenstvo (1841); Čes. včela (1834–35); Jindy a nyní (1833); Květy české, pokr. Květy (1834–35); Květy (1867); alm. Pomněnky na rok 1842; Věvec (1835); Vlastimil (1841). ■ **KNIŽNĚ.** *Poezie a vydání folklórní slovesnosti:* Velebně důstojnému, vysoce učenému pánu, panu Vojtěchovi Johnovi (B, Čes. Budějovice 1822, an.); Smíšené básně (1822); České národní duchovní písně 1, 2 (1831–32); – posmrtně: Pomněnky anebo Rýmované propovědi nábožnosti, mravnosti a moudrosti (pův. i převzaté verše, 1834; 1845 s tit. Rýmované propovědi...; rozšíř. vyd. 1898 s tit. Pomněnky, s F. D. Kamarýtem, ed. J. F. Zítek); Kancionál svatoklokotský, založený J. V. Kamarýtem I. P. 1827 (výbor písní, 1869, ed. J. E. Hulákovský, s úpravou a doplňky). – *Výbor:* Komu pěji (1983, ed. M. Kopecký). – *Soubor-*

né vydání: Sebrané světské a duchovní básně J. V. K. (nakl. E. Grégr, 1867, 1 sv., ed. F. D. Kamarýt). ■ **KORESPONDENCE:** Korespondence a zápisky F. L. Čelakovského 1, 2 (vzáj. koresp. z 1818–32; 1907, 1910, ed. F. Bílý). ■

LITERATURA: A. Rybička Skutečský: J. V. K. (1867). ■ an.: ref. Smíšené básně, Čechoslav 1822, s. 134; red. (F. Palacký): ref. České národní duchovní písně 1, ČČM 1831, s. 235; ● nekrology: an., Časopis pro katol. duchovenstvo 1833, s. 329; red. (J. K. Tyl), Jindy a nyní 1833, 2. pol., č. 2, s. 9 → J. K. Tyl: Národní zábavník (1981) ●, ● ref. Pomněnky... : an., Čes. včela 1834, s. 232; V., Časopis pro katol. duchovenstvo 1834, s. 485 ●; A. Rybička Skutečský: J. V. K., Lumír 1863, s. 281, 304, 329 + in J. V. K.: Sebrané světské a duchovní básně (1867) + in Přední křísitel národa českého 2 (1884); K. E. Zahorík: Črty ze života slavných mužů a žen československých 78, Přátelství Čelakovského a K., Studentské listy 3, 1882/83, s. 250; ● k 100. výr. nar.: P. Váša: K. sbírka českých národních písní duchovních, ČL 1897, s. 17, 125; J. F. Zítek, Světozor 1897, s. 111, 126 (upřesnění životopisu) + J. V. K. v Kučeri r. 1827 při zpěvu písní národních, ČL 1897, s. 292 ●; J. F. Zítek: J. V. K. Obraz literárně-životopisný, Vlast 19, 1902/03, s. 56, 167, 238, 344, 419, 503, 609, 691, 797, 924, 1015, 1102 + (an.) Neznámé práce J. V. K., Vlast 22, 1905/06, s. 63; Z. Nejedlý in Bedřich Smetana 4 (1933, znovu 1951); F. Bílý, V. Černý in Korespondence a zápisky F. L. Čelakovského 4 (1933–35); K. Dvořák in F. L. Čelakovský: Slovanské národní písně (1946); J. Petr: Vzpomínka na venkovského buditele, Zemědělské noviny 25. 1. 1947; R. Smetana, B. Václavek in O české písní lidové a zlidovělé (1950); J. Beneš in Ač zemřeli, ještě mluví (1964); V. Žitný: K básnickovu výročí, Katol. noviny 15. 1. 1967; K. Palas: Receptce starší duchovní písně v době obrozené, sb. Literárněvědné studie. Prof. Hrabákovi k sedmdesátinám (Univerzita J. E. Purkyně, Brno 1972); M. Kopecký: Dva vývojové články staročeské hymnografie, SPFF Brno, D 21, 1974, s. 49 + in J. V. K.: Komu pěji (1983); V. Mertl: Jak básník neumírá, LD 16. 3. 1983.

kh

Jan Kamenář

* 28. 4. 1875 *Horní Ves* (Fryšták-H. V.) u Holešova

† 1. 3. 1952 *Brno*

Překladatel z němčiny, zvláště výmarských klasiků, průkopník moderního pojetí básnického překladu esteticky rovnocenného originálu, pokrokový publicista.

Narodil se v početné rodině mlynáře, vystudoval klasické gymnázium v Kroměříži (mat. 1896), pak obory čeština a němčina na filoz. fakultě v Praze (1896–1900). Učil na obecním gymnáziu v Kyjově (od 1900), na vyšší reálce v Karlíně (od 1903), na vyšším stát. gymnáziu v Přerově (od 1905), na zemské vyšší reálce v Kroměříži (od 1906) a na stát. gymnáziu v Prostějově (od 1908), kde byl mj. od kvarty až do oktávy třídním profesorem J. Wolkra a odkud byl v létě 1922 přikázán za komunistickou činnost na reálné gymnázium ve Vyškově; do Vyškova jen dojížděl, bydlel a na veřejném životě se dále podílel v Prostějově, kde opět učil od února 1926 na dívčím reálném gymnáziu. Z Prostějova pak odešel na vlastní žádost: od září 1927 až do odchodu na trvalý odpočinek (1936) působil na českém stát. gymnáziu v Brně. Už v letech před první svět. válkou se účastnil politického života jako organizátor osvětových přednášek, pokrokový radikál, člen lidové strany (realistické) a Sdružení pokrokových lidí; 1917 se rozešel s realisty, 1918 se přiklonil na krátký čas ke straně státoprávních demokratů a pak k sociální demokracii, v níž se postavil na stranu levice, stal se jedním ze zakladatelů komunistické strany na Prostějovsku a pracoval tam i ve vedení Proletkultu. V lednu 1922 vystoupil na protivládní schůzi, byl poštěn vyloučením z platového postupu a po konfliktu s částí profesorského sboru přeložen do Vyškova; jeho případ se v listopadu t.r. stal předmětem parlamentní interpelace komunistických poslanců proti postupu zemské školní rady. Po zvolení členem prostějovského obecního zastupitelstva se ve funkci druhého náměstka starosty politicky sblížil se sociálně demokratickým vedením města a v září 1924 byl z KSČ vyloučen. Jako vydavatel Stráže lidu (říjen 1924–leden 1925), orgánu opozice v KSČ, vedl v ní boj proti krajskému vedení KSČ; když se proti němu postupně postavily všechny stranické organizace komunistů na Prostějovsku, stáhl se z politického života a nadále se věnoval práci pedagogické a překladatelské.

K. publicistická činnost se rozvinula jako součást jeho aktivity občanské (před válkou realistické, po ní sociálně demokratické a posléze komunistické), zejména ve sporech s klerikály (s čas. Ječmínek a s prostějovským farářem a literátem K. Dostálem-Lutinovem); vyvrcholila na počátku 20. let. K. překladatelská práce začala zase jako doprovod činnosti učitelské.

K. zaujal už svými prvními časopisecky tištěnými překlady. Od dosavadního překládání poezie se programově odlišil, když pro výroční zprávu prostějovského gymnázia připravil konfrontaci svého znění Schillerovy Písně o zvonu s dosavadními překlady od J. Jungmanna přes J. E. Purkyně a K. Dostála-Lutinova až po J. Vrchlického. Na rozdíl od lumírovských překladů usiloval K. o spojení maximální filologické přesnosti s co nejpřirozenější dikcí; chtěl svým překladem vyvolat estetický zážitek tak silný, že by čtenáři beze zbytku nahradil četbu originálu. Tímto pojetím i praktickým potlačením lumírovských překladatelských licencí, inverzí atd. se stal jedním z průkopníků nové etapy ve vývoji českého překladu. Odtud je pochopitelná i účast na patnáctisvazkovém vydání díla J. W. Goetha z přelomu 20. a 30. let za redakce O. Fischera, která vedla ke K. nejvýznamnějším překladům; do tohoto vydání nebyly sice převzaty jeho předválečné překlady Goethových balad, ale K. tam přispěl převodem básní antického rozměru, Goethovy prózy a dramatiky. Dar ironie a humoru osvědčil K. při překladu Šprýmů H. Sachse. V rukopisu zůstaly překlady Písně o Nibelunzích, Hebbela, Heina, Hölderlina, Mörika aj.

PSEUDONYM, ŠIFRA: Jaroslav Kamenář; J. Kř. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy Času (od 1908); sb. Čtyřicet let čes. stát. reálného gymnázia Josefa Klvani v Kyjově (1938); Hlas lidu (Olomouc, Prostějov); Hlas z Hané (Prostějov); Mor. revue (Brno); Nové školy (Brno); Novina (od 1909); Ozvěny (antologie, 1927, překl. něm. poezie); Rozvaha (Prostějov, 1927); Stráž lidu (Prostějov, od 1919); Výr. zpráva c. k. státního gymnázia v Prostějově za šk. rok 1909/10 (1910, F. Schiller: Píseň o zvonu. Originál a dosavadní překlady jako příspěvek k vývoji českého překladatelství; též samostatně). ■ KNIŽNĚ. Překlady: F. Schiller: Vybrané básně (1910); J. W. Goethe: Balady (1913) + Básně antického rozměru (1930, obs. též překlady O. Fischera) + Z mého života 1, 2 (1931–32) + Májinka (1931, in Dramata); U. Bräker: Chudý člověk z Tockenburska (1914); O. Kraus: Meyeriáda (1924); H. Sachs: Šprýmy a masopustní hry (1927); Schillerovy a Goethovy básně (výbor, 1944). ■ REDIGOVAL časopis: Stráž lidu (Prostějov, 1920–25). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Poetická čítanka (1936, s K. Klusákem, J. Konečným); viz též KNIŽNĚ. Překlady. ■

LITERATURA: vrtrr.: Minulé Besedy Času... (o K. překladu Schillerovy Písně o zvonu ve srovnání s překladem J. Vrchlického), Besedy Času 1908, s. 31; F. X. Šalda: F. Schillera Vybrané básně, Novina 3, 1909/10, s. 447 → KP 8 (1956); Z. Nejedlý: Prostějov-

Kamenář

ský případ, Var 1, 1921/22, s. 578 → Z české kultury (1951); ● ref. překl. J. W. Goethe: Básně antického rozměru: V. Jirátko, Čin 3, 1931/32, s. 708; K. Polák, ČMF 18, 1931/32, s. 64 ●; K. Polák: ref. překl. J. W. Goethe: Z mého života a Márinka, ČMF 18, 1931/32, s. 328; ● k šedesátinám: A. Novák, LidN 28. 4. 1935; G. (F. Götz), NO 1. 5. 1935 ●; W. Ethen in Portréty a siluety 2 (1936); J. Hrabák: 75 let překladatele J. K., Rovnost 28. 4. 1950; g (J. Glivický), J. K., Kult. kalendář (Prostějov), duben 1960, s. 79; K. Sommer in Z bojů dělnické třídy a KSČ na Prostějovsku v letech 1921–29 (1965); J. Haitmar: K dějinám KSČ na Prostějovsku, Štafeta 1971, č. 3–4; B. Svozil: Vzpomínka na Wolkrova učitele, Štafeta 1975, č. 2; J. M. Weimann: Dva překlady Goethovy Noční písně poutníků, sb. Na přední stráži (1975); J. Haitmar: Podíl pokrokových učitelů na rozvoji dělnického hnutí na Prostějovsku, SPPF Olomouc, Teorie a praxe výchovy 1 (1979).

mb

Jan Kameník

* 22. 3. 1898 *Liberec*

† 3. 5. 1974 *Praha*

Spiritualistická básnička a prozaička katolické orientace.

VI. jm. Ludmila Macešková, roz. Poprová (poprvé provdaná Rónová). Otec byl dílovedoucím, později učitelem modelářství na průmyslové škole v Pardubicích, kam se 1899 s rodinou přestěhoval. Zde L. M. 1918 vystudovala dívčí reálné gymnázium, poté navštěvovala rok Uměleckoprůmyslovou školu a dva roky Akademii výtvarných umění v Praze. 1920 se provdala, od konce 20. let se živila kresbami a psaním do časopisů. 1944–45 se léčila v kostním sanatoriu ve Vysokém n. Jiz. Od svého druhého sňatku 1931, jenž 1945 skončil opět rozvodem, se živila většinou vyráběním stříhů na míru a vzorů k vyšívání a později také jako švadlena.

Verše pozdní prvotiny ještě vycházely z přírodních dojmů a spojovaly meditativnost s náladovou melodičností, ale později se autorka stále bezvýhradněji nořila do duchovního dění svého nitra, k jehož vyjádření sloužila hmotná skutečnost jenom jako zdroj podobenství. Nejdále v této tendenci dospěla sbírka *Pubertální Henoch*, která se snažila být nabádavou „zprávou“ o těžce zachytitelných okamžicích mystického vytržení. Ve verších valéryovského typu

slouží k vyjádření ústředního a vlastně jediného tématu hledání cesty k Bohu především motiv ptáků, i když metafory těží také ze světa moderní techniky. Kniha próz *Učitelka hudby* dané téma doplnila o náznaky vnější motivace a zároveň je ztvárnila do podoby konfliktů básníka se spoluobčany, kterým se naslouchání a sledování vnitřního hlasu jeví jako patologické vybočení z normy. Spíše než v čistě reflexivních prózách spočívá váha knihy ve snově absurdních příbězích, které jsou však také analyzovány v obsáhlých úvahách. – Nepublikováno zůstalo drama *David*, filozoficko-náboženské texty *Paralipomena* a překlady z francouzštiny (drama J. Cocteaua *Pekelná mechanika*, Mladá Parka a další básně P. Valéryho). Rukopisná sbírka *Zápisky v noci*, obsahující básně z 1952–60, byla publikována 1979 v rozšířeném znění v samizdatové edici Petlice (usp. P. Kabeš). V pozůstatosti se zachovaly osobní mystický deník a nevelká korespondence s I. Divišem a B. Fučíkem.

PRÍSPĚVKY in: Akord (1945, 1948 úryvek z D David); Arch (1969); Červen (od 1919, pod jm. Ludmila Poprová); Lípa (pod jm. Ludmila Rónová); Módní revue (příl. listu Tribuna, pod jm. Ludmila Rónová); Pražanka (pod jm. Ludmila Rónová); Řád. ■ KNIZNĚ. *Beletrie*: Okna s anděly (BB 1944); Neviditelný let (BB 1947); Pubertální Henoch (BB 1969, upr. vyd. Mnichov 1982); Učitelka hudby (PP 1970); Malá suita pro flétnu (BB 1971, z 1957–69). ■

LITERATURA: ● ref. Neviditelný let: K. B. (Bednář), Svob. slovo 26. 3. 1947; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 1947, s. 280; V. Černý, KM 1947, s. 264; A. M. Píša, Kytice 1947, s. 227 ●; J. Jedlička in J. K.: Pubertální Henoch (1969 a 1982); J. Med: ref. Pubertální Henoch, Arch 1969, s. 127; B. (M. Borský): ref. Malá suita pro flétnu, Práce 10. 2. 1971; mjf. (M. Flegl): J. K., Kostnické jiskry 1972, č. 2; S. Verner: ref. Učitelka hudby, Křesťan. revue 1972, s. 95; B. Fučík: Jeden český básnický osud, Revolver revue č. 20, 1992.

pb

Karel Kamínek

* 3. 11. 1868 *Praha*

† 24. 6. 1915 *Praha*

Prozaik, dramatik, divadelní kritik a překladatel z okruhu české dekadence.

Pocházel z úřednické rodiny (otec, účetní oficiál zemského finančního ředitelství, mu zemřel 1871). Po maturitě na gymnáziu v Truhlářské

ul. v Praze (1887) vystudoval K. 1887–93 právnickou fakultu pražské univerzity; zároveň byl zaměstnán u pražského magistrátu (od 1887 písař ve výpravně, od 1888 v živnostenském referátu). 1895 se stal praktikantem, 1897 kancelářským akcesistou a 1901 oficiálem. 1904 byl přeložen do berního referátu (1908 jmenován kancelářským adjunktem). 1899–1900 byl těžce nemocen; 1902 se oženil. Byl členem literárního odboru Umělecké besedy, kde také přednášel, a též jejího správního odboru. Patřil k zakládajícím členům Kruhu českých spisovatelů a měl iniciativní podíl na jeho divadelních cyklech.

Po románu *Hřích*, psaném metodou popisného realismu s některými naturalistickými prvky, se K. přiklonil k dekadenci a stal se jedním z epigonů J. Karáska. Jeho povídky i dramata se soustřeďují k vystižení psychických stavů výjimečných, chorobně přecitlivělých a extrémně pasivních jedinců, kteří pohrdají průměrným měšťáckým životem, ale nemají dostatek síly k vymanění se z prostřednosti. Kult umění a umělců, provázený mlhavým ideálem nových cest, na které se K. hrdinové touží vydat, se v nich pojí se sentimentalitou a se zálibou ve všem umírajícím a uvadajícím. Jazykové vyjádření trpí monotónností a frázovitostí, dramatické pokusy navíc nedostatkem skutečné dramatickosti a násilnými konstrukcemi. (Hra *Bouře* vyšla jen časopisecky a inscenace *Člověka* na Vinohradském divadle se z cenzurních důvodů neuskutečnila.) Cennější část K. díla tvoří překlady (z němčiny) a především jeho divadelně kritická činnost. Aktivně se zapojil do bojů generace 90. let za otevření Intimního volného jeviště v Praze,razil cestu k přijetí světového symbolistického dramatu, kritizoval repertoárovou politiku Národního divadla; měl též významný podíl na Ottově Divadelním slovníku. Četné divadelní posudky psal hlavně do Moderní revue, Divadelního listu Máje a Divadla.

ŠIFRY: K. (Ottův divadelní slovník), Kar. K., K. K. (oboje Divadelní list Máje). ■ PRÍSPĚVKY in: Almanach na rok MCM (1899); Almanach secese (1896); Divadelní list Máje (od 1905); Divadelní listy; Divadlo (od 1907); Lumír (1907–15; 1909 D Bouře); Moderní revue (1895–1903); Niva (1893); Nový kult (1898–99); Rozhledy (1897); Samostatnost (1911); Srdce (1902–03; 1903 D Nové cesty); Vesna (1893–97). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Hřích (R 1894); Dies irae (P 1896, rozšř. vyd. b. d., 1912, s tit. Dies irae a jiné prózy); Disonance (PP b. d., 1898); Hasnoucí světla (D 1898). – *Překlady*: S. Przybyszewski: Cestou (b. d., 1898); Ch. F. Hebbel: Judita (b. d.,

1899) + Marie Magdaléna (1902); G. Keller: Lidé seldwylští (1900); C. F. Meyer: Pokušení Pescarovo (1905); J. Schlaf: Lenora (1907); P. Scheerbart: Dva romány (1907); – posmrtně: O. Hansson: Zlaté mládí (1916, s V. Dykem). – *Ostatní práce*: Marie Laudová (monografie, 1914). ■ SCÉNICKY. *Hry*: Nové cesty (1904); Dvě (1905). – *Překlady*: K. T. Körner: Mikuláš Zrinský (1904); H. S. Chamberlain: Antonie čili Povinnost (1906); A. Strindberg: Velikonoce (1907); A. Schnitzler: Život volá (1908). ■ REDIGOVAL: Almanach na rok MCM (1899, s V. Dykem, A. Procházkou); Ottův Divadelní slovník (1914–19, nedokončeno; K. vedl redakci od 1908 po J. Ladeckém, od 1911 za součinnosti K. Engelmüllera). ■

LITERATURA: A.-a. (Procházka): ref. Hřích, Lit. listy 1895, s. 187; ● ref. Dies irae: Ragnar, Rozhledy 6, 1896/97, s. 508; O. V., Lit. listy 1897, s. 140 ●; ● ref. Disonance: D., Rozhledy 7, 1897/98, s. 851; F., Zlatá Praha 1898, s. 454; A. P. (Procházka), MR 1898, sv. 8, s. 116; K. Sezima, Lit. listy 1898, s. 344; R. Bazarov, Čes. revue 2, 1898/99, s. 487 ●; ● ref. Hasnoucí světla: F. X. Šalda, Lumír 27, 1898/99 → KP 4 (1951); K. Sezima, Lit. listy 1899, s. 85 ●; ● ref. překl. Judita: J. Karásek, Rozhledy 8, 1898/99, s. 503; jv. (J. Vodák), Obzor lit. a umělecký 1899, s. 65 ●; E. z Lešehradu in Ideje a profily (1903); ● ref. Nové cesty: M. Fučík, Divadlo 3, 1904/05; J. Lý (Ladecký), Zvon 5, 1904/05, s. 220; P. (J. Pelcl), Rozhledy 15, 1904/05, s. 359 ●; ● ref. Dvě: KMČ (K. M. Čapek Chod), Zvon 6, 1905/06, s. 221; J. H. (Herben), Máj 4, 1905/06, s. 223; an., Přehled 4, 1905/06, s. 224; J. Hilbert, MR 1905/06, sv. 17, s. 107 ●; ● ref. Dies irae...: Ant. Veselý, Čes. revue 15, 1911/12, s. 314; V. Martínek, MSIR 8, 1911/12, s. 448; il., LidN 21. 1. 1912; O. Šimek, Novina 5, 1911/12; V. K., Pražská lid. revue 1912, s. 21; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 1912, s. 255; F. Sekanina, Zvon 12, 1911/12, s. 302; F. V. Vykoukal, Osvěta 1912, s. 479; -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 19, 1911/12, s. 696; B. Polan, Pokroková revue 9, 1911/12, s. 219; J. Rowalski (A. Bačkovský), Samostatnost 15. 2. 1912; K. Híkl, Přehled 11, 1912/13, s. 56 ●; ● nekrology: V. Dyk, Lumír 1915, s. 342; A. Procházka, MR 1915, sv. 29, s. 186; an., Zlatá Praha 1915, s. 465; F. V. Vykoukal, Osvěta 1915, s. 713; an., PL 25. 6. 1915; an., Topičův sborník 2, 1914/15 ●; V. D. (Dyk): K výročí smrti K. K., Lumír 1925, s. 280; K. Sezima: V temnici psychismu, in Masky a modely (1930); J. Karásek: Počátky Moderní revue, RA 7, 1931/32; J. Kudrnáč: K. K. mezi dramatem a prózou, sb. Litteraria humanitas, Genologické studie 1 (Brno 1991).

bd

Bohdan Kaminský

* 24. 2. 1859 Štveřín
(Čtveřín-Sychrov)
u Turnova

† 13. 7. 1929 Poděbrady

Básník milostného zklamání a teskných nálad i autor humoristických a ironických veršů a próz, zejména z pražského prostředí; překladatel z francouzské a německé literatury.

Vl. jm. Karel Bušek. – Narodil se v osadě Husa obce Štveřín v početnější, umělecky založené rodině řezbáře Petra B. Po obecné škole v Radostíně se vyučil, jako jeho bratři, u otce řezbářem a navštěvoval jednoroční průmyslovou školu v Turnově. 1878 vstoupil na pražskou Akademii výtvarných umění, kde pobyl čtyři roky. Od 1883 se věnoval výhradně literatuře. Milostné zklamání, smrt rodičů a několika sourozenců, které se odrazily i v K. umělecké tvorbě, rozhodly o tom, že žil osamělým bohémským životem. Bydlel v Praze, ale často pobýval u bratra v Sychrově (spolu s ním byl do 1919 majitelem řezbářské dílny po otci). Při zahraničních cestách navštívil Holandsko, Německo, Paříž, Benátky, Turecko aj. Zemřel za léčebného pobytu v Poděbradech, pohřben byl v Praze.

K. bývá přirazován k epigonům Vrchlického, ale podstatou svého díla se od jejich parnasismu liší. Básnická hodnota K. tvorby tkví v senzitivní lyrice, v melancholicky laděných básních zachycujících hloubku milostného zklamání, smutku nad ztrátou blízkých, pocitů, které oživaly i při jeho procházkách přírodou v okolí Sychrova (*Den štěstí, Ztracené volání, V samotách, Motivy ze Sychrova*). I ve svých básnických povídkách se K. často zabýval smrtí a kladl si otázku hodnoty života uprostřed společnosti i přírody lhostejné k umírajícímu člověku. Velká část K. básnické tvorby je věnována kritice buržoazní společnosti, v jejímž prázdňém vztahu k umění, v pokrytecké morálce a v otročení společenskému úspěchu, který měřila majetkem a tituly, viděl příčiny svého milostného ztroskotání. Zprvu psal pesimisticky laděné verše, vyslovující zklamání nad nedostatkem ideálů v životě společnosti (*Protesty*), později hlavně realistická pozorování z pražského korza (*Z Příkopů*), v nichž je sociální citění provázáno pocity nadřazenosti a osamocení. Řada portrétů, humorných figurek a nostalgických vzpomínek vyústila v epiku všedních životních příběhů

o zradě milenců, manželské přetvářce a citové povrchnosti (*Zlomky románů*). Povaha i omezení K. realismu se projevily v prózách, v nichž usiluje o prohloubený obraz zejména sociálních rysů pražské bohémské společnosti. Cesta jeho umělecky založených hrdinů po šikmé ploše začínala většinou milostným zklamáním, zradou ženy, která podlehla pozlátku měšťácké společnosti (*Nokturno*). Podobně jako v básnických povídkách kupil K. i v prózách podrobnosti, které vtiskují jeho vypravování ironický přídech a pozdějším pracím prozaickým i veršovaným groteskní a satirické rysy. Postupně se i tato ironie proměnila v samoučelný a povrchní, byť i leckdy ve formě obratný humor. Podobu K. díla už neproměnily ani jeho pozdější sbírky (*Na viole d'amour, Cestou na Parnas*), ani verše psané k obrázkům jeho bývalých spolužáků z Akademie a verše vydané z pozůstalosti. V závěru své tvůrčí dráhy se K. zaměřil především na překlady z německé a hlavně francouzské literatury. Významné, i když záhy zastarávající, byly jeho překlady téměř všech her Molièrových, souhrnně vydané 1925–29 (*Dramatické dílo*, 17 sv.).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Amicus, Boh. Dečan (Nár. listy), Carlioli, Carl, Vilena Matoušová; B. K., ????. ■ PRÍSPĚVKY in: Čes. revue (1897–1900); Čes. Thalia (od 1888); Čes. svět (1900); Hlas národa (1886 až 89); Jitřenka (Polička, 1905); Květy (1884–1906); Lumír (1880–93); Malý čtenář (1891–1907); Nár. listy (1889–1902); Osvěta (1894–1904); Ruch (1886–88); Samostatnost; Světozor (1883–1916); Švanda dudák (1889–1902); Topičův sborník (1917–18); Venkov (1916–29); Zábavné listy (1887–92); Zlatá Praha (1884–1919); Zvon (1901–14). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Ztracené volání (BB 1884); Kresby (PP b. d., 1886); Rokoko (BB k obrázkům K. Schweiningera, b. d., 1889); Nová próza (PP 1889); Den štěstí (BB 1890); Různé panstvo (PP b. d., 1891); Z Příkopů (BB 1892); Črty humoristické i satirické (1892); Výstavní kuplet (B 1892, hudba K. Kovařovic); Protesty (BB 1892); Mecenáš (P 1893); Muži a ženy (BB 1893); V samotách (BB 1893); Verše humoristické a satirické (1893); Studie a povídky (1895); Nokturno (P 1895); Dvě povídky (BB 1895); Motivy ze Sychrova (BB 1896); Zlomky románů (BB 1898); Doma i jinde (BB 1899); Povídky veršem (1900); Bumbříček a jiné (PP 1901); Cestou na Parnas (BB 1902); Noemi (B ke kresbám L. Marolda, 1902); Rozházené kapitoly (PP 1902); Z ráje vyhnáný (R 1903); Na viole d'amour (BB 1905); Před branami ráje (BB k obrázkům E. Holárka, 1907); Kresby a řezby (FF 1909); Návštěvou u chorého muže (cestopis, 1912); Bumbříček a jiné humoresky (b. d., 1913); Pohádka o nejšťastnějším

člověku (B 1921, Spisy sv. 1); Král pianistů (PP 1921, Spisy sv. 2); – posmrtně: Causerie o smrti a jiné verše z posledních let (1930); Verše milostné (1931); Verše příležitostné (1931). – *Překlady*: G. Hauptmann: Kollega Crampton (1900); H. Drachmann: Byl jednou jeden král (1900); F. Wedekind: Komorní pěvec (1901); R. Lothar: Král Harlekýn (1902); L. Fulda: Blíženka (1903); Molière: Tartuffe (1904) + Misanthrop (1912) + Janek (1925) + Trampoty zamilovaných (1925) + Lidé obtížní (1925) + Učené ženy (1925) + Škola žen (1926) + Škola manželů (1926) + Amphitryon (1926) + Melicerta, Pastorála (1926) + Lakomec (1927) + Sganarel čili Domnělý paroháč (1927) + Don Garcia Navarský (1927) + Skapinova šibalství (1927) + Žorž Dandin (1928) + Kritika Školy žen (1928) + Versailleské improvizace (1928); A. Vacquerie: Člověk třtina (1906); F. Schiller: Valdštejn (1910); Th. Barrière: Oheň v dívčím ústavě (1913); E. Rostand: Postupimský zločin (1920); E. T. A. Hoffmann: Louskáček a myši král (1924). – *Souborné vydání*: Sebrané spisy veršem i prózou (Čes. grafická Unie, 1921–22, 4 sv.). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Náš dům v asanaci (1898, s K. Šípkem, V. Štechem). – *Překlady*: M. Dreyer: Zkušební kandidát (1900); A. Lefèvre: Faun (1901); P. Marivaux: Hra náhody a lásky (1906); J. Richpin: Flibustýř (1906); Th. Banville: Žena Sokratova (1907); L. Fulda: Janek (1908). ■ REDIGOVAL: Vilimkův Humoristický kalendář na rok 1893 (1892). ■

LITERATURA: ● ref. Ztracené volání: F. Kvapil, Květy 1884, s. 499; F. Zákrejs, Osvěta 1884, s. 943; E. Miřiovský, Pokrok 28. 3. 1884; A. Šnajdauf, Ruch 1884, s. 202 ●● ref. Kresby: F. V. Vykoukal, Hlas národa (přil. Nedělní listy) 31. 10. 1886 + Světozor 1886, s. 510; A. Šnajdauf, Rozhledy literární 1, 1886/87, s. 49 ●● ref. Nová próza: F. Ostrý, Lit. listy 1889, s. 411; F. V. Vykoukal, Světozor 1890, s. 60; Halifax (J. Vrchlický), Hlas národa 17. 4. 1890; J. J. Vechodský, Hlídka literární 1890, s. 187 ●; an. (J. Neruda): B. K., Humorist. listy 1890 → Podobizny 4 (1957); ● ref. Den štěstí: Astur (H. G. Schauer), Lit. listy 1891, s. 106; F. S. (Schulz), Zlatá Praha 8, 1900/91, s. 239 ●● ref. Různé panstvo: an. (F. Roháček), Niva 1891, s. 159; jv. (J. Vodák), Lit. listy 1892, s. 207; P. Š. (Šup), Hlídka literární 1892, s. 75 ●● ref. Črty humoristické i satirické: jv. (J. Vodák), Lit. listy 1892, s. 348; P. Š. (Šup), Hlídka literární 1892, s. 255 ●● ref. Z Příkopů: F. X. Šalda, Lit. listy 1892 → KP 1 (1949); -a- (F. V. Vykoukal), Světozor 1892, s. 226; an. (F. Roháček), Niva 1892, s. 95; P. Šup, Hlídka literární 1893, s. 104 ●; F. X. Šalda: ref. Protesty, Lit. listy 1893 → KP 1 (1949); ● ref. Mecenáš: F. V. V. (Vykoukal), Světozor 1893, s. 587; J. Karásek, Niva 1893, s. 351; -ka (A. Procházka), Lit. listy 1894, s. 15, 37 ●● ref. Muži a ženy: P. Šup, Hlídka literární 1893, s. 449; J. Karásek, Niva 1893, s. 286 ●● ref. V samotách: K. Žitný (F. Kvapil), Zlatá Praha 10, 1892/93, s. 252, 264, 276; J. Karásek, Rozhledy 1894, s. 73 ●● ref. Dvě povídky: J. K. (Kvapil), Zlatá Praha 12, 1894/95,

s. 396; P. Vychodil, Hlídka literární 1895, s. 296; an. (A. Procházka), MR 1895, sv. 2, s. 94 ●● ref. Studie a povídky: Kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 5, 1895/96, s. 41; A-a (A. Procházka), Lit. listy 1896, s. 396 ●● ref. Nokturno: A-a (A. Procházka), Lit. listy 1895, s. 331; Ch. (B. Chaloupka), MR 1896, sv. 3, s. 71; Kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 5, 1895/96, s. 41 ●● ref. Motivy ze Sychrova: F. V. Krejčí, Lit. listy 1896, s. 131; J. Karásek, Lit. listy 1896, s. 152 ●● ref. Zlomky románů: F. X. Šalda, Lit. listy 1898 → KP 4 (1951); -m, Čes. revue 1, 1897/98, s. 1240; an., Zlatá Praha 15, 1897/98, s. 271 ●● ref. Náš dům v asanaci: M. A. Š. (Šimáček), Světozor 1898, s. 406; Nemo (K. B. Mádl), Zlatá Praha 15, 1897/98, s. 394 ●● ref. Povídky veršem: J. Kamper, Čes. revue 4, 1900/01, s. 867; O. Cmunt, ČČM 1901, s. 277; F. Zákrejs, Osvěta 1901, s. 75 ●● ref. Cestou na Parnas: E. Krásnohorská, Osvěta 1902, s. 59; A. Novák, Rozhledy 12, 1901/02, s. 591; J. Nováček, Obzor lit. a umělecký 4, 1901/02, s. 14; L., Zvon 2, 1901/02, s. 154; Vbk (J. Voborník), NL 14. 3. 1902 ●; E. Krásnohorská: ref. Noemi, Osvěta 1902, s. 59; E. Sokol (K. Elgart): ref. Rozházené kapitoly, Rozhledy 14, 1903/04, s. 667; -ásky: ref. Z ráje vyhnáný, Zvon 4, 1903/04, s. 250; ● ref. Na viole d'amour: J. R. (A. Bačkovský), Lumír 33, 1904/05, s. 295; -q, Máj 3, 1904/05, s. 287; O. F. (Fischer), Naše doba 12, 1904/05, s. 475; -inka, Zvon 5, 1904/05, s. 332 ●; A. Pražák: F. Ulrich a B. K., Zlatá Praha 26, 1908/09, s. 273; ● k padesátinám: Ds (J. D. Konrád), Máj 7, 1908/09, s. 291; V. Dlr (Dresler), Zvon 9, 1908/09, s. 330 ●● ref. Návštěvou u chorého muže: Ant. Veselý, Čes. revue 5, 1911/12, s. 444; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 29, 1911/12, s. 351; Ds. (J. D. Konrád), Máj 11, 1912/13, s. 159 ●; an. (F. X. Šalda): ref. překl. Misanthrop, Novina 5, 1911/12 → KP 9 (1954); ● ref. Bumbříček...: Ant. Veselý, Čes. revue 6, 1912/13, s. 185; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 30, 1912/13, s. 47 ●● k šedesátinám: an., Zvon 19, 1918/19, s. 307; A. N. (Novák), Venkov 23. 2. 1919; P. F. (Fingal), Vzlet 1919, s. 90 ●● ref. Pohádka o nejšťastnějším člověku: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 21, 1920/21, s. 602; J. V. S. (Sedlák), Tribuna 26. 6. 1921 ●● ref. Král pianistů: Kaz (F. S. Procházka), Zvon 21, 1920/21, s. 643; J. V. S. (Sedlák), Tribuna 1. 7. 1921 ●● k sedmdesátinám: J. O. Novotný, Cesta 11, 1928/29, s. 343; J. Frič, Čes. svět 25, 1928/29, s. 527; H. Jelínek, Lumír 1929, s. 329; A. Pražák, RA 4, 1928/29, s. 227; Pá (F. Páta), Světozor 1929, s. 458; V. Brtník, Zvon 29, 1928/29, s. 313, 328; A. N. (Novák), LidN 24. 2. 1929; Kpt (J. Kopta), NO 24. 2. 1929 ●● nekrology: B. (E. Bass), LidN 14. 7. 1929; pt. (J. Kopta), NO 14. 7. 1929; A. Novák, LidN 16. 7. 1929; J. Vodák, Čes. slovo 27. 7. 1929 → Cestou (1946); an., Úhor 1929, s. 131; A. Klášterský, Almanach ČAVU 1930 ●● ref. Causerie o smrti...: Ne (A. Novák), LidN 5. 5. 1931; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 31, 1930/31, s. 432 ●● ref. Verše milostné: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 31, 1930/31, s. 475; V. Brtník, Venkov 11. 7. 1931 ●; B. Slavík: Básník dvojí tváře, LidN

Kaminský

13. 7. 1939; V. Hánek: Básník, který nám nenapsal českého Evžena Oněgina, Venkov 9. 7. 1939 + Luděk Marold a B. K., Venkov 7. 8. 1940; A. Pražák: B. K., in Nezapomenutelní z Turnovska (1947); H. Procházková: Má Taťána, Slovesná věda 2, 1948/49, s. 229; K. Kinský: Vzpomínka na básníka B. K., Beseda 1949, s. 35, 198; (vl.): Po stopách básníka B. K., Průboj 1979, č. 203; J. Malínský: Básník a překladatel, Průboj 1979, č. 185.

dh

Jan Kampanus viz Jan Campanus

Jaroslav Kamper

* 12. 8. 1871 *Karlín* (Praha-K.)

† 31. 10. 1911 *Praha*

Novinář s kulturněhistorickými zájmy, fejetonista, výtvarný, divadelní a literární kritik a autor životopisných monografií; překladatel, autor románu zachycujícího lokální kolorit staré Prahy.

Svou rodinu pokládal K. za původem holandskou. Otec byl obchodník s uhlím. Bratry J. K. byli Otakar K. (1878–1942), znalec české barokní hudby (monografie F. X. Brixí, 1926; Hudební Praha v 18. věku, 1936), a Zdeněk K. (1880–1965), autor popularizujících umělecko-historických příruček. – Po absolvování novoměstského gymnázia (mat. 1890) byl K. zapsan na pražské právnické fakultě (1893–96); studia nedokončil. 1894 se stal redaktorem staročeského listu *Politik* (později *Union*), kde za svého dlouholetého působení uveřejnil na stovky německy psaných fejetonů, causerií a kritik s kulturněhistorickým zaměřením. Zájem o divadlo ho přivedl k tomu, že redakci opustil a 1907 přijal místo dramaturga v novém divadle na Vinohradech (působil tam i jako režisér); krátce po nezdaru prvního ředitele F. A. Šuberta z funkce odešel (květen 1909). Byl pak znovu redaktorem *Unionu*, spoluredigoval *Květy* a *Lumír*, 1910 se stal členem redakce *Nár. obzoru* (s J. Herbenem a K. Pelantem). Od konce 90. let patřil k iniciativním organizátorům pražského divadelního, literárního, kulturního a společenského života. 1897 se podílel na činnosti Spolku Intimního volného jeviště, 1902 patřil k zakladatelům Kruhu českých spisovate-

lů (první předseda), účastnil se jeho polemik s vedením činohry *Nár. divadla* (1904 formuloval text brožury *Národní divadlo a české drama*) a organizoval jeho divadelní cykly ve Švandově divadle (1904–05) a v *Uranii* (1907); byl členem výboru *Československé jednoty* (od 1902), *Společenského klubu Slavia* (do 1904), správního výboru *Umělecké besedy*, přednášel v řadě kulturních institucí, podílel se na akcích za zachování staré Prahy, byl duší uměleckých večírků *bohémské společnosti Metapolitikové* (psal pro ně parodické hry) atd. K jeho nejbližším přátelům patřili H. Jelínek a V. Dyk (K. je věnována novela *Krysař*), manželka Emílie byla sestrou V. Hladíka. – Pohřben byl na Olšanských hřbitovech.

K. byl žurnalista s všestrannými kulturněhistorickými zájmy, širokým rozhledem a improvizací pohotovostí. Nejpodstatnější složkou jeho díla jsou česky i německy psané novinové a časopisecké stati, žánrově rozmanité a formálně mnohotvárné, sahající od causerie, fejetonu a dojmových uměleckých kritik k esejí, literární podobizně, materiálově bohatému životopisu a odborné monografické studii; rozsáhlejší práce vydával K. jako separáty s vlastními titulními listy. K. tvorbu charakterizuje smysl pro jednotlivosti a příznačný detail, záliba v lokálním a dobovém koloritu, schopnost vcítovat se do životních forem minulosti a zachycovat její atmosféru, po ideové stránce pak tradicionalistické založení a často nekritický vztah k minulosti. K. články a stati o literatuře a umění svědčí o mnohostranných zájmech, široké informovanosti i pružné inteligenci, v některých náročnějších výkladech (K. H. Mácha v kolektivním díle *Literatura česká 19. století*) však nepřekračují stanovisko pohotového diletanty. Vedle obsáhlé životopisné studie o J. Zeyerovi jsou přínosem zejména K. materiálově bohaté monografie o dramaticích (J. J. Kolár, E. Bozděch, L. Stroupežnický) i syntetizující studie o dramatu a divadle. K. články i studie věnované výtvarnému umění a hudbě se orientují především k době baroka, rokoka a empíru a k jejich lokální pražské podobě; po léta působil K. i jako výtvarný kritik v podstatě eklektického založení. Zvláštním předmětem K. zájmu, souvisejícím s jeho bilingvismem, byla německá kultura a německy psaná literatura v Čechách (např. stati o sběrateli Bretfeldovi, polyhistorovi J. F. Opitzovi). – K. jediným větším beletristickým pokusem je román *Bílá láska*. Všední pří-

běh marné milostné touhy stárnoucího úředníka, končící tesknou rezignací, důsledně redukuje složku děje i složku psychologie postav ve prospěch kontextu vnějšího světa; román přechází v řadu žánrových popisů a náladových evokací staropražských exteriérových i interiérových scénérií. Jako překladatel tlumočil K. i ukázky z české literatury do němčiny.

ŠIFRY: α, -d-, il, J. K., J. Kmr, J. r., K., N-k, **, -!-.
■ PŘÍSPĚVKY in: Čas (1910); ČČM (1900–01; 1900 Ladislav Stroupežnický, 1901 Julius Zeyer, obojí i sep.); Čes. osvěta (1908–11); Čes. revue (1897–1901, div. a lit. ref.; 1900 J. K. Šlejhar, i sep.); Dilo (od 1907); Divadlo; Hlas národa (1905); Květy (1904–09); Lid. noviny (1901); sb. Literatura česká 19. století 3/1 (1905); Lit. rozhledy (1910); Lumír (1907–11, div. a lit. ref.; 1909 J. F. Opitz a Z počátků novočeského divadla); Magazin für Literatur; Nár. obzor (1906–11); Obzor literární a umělecký (1899–1902; 1902 J. J. Kolár, i sep.); Politik (od 1894); Přehled (1904–09); Rozhledy (1896–1900, lit., div., výt. ref.); Samostatnost (1911); Sborník Durdíkův (1906, J. D. jako kritik a básník); Světozor (1898–99, výt. ref.); Union; Věstník čes. profesorů (od 1903; 1905 Emanuel Bozděch, i sep.); Zlatá Praha (1896, próza Třešňový sad). **■ KNIŽNĚ.** *Beletrie a práce o literatuře a umění:* Ruští umělci (katalog výstavy, 1900); Bílá láska (R 1904); Václav Vavřinec Reiner (studie, 1907); Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese stříbrském (1908, se Z. Wirthem); Petr Brandl (studie, 1910); Máchovy portréty (studie, 1910); Procházky starou Prahou (FF pro ml., 1910); Karel Škréta (studie, 1910); – posmrtně: *Wanderungen durch Alt-Prag* (výběr článků z Politik a Union, 1932, ed. O. Kamper). – *Překlady:* L. Couperus: *Osud* (1896); Stendhal: *Kartuziánský klášter v Parmě* (1911, s H. Jelínkem). **■ SCÉNICKY.** *Překlady:* H. Lavedan: *Markýz Priola* (1907); R. de Flers, G. A. Caillavet, P. Arène: *Král* (1909). **■ REDIGOVAL časopisy:** Obzor literární a umělecký (1901–02), Květy (podzim 1908–10, s V. Čechem); Lumír (1910–11, s V. Dykem); *sborník:* Prémie Umělecké besedy na rok 1908 (s V. Dykem); *edici:* Slawische Romanbibliothek (1904–11). **■ USPOŘÁDAL:** V. Mrštík: *Výbor z beletrie* (1911, s úvodní studií). **■ LITERATURA:** ● ref. Bílá láska: O. Theer, Lumír 32, 1903/04, s. 251; an. (A. Procházka), MR 1903/04, sv. 15, s. 354; E. Sokol (K. Elgart), Rozhledy 14, 1903/04, s. 827; K. Z. K. (Klíma), LidN 8. 4. 1904 ●; H. Jelínek: ref. V. V. Reiner, Lumír 35, 1906/07, s. 233; ● nekrology: V. Pospíšil, Čes. slovo 1. 11. 1911; an., Union 1. a 3. 11. 1911; an. (F. X. Šalda), Novina 5, 1911/12 → KP 8 (1956); V. Dyk, Lumír 40, 1911/12, s. 91; an., Čes. osvěta 1911, s. 261; H. Jelínek, Nár. obzor 4. 11. 1911; F. V. Vykoukal, Osvěta 1911, s. 871 ●; V. Pospíšil: In memoriam, Union 31. 10. 1912; V. Štech: J. K., LidN 21. 11. 1920 + K. dramaturg,

LidN 5. 12. 1920; J. Vodák: Nedoceněné zásluhy, sb. Čtvrtstoletí Měst. divadla na Král. Vinohradech (1932); A. Novák: J. K., Lumír 58, 1931/32 → Duch a národ (1936); H. Jelínek: Dvacet let od smrti J. K., Lumír 58, 1931/32, s. 67; ● ref. *Wanderungen...* n. (M. Novotný), Rozhledy 1932, s. 144; Z. Kalista, Lumír 59, 1932/33, s. 173; K. Jedlička, LidN 1. 2. 1933 ●; KZK (K. Z. Klíma): J. K., kulturní novinář, LidN 12. 8. 1941; H. Jelínek in *Zahučely lesy* (1947).

II

Vašek Káňa

* 23. 4. 1905 *Kralupy nad Vltavou*
 † 30. 4. 1985 *Praha*

Prozaik, dramatik a publicista komunistického přesvědčení; jeho prózy, vždy založené autobiograficky nebo svědecky, rozmanitou měrou spájejí reportážní a beletristické postupy.

VI. jm. Stanislav Řáda, pseudonym mu na počátku jeho lit. dráhy zvolil E. Urx. Třetí z devíti dětí v rodině deputátního kočího, který padl hned v prvním roce první svět. války. 1. třídu obecné školy navštěvoval K. v Hostíně u Kralup n. Vlt., zbývající třídy a dva ročníky měšťan. školy dochodil v Praze. Zde se také začal učit strojním zámečnickem, doučil se v polepšovně v Opatovicích n. L. Po 1925 následovala doba toulek po Rakousku a Jugoslávii, kde příležitostně pracoval jako zeměd. dělník, elektroinstalatér, rybář a ve svém výučním oboru. Koncem 20. let začal, pod vlivem Gorkého bosáckých povídek, psát; v listopadu 1930 byl (spolu s B. Václavkem, L. Linhartem a V. Clementisem) vyslán do Charkova na 2. mezinár. konferenci proletářských revolučních spisovatelů a stal se dopisovatelem a reportérem komunistického tisku. V průběhu 30. let začal pracovat jako brusič v Českomoravské-Kolben-Daněk v Praze, pak v továrně Sellier a Bellot ve Vlašim; od 1945 působil jako novinář, naposledy v Lit. novinách. Do důchodu odešel 1965.

Blok K. útlých prvních knížek, vydaných v rychlém sledu na počátku 30. let, jeví se jako jeden z nejvýraznějších projevů dvou tendencí dobového písemnictví, a to jednak pokusů prosadit na první místo v hierarchii prozaických žánrů reportáž místo románu, jednak programových snah nové teorie proletářské literatury spoлеhnout se na literární talenty vychované

přímo z řad dělnické třídy. Jakkoli je všem K. raným pracím společný zorný úhel přímého svědka, zaujímají přece jen rozdílné místo na škále mezi reportáží a beletrií. Publicistickou reportáží na bázi cestovního deníku je *Zakarpatsko*, v němž popisy bída, revolucionizace rolnictva a perzekuční praxe státního aparátu ústí do odmítnutí „čechizace“ této periferie předmnichovské republiky. Sociologické svědectví o deklasovancích z velkoměstské periferie v časech hospodářské krize podávají knihy *Somráci* a *Pasáci, flinkové a tuláci*, tíhnoucí k drobným, povídkově komponovaným celkům osnovaným kolem jednotlivých lidských osudů. Za „opozděné“ reportáže možno považovat K. autobiografické retrospektivy válečného dětství (*Nenávidím*) a jinošství prožitého v polepšovně (*Dva roky v polepšovně*), jejichž autentičnost se vyjevuje zejména pádnými výčty případů sociálního bezpráví a buržoazního humanitářství. Do každé z těchto knih věnil K. partie proklamující komunistické řešení krizového stavu současného společenského řádu. Zážitek krutého mládí byl pro K. natolik traumatický, že se k němu ve své tvorbě vrátil dvojím přepracováním a zároveň románovým zcelením svých raných autobiografií (*Válkou narušení*, *Kluk z polepšovny*) a že se i ve své poválečné publicistice a publicistické próze silně zajímal o osudy a nápravu mravně narušené mládeže (*Cesty do života*). Ucelenou kapitolu v K. díle tvoří jeho črty a hlavně „výrobní“ hry (*Parta brusíče Karhana*, *Patroni bez svatozáře*) z let po únoru 1948, jež, situovány na autorovo bývalé tovární působiště, optimisticky ilustrovaly zrod tzv. socialistického vztahu k práci.

PŘÍSPĚVKY in: Haló noviny; Lit. noviny; Nár. osvobození; Nový život; sb. Oheň a růže (1961); Rudé právo (od 1930); Rudý večerník; Svět práce; Tramp; Tvorba (od 1931); Umělecký měsíčník. ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie:* Dva roky v polepšovně (P. 1930); *Pasáci, flinkové a tuláci* (PP 1931); *Somráci* (PP 1931); *Zakarpatsko* (Rp 1932); *Nenávidím* (P. 1936); *Parta brusíče Karhana* (D. 1949, i prem., upr. 1952); *Válkou narušení* (R. 1951, přeprac. 1965 s tit. *Kluk z polepšovny*); *Patroni bez svatozáře* (D. 1953, prem. 1952); *Byl jsem při tom* (RpRp 1954); *Cesty do života* (PP. RpRp 1964). ■

LITERATURA: L. Novomeský in V. K.: Dva roky v polepšovně (1930); ● ref. Dva roky v polepšovně: I. Olbracht, LitN 5, 1930/31, č. 3 → O umění a společnosti (1958); B. Václavek, RP 1. 2. 1931 ●; ● ref. *Pasáci...* lš. (L. Štoll), Levá fronta 1, 1930/31, č. 24; E. Urx, RP 17. 5. 1931 → Básník v zástupe (1961);

B. V. (Václavek), Tvorba 1931, s. 495; M. Bergmannová, Tvorba 1931, s. 574 ●; E. E. Kisch in V. K.: *Somráci* (1931); B. V. (Václavek): ref. *Somráci*, Index 1932, s. 23; ● ref. *Zakarpatsko*: b. v. (Václavek), Levá fronta 1931/32, č. 7; an.: Masová kritika K. knížky *Zakarpatsko*, Tvorba 1932, s. 156 ●; ● ref. *Nenávidím*: F. U. (Urban), RP 29. 2. 1936; G. Včelička, Tvorba 1936; zč., U 1936 ●; ● ref. *Parta brusíče Karhana*: E. F. Burian, Umělecký měsíčník 1948/49; J. Hájek, RP 26. 3. 1949; J. Träger, Práce 26. 3. 1949; H. Budínová, Kult. politika 1949, č. 13; Z. Bláha, Tvorba 1949, s. 306 ●; ● ref. *Válkou narušení*: J. Pojar, NŽ 1951, s. 1278; B. Říha, LitN 1952, č. 11; J. Pilař, NŽ 1952, s. 731; Z. Pochop, NŽ 1953, s. 844 ●; ● ref. *Patroni bez svatozáře*: A. M. Brousil, LitN 1952, č. 26; E. Janský, Divadlo 1953, s. 981; F. Tetauer, Divadlo 1953, s. 997 ●; ● ref. *Byl jsem při tom*: Z. Pochop, LitN 1955, č. 11; A. Závodský, HD 1955, s. 365 ●; J. Petrmichl: *Padesátka V. K.*, NŽ 1955, s. 382; Z. Pochop: *Spisovatel současník*, LitN 1955, č. 17; J. Hájek in *Čas dramatu* (1957); J. Pilař in V. K.: *Cesty do života* (1964); ● ref. *Cesty do života*: V. Forst, RP 2. 11. 1964; H. Korecká, LitN 1964, č. 47 ●; V. Forst: *Šedesátka V. K.*, RP 23. 4. 1965; ● ref. *Kluk z polepšovny*: -p- (P. Buksa), LitN 1965, č. 45; J. Dvořák, *Pochodeň* 2. 12. 1965; h. h. (H. Hrzalová), Več. Praha 6. 1. 1966 ●; P. Janoušek: *Utkání s divákem* (Poetika výrobního dramatu), Divad. revue 1991, č. 2.

jo

Kancionál viz 4. díl (Dodatky)

Kancionál Franusův

1505

Rukopisný zpěvník královéhradeckého literátského bratrstva.

K. F. je nejstarší z dobové trojice dochovaných sborníků umělého chrámového zpěvu, kterou kromě něho tvoří ještě kolínský graduál Martina z Vyskytné (1512) a graduál chrudimský (1530). F. K. pořídil vlastním nákladem královéhradecký měšťan, soukeník Jan Franas, dlouholetý člen městské rady a 1503 purkmistr, který dal 1492 vybudovat v chrámu sv. Ducha Rejskovo sanktuárium a 1505 zde zřídil oltář Božího těla. Také kancionál, pocházející z téhož roku, určil utrakvistickému literátskému bra-